

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

ČESKÝ NEOŠAMANISMUS
DIPLOMOVÁ PRÁCE

2017

Bc. Martina Muselová

Univerzita Pardubice
Fakulta Filozofická

Bc. Martina Muselová
Český neošamanismus.
Přehled neošamanismu v České republice.

Diplomová práce
2017

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Martina Muselová**
Osobní číslo: **H14500**
Studijní program: **N6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**
Název tématu: **Neošamanismus v Českých zemích**
Zadávací katedra: **Katedra religionistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Autorka se zaměří na analýzu pojetí šamanismu a neošamanismu na území České republiky. Nejprve pojedná o teoretických východiscích těchto dvou konceptů v religionistice a příbuzných oborech, zejména v antropologii. Je šamanismus chápán jako náboženství? Jaké problémy řešili badatelé, když tento koncept vznikal? A jak se dále měnilo jeho pojetí? Jestliže dokáže vymezit nějaké převažující pojetí šamanismu, měla by dále pokračovat s otázkou, jaký je rozdíl mezi šamanismem a novošamanismem. Hlavním tématem práce bude chápání těchto konceptů samotnými (neo)šamany, a následně diskuse odborného pojetí těchto konceptů. Bude tedy nezbytné provést terénní výzkum, jehož výsledky umožní chápání českých šamanů analyzovat. Hlavní metody práce budou tedy dotazníkové šetření a strukturované či polostrukturované rozhovory, případně zúčastněná pozorování. Diplomantka provede důkladnou rešerši především zahraničních odborných publikací, dále pokud možno vyčerpávajícím způsobem využije publikací českých. Zajímavým zdrojem by mohly být knihy, články a další publikace psané samotnými neošamany.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**
Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce: **doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.**
Katedra religionistiky

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2015**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2016**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 84

doc. Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2015

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

- Thomas A. DuBois: Úvod do šamanismu. Přel. Radovan Kalmus. Volvox Globator. Praha 2011. ISBN 9788072078011
- Andrei A. Znamenski: Shamanism. Critical Concepts in Sociology. Vol 1-4. Psychology Press. RoutledgeCurzon. 2004. ISBN 0415-31192-6 (Set)
- Andrei A. Znamenski: The Beauty of the Primitive: Shamanism and the Western Imagination. Oxford, Oxford University Press, 2007. ISBN-13: 978-0195172317
- Ivan Štampach: Na nových stezkách ducha. Přehled a analýza současné religiozity. Praha. Vyšehrad 2011, 261 s. ISBN 978-80-7429-060-2
- Piers Vitebski: Svět šamanů. Přel. Josef Hegner a Břetislav Šnajder. Praha, Knižní klub, 1996.
- Mihály Hoppál: Shamans and Traditions. Akadémiai Kiadó. Budapest. 2007. ISBN 978 963 05 8521 7
- Mircea Eliade: Šamanismus a nejstarší techniky extáze. Přel. Jindřich Vacek. Argo. Praha 1997. ISBN 80-7203-153-8
- Zdeněk Vojtíšek: Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti. In: Teologická revue, 2007
- Robert J. Wallis: Shamans/neo-Shamans: Ecstasy, Alternative Archaeologies, and Contemporary Pagans. Routledge. 2003. ISBN-10: 041530203X. ISBN-13: 978-0415302036
- Robert J. Wallis: Queer shamans: autoarchaeology and neo-shamanism. In: World Archaeology. Vol 32(2): 252-262 Queer Archaeologies. Taylor & Francis Ltd. 2000. ISSN 0043-8243 print/1470-1375 online
- Shaman. An International Journal for Shamanistic Research. (sborník) Molnar & Kelemen Oriental Publishers. Budapest. Hungary. 1993, 2007. ISSN 1216-7827
- Jiří Růžička: Šamanství, léčitelství, moderní medicína a psychoterapie. Psychosomatické hledisko. In: Psychiatria-Psychoterapia-Psychosomatika, 18, 2011, č. 2, s. 23-32.

SOUHRN

Tato práce se zaměřuje na neošamanismus v českém prostředí. Vychází z odborné i primární literatury a z vlastního výzkumu. Neošamanismus odkazuje na šamanismus, proto se nejprve věnuji vývoji konceptu šamanismu a problematice s tím spojené. Následně se zabývám formováním neošamanismu a shrnuji svůj dosavadní výzkum na toto téma v České republice. Religionistika nemá jedinou obecně přijímanou definici náboženství, přesto existují znaky, podle kterých lze určit, zda se jedná o náboženství či spíše o spiritualitu. Vzhledem k tomu, že šamanismus a neošamanismus nemají příliš typické znaky náboženství, bývají označovány spíše jako spirituality. Další problém ovšem je, že předchozí generace badatelů k šamanismu přidávali své vlastní pohledy, které většinou korespondovaly s celkovým kontextem doby, ve které žili, a ze šamanismu se postupně stal celosvětový fenomén. Ovšem v dnešní postmoderní době badatelé zjišťují, že šamanismus takovým celosvětovým fenoménem není. Dávají přednost zkoumání jednotlivých „šamanských“ tradic a často se snaží termínu „šaman“ a „šamanismus“ ve svém bádání vyhýbat. Neošamanismus však mimo jiné na předpokladu šamanismu jako univerzální a prapůvodní lidské spirituality staví. V této práci se pokusím ukázat, které předpoklady dřívějších badatelů formovaly neošamanismus, a jak chápou šamanismus a neošamanismus čeští neošamani.

KLÍČOVÁ SLOVA

šaman, šamanismus, neošaman, neošamanismus, pohanství, novopohanství, spiritualita, náboženství, Česká republika, Nový věk, orientalismus, romantismus, Osvícenství, historie, religionistika

SUMMARY

This work focuses on neoshamanism in the Czech Republic. It is based on literature and my own research. Neoshamanism refers to shamanism, therefore firstly I deal with development of concept of shamanism and associated problems. Then I handle with formation of neoshamanism and summarize my current research on this topic in the Czech Republic. Studies of Religions doesn't have single definition of religion, though there exist features by which it is possible to determine whether it is a religion or rather a spirituality. Regarding to a fact, that shamanism and neoshamanism don't have very typical characteristics of religion, they are being referred rather as spiritualities. Other problem is that previous generations of scholars added their own views, corresponding with the overall context of the times in which they lived, to shamanism and it became a global phenomenon. Nevertheless, in our postmodern times scholars discover that shamanism has not been such a global phenomenon. They prefer to research single "shamanic" traditions and try to avoid the term shamanism. However, neoshamanism which arose in 1960s and 1970s assumes that shamanism is a global phenomenon, among other things. In this work, I will try to show which assumptions of previous scholars led to the formation of neoshamanism and understanding shamanism and neoshamanism of Czech neoshamans.

KEYWORDS

shaman, shamanism, neoshaman, neoshamanism, paganism, neopaganism, spirituality, religion, Czech Republic, New Age, Orientalism, Romanticism, Enlightenment, history, religious studies

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména ze skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Ústí nad Orlicí dne 27. 11. 2017

Martina Muselová

Obsah

Úvod 11

1.	Šamanismus a neošamanismus	13
1.1.	Koncept šamanismu	17
1.1.1.	Šaman.....	17
2.	Vznik, vývoj a problematika konceptu šamanismu	19
2.1.	Setkávání se šamanskými tradicemi do 18. století	19
2.2.	Šamanismus v 18. a 19. století.....	22
2.2.1.	Pátrání po původu šamanismu	25
2.2.2.	Romantizace šamanismu.....	27
2.2.3.	Regionalisté, exulanti, američtí etnografové	30
2.2.4.	Šamani jako neurotici	31
2.3.	Šamanismus ve 20. století.....	36
2.3.1.	Sergej Širokogorov	40
2.3.2.	Šamanismus pohledem kontrakultury.....	42
2.3.3.	Šamanismus a psychedelická kultura	44
2.3.4.	Šamanismus jako globální fenomén	48
2.3.4.1.	Mircea Eliade.....	48
2.3.4.2.	Carlos Castaneda	53
2.3.4.3.	Michael Harner	54
3.	Neošamanismus	55
3.1.	Neošamani	59
3.2.	Pohledy na šamany a šamanismus v českém prostředí.....	60
3.3.	Český neošamanismus	64
3.4.	Čeští neošamani	66
3.5.	Některé tendence v neošamanismu.....	74
3.5.1.	Jádrový šamanismus	74
3.5.2.	Učení nagualů	76
3.5.3.	Psychedelický šamanismus.....	78
3.5.4.	Městský šamanismus, technošamanismus a kyberšamanismus.....	81
3.5.5.	Technošamanismus	82
3.5.6.	Kyberšamanismus	83
3.5.7.	Slovanský šamanismus	87

3.6. Neošamanské organizace	88
3.7. Kritické pohledy v rámci neošamanismu.....	91
4. Neošamanismus jako předmět religionistiky	93
Závěr	96
Zdroje.....	99
Příloha	104
Markéta Švarcová	105
Marta Pejchalová	108
Jan Mucha - „Don Juan Mucho“	113
Viktor Pecen	117
Taisha Tauma.....	127
Monika Michaelová	132
Milan „Stříbrný Vlk“ Knob	136
Jiří Libánský	139
Patrik Josífko	142
Zdeňka „Amarhea“ Ocelíková.....	148

Úvod

V české společnosti se šamanismus těší stále větší oblibě, již ne pouze jako záležitost například dobrodružné literatury, cestopisů apod., ale mnoho lidí se snaží nějak jej uvést do praxe, ať už se jedná o myšlenky, přístupy nebo různé techniky považované za šamanské. O tomto fenoménu je pak vhodné mluvit jako o neošamanismu, i proto, že na našem území se žádný tradiční šamanismus, na který by bylo možno nějak navázat, nedochoval. Neošamanismus se objevil v šedesátých a sedmdesátých letech dvacátého století, s nástupem tzv. hnutí New Age. Nenavazuje na žádnou konkrétní šamanskou kulturu, ale vybírá si z tradic označovaných jako šamanské (ale i z jiných) různé prvky, techniky a pohledy na svět, které kombinuje a se kterými následně pracuje. Neošamanismus je populární zejména díky knihám a aktivitám autorů jako Michael Harner, Carlos Castaneda, Joseph Campbell a dalších. Velikou inspiraci neošamanismu představují původní obyvatelé Severní a Jižní Ameriky.

Neošamani chápou šamanismus zpravidla jako nejstarší náboženský fenomén, na kterém stojí všechna ostatní náboženství, přítomný na všech kontinentech. Neošamanismus také může hrát důležitou roli při obnově šamanských tradic tam, kde došlo k jejich narušení (např. v Tuvě a Jižní Americe), což s sebou nese i negativa. Mimo jiné dochází ke komercializaci těchto tradic a k tomu, že domorodí duchovní specialisté přizpůsobují své obřady a seance výzkumům antropologů a tzv. šamanským turistům (např. tím, že je konají ve dne, nikoli v noci, nebo upravují i dobu trvání seancí).

Abychom mohli zkoumat neošamanismus, je třeba nejprve se zaměřit na koncept šamanismu, na jehož základě se začal v šedesátých a sedmdesátých letech formovat. V této práci tedy nejprve představím historii setkávání západní kultury se šamanismem a formování tohoto konceptu přibližně od devatenáctého století. Pokusím se poukázat na některé předpoklady a předporozumění, se kterými k šamanům a šamanským tradicím západní kultura přistupovala a které většinou korespondovaly s dobovými paradigmaty, trendy ve společnosti apod.

Dále se budu zabývat konceptem neošamanismu, historií jeho vývoje a některými jeho tendencemi. Představím české neošamany¹ a shrnu dotazníkový výzkum. Vyplněné dotazníky se nacházejí v příloze. Jsem si vědoma různých omezení těchto typů výzkumu, nicméně ačkoli

---

¹ Většinou tak sami sebe nenazývají a stejně tak neoznačují svou činnost jako „neošamanskou“, ale když, tak jako „šamanskou“. Pro účely diplomové práce však o těchto lidech píšu jako o neošamanech. Oslovila jsem především lidi uvedené v seznamu *kontaktů na šamany* na webových stránkách Patrika Josífka, které se neošamanismu věnují (www.neosaman.cz).

jsem se již s několika neošamany osobně setkala, neměla jsem možnost podniknout rozsáhlejší terénní výzkum. Pokusím se zhruba představit „český neošamanismus.“ Není to jednoduchý úkol, zvláště proto, že tito lidé pracují individuálně a většinou nevytvářejí nějaké organizace. Co člověk, to originální praxe. Domnívám se však, že lze najít nějaké společné tendence.

V této práci vycházím zejména z práce amerického antropologa Andreje A. Znamenského *The Beauty of the Primitive. Shamanism and Western Imagination* (2007), dále z *Úvodu do šamanismu* (2011) od Thomase A. DuBoise, z práce Z. Vojtíška: *Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti* (2007) a dalších. Svůj dosavadní výzkum shrnu v závěru této práce, která by mohla, jak doufám, přispět k lepšímu poznání a porozumění fenoménu neošamanismu v České republice.

1. Šamanismus a neošamanismus

Ústřední postavou šamanismu je *šaman* - duchovní odborník, který se dokáže uvést do transu (či šamanského stavu vědomí) a jeho prostřednictvím komunikovat s duchy, léčit (vyhledat a navrátit pacientovu ztracenou duši), apod. O šamanismu se pak často pojednává jako o přírodní spiritualitě či spiritualitě tzv. přírodních národů. Bývá také chápán jako archaický náboženský fenomén, jakási univerzální prapůvodní spiritualita, která stála u zrodu všech náboženství po celém světě. Takové chápání je ovšem problematické, ačkoli se o šamanismu podobným způsobem poměrně běžně pojednává, především v tzv. New Age literatuře, ale i v některých odborných publikacích a učebnicích.

Historik náboženství Mircea Eliade, jehož kniha *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*² je dnes považována za klasiku šamanologie, chápal šamanismus jako nejranější formu náboženství a nejstarší techniku extáze.³ Nyní už mnoho badatelů nevěří, že „extáze“ je nutný atribut šamanismu, pro mnoho západních adeptů je to však jeden ze základních pilířů této duchovní praxe.⁴ Co se týká českých „neošamanů“, pouze dva respondenti z devíti v dotazníku jasně uvedli, že změněný stav používají.⁵

Šamanismus podle antropologa Pierse Vitebského „není jednotné náboženství, ale forma náboženské zkušenosti a praxe ... napříč různými kulturami. Ve všech [dosud známých] společnostech ... tvoří šamanismus jen malý ostrov uprostřed moře jiných náboženských doktrín a ideologií. V minulosti možná existovaly čistě šamanské komunity, ale můžeme se jen mlhavě dohadovat, jak v nich probíhal život. Šamanismus je zcela rozdroben a pravděpodobně bychom jej vůbec neměli označovat za '-ismus'. Neexistují v něm žádné doktríny,...“⁶

Zde je třeba si uvědomit, že v rámci antropologického diskursu je přesný vědecký význam slova *náboženství* někdy nejasný, neboť je často používáno nahodile.⁷ Hned o několik řádků níže například Vitebski tvrdí, že „*Šamanismus je náboženstvím lovců...*“ Je tedy *šamanismus* podle Vitebského náboženství nebo (pouze) forma náboženské zkušenosti a praxe?

---

² Eliade, Mircea: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Přel. Jindřich Vacek. Argo. Praha. 1997. ISBN 80-7203-153-8 (dále jen Eliade)

³ Srov. Eliade, str. 25

⁴ Srov. Znamenski, Andrei. A.: *The Beauty of the Primitive. Shamanism and the Western Imagination*. Oxford University Press. New York. 2007. ISBN 978-0-19-517231-7, (dále jen Znamenski), str. viii

⁵ Viz Příloha

⁶ Vitebsky, Piers: *Svět šamanů*, Přel. Josef Hegner a Břetislav Šnajder. Knižní klub k. s. ve spolupráci s nakladatelstvím Práh. Praha. 1996. ISBN 80-85809-43-5 (dále jen Vitebski), str. 11

⁷ Srov. DuBois, Thomas A.: *Úvod do šamanismu*, Volvox Globator. Praha. 2011. ISBN 9788072078011 (dále jen DuBois), str. 12

DuBois uvádí jako příklad citaci z Vitebského pozdějšího přehledu o šamanismu, ve kterém antropolog tvrdí: „*Šamanismus je pravděpodobně nejstarší formou náboženství na světě. Je to termín obecně používaný pro stovky, možná tisíce náboženství po celém světě.*“⁸ DuBois podotýká, že zde jsou bez zjevného rozlišení použity dva různé významy pojmu *náboženství*: první výraz ve významu „náboženství jako takového“ dovoluje hovořit o „šamanismu“ jako o světovém fenoménu, zatímco druhý ve významu termínu pro místní soustavy náboženských praktik a ideí zase o jednotlivých „šamanismech“.⁹

Podle Pierse Vitebského je dále pro šamanismus určující kontrolovaný trans, který chápe jako cestování duše do jiných částí kosmu: „*S vírou v tuto schopnost se setkáváme jen v některých koutech naší planety, a v těchto případech mluvíme o pravých šamanských společnostech a kulturách. Širší definice zahrnuje každou osobu, která dokáže kontrolovat svůj stav v průběhu transu (a to i tehdy, když trans nezahrnuje cestu duše, jako třeba v Koreji).*“¹⁰ Někteří badatelé však ústřední či jednoznačný význam transu pro studium šamanismu odmítají.

Jak píše profesor skandinávských studií Thomas A. DuBois, religionisté dlouho diskutovali, zda by měl být šamanismus považován jenom za „součást“ určitého náboženství, nebo být nazýván náboženstvím *per se*. Snažili se „*definovat povahu a podstatu náboženství jako takového a zjistili, že kategorizovat šamanské tradice je obzvláště nesnadné. ...vzhledem k decentralizované povaze šamanské tradice a zjevné nepřítomnosti vnějších atributů, jak je známe ze západních náboženství (např. institucionální identita, profesionální kněžství, systém explicitních dogmat a oficiální věrouky), šamanismus, jak se zdálo, nemohl dostat definici ‚náboženství‘. Timothy Fitzgerald (2000)¹¹ a Hans Kippenberg (2002)¹² ukázali, že takové názory mají v praxi souvislost spíše s dějinami a vývojem akademických studií náboženství než s jevy, okolo nichž se soustřeďují [nadpřirozené zážitky soudobých šamanů] ...*“¹³

Jane Atkinsonová navrhl mluvit o šamanismu v plurálu, tedy jako o *šamanismech*¹⁴, aby zdůraznila, že tyto kultury jsou jedinečné a odolávají zobecňováním. V podobném duchu píše o šamanismu například i Robert Wallis.¹⁵ Je ovšem třeba si uvědomit, že *šamanismus* je

---

⁸ Vitebski, Piers: „Shamanism“. In: *Indigenous Religions: A Companion*. Ed. Graham Harvey. Londýn a New York: Cassell, s. 55

⁹ Srov. DuBois, str. 12

¹⁰ Vitebsky, str. 10

¹¹ Viz Fitzgerald, Timothy: *The Ideology of Religious Studies*. New York a Oxford: Oxford University Press. 2000

¹² Viz Kippenberg, Hans: *Discovering Religious History in the Modern Age*. Princeton: Princeton University Press. 2002

¹³ DuBois, str. 12-13

¹⁴ Jane Monnig Atkinson: „Shamanisms Today,“ *Annual Review of Anthropology* 21 (1992): 307–330

¹⁵ Viz Wallis, Robert J.: *Shamans/Neo-Shamans: Ecstasy, Alternative Archaeologies, and Contemporary Pagans* (London: Routledge, 2003)

spíše než objektivní popis reality, antropologický konstrukt, který postupně vytvořili a různě modifikovali západní badatelé na základě setkávání s tradicemi a „duchovními odborníky“ domorodých kmenových společností. Vyjma sibiřských společenství etnika, označovaná jako šamanská, v minulosti pojem *šaman* (natož „šamanismus“) vůbec neznala a měla a má pro své léčitele, rituální a duchovní specialisty své vlastní výrazy. Až časem, pod vlivem Západu, začala některá s termínem „šaman“ operovat.

Tím se dostáváme k problému, který spočívá v tom, že termín *šaman*, který pochází z konkrétního kulturního prostředí a tradice (Evenků), byl „vyjmut“ ze svého původního kontextu a postupně aplikován na duchovní odborníky dalších etnik na všech kontinentech. Tak postupně došlo k posunům a určitým rozvolněním jeho významu a jeho chápání. Postupným zobecňováním pojmu *šaman* a *šamanismus* se pomalu formoval obraz *světového šamanismu*. Ten byl postupně, (nejen) na základě evolučních teorií, částečně ztotožněn s předpokládanou pravěkou spiritualitou, která se údajně takřka nezměněná zachovala u některých domorodých etnik až do současnosti. Dokázat to by bylo ovšem takřka nemožné, neboť z archeologických vykopávek můžeme jen těžko odhadovat, jak vypadala „náboženství“ v pravěku a nakolik byla podobná tomu, co ještě můžeme vidět u několika málo „původních“ kmenů, o jejichž způsobu života se říká, že je na úrovni doby kamenné.

Různí badatelé se rozcházelí v názorech, zda termín šamanismus aplikovat pouze na spiritualitu sibiřských nomádských etnik, od nichž výraz *šaman* pochází, či zda jej aplikovat i na další etnické skupiny subarktických oblastí Evropy a Severní Ameriky¹⁶, případně také na původní obyvatelstvo Jižní Ameriky, nebo dokonce i Afriky, Austrálie a Oceánie, jak to dělal např. Eliade a někteří jeho následovníci¹⁷. DuBois například píše, že „*Šamanské tradice se objevují napříč kulturami, s velkou četností v Eurasii a na americkém kontinentu, zejména v malých lovecko-sběračských společnostech, ale i v těch, které se živí zemědělstvím. Šamanské praktiky bývají také někdy začleňovány do jiných náboženských tradic a v současné době se začaly přizpůsobovat i k použití mezi urbanizovanými lidmi Západu.*“¹⁸ Především populární publikace¹⁹ pracují s pojmy „šaman“ a „šamanismus“ většinou jako s globálními fenomény,

---

¹⁶ Např. Åke Hultkrantz aplikuje termín šamanismus nejen na oblast Sibiře, ale i na subarktickou oblast Evropy a Ameriky. Hultkrantz, Åke: *Domorodá náboženství severní Ameriky. Síla vizí a plodnosti*. Přel. Barbora Puchalsská. Portál. Praha. 1999. ISBN 80-85190-99-0.

¹⁷ Eliadovu vizi rozšířil o Afriku I. M. Lewis; rozhovory i s africkými *šamany* a novozélandskou maorskou *šamankou* zahrnul do své knihy *Poselství šamanů* G. Von Lüpke.

¹⁸ DuBois, str. 13

¹⁹ Např. Geseko von Lüpke: *Poselství šamanů. Rozhovory s léčiteli a medicinmany 21. století*. Přel. Pavel Sojka. Práh. Praha. 2009. ISBN 978-80-7252-262-0

zatímco současní antropologové už od těchto termínů upouštějí a snaží se pracovat s pojmy těch konkrétních etnik, která zkoumají.

Zcela opustit pojmy *šaman* a *šamanismus* však není nejvhodnější přístup pro religionistiku, která se jako obor blízky filozofii potřebuje k různým náboženským tradicím vztahovat také obecně. Bylo by možné vymyslet pro tyto tradice zcela nový a snad korektnější souhrnný pojem, ale obávám se, že by to způsobilo spíše zmatek. V určitém smyslu by takové řešení mohlo také jaksi „odstříhnout“ dosavadní badání na tomto poli. Religionistika by se měla kriticky zabývat i sebereflexí, přezkoumávat a přehodnocovat nejen své dosavadní výzkumy, ale také své předpoklady a postoje. Domnívám se tedy, že vhodným kompromisem by mohlo být více hovořit o *šamanských tradicích* (podobně, jako to dělá např. DuBois), což evokuje jak myšlenku mnohosti a různosti, tak i otevřenosti a fluidnosti, a co nejméně o *šamanismu*, který navozuje spíše představu nějakého kompaktního, ohraničeného a solidního náboženského systému.

Thomas DuBois pojednává o šamanismu jako o souboru praktik a pojetí týkajících se kosmu, spirituality a lidských potřeb. Sleduje praxi domorodých učenců a vnímá „*šamanismus jako fenomén ze své podstaty esenciálně náboženský a často jako koncepční páteř toho, co společenství definuje jako svoje náboženství. Takto je potom možné zkoumat společné prvky, které převládají v praktikách ... [šamanů z různých společenství], a přitom si být současně vědom zásadních rozdílů mezi nimi.*“²⁰ DuBois používá, kde je to možné, specifické termíny jako *kosmologie, role a rituál*, přičemž zastává „*myšlenku, že malá lovecko-sběračská a soběstačná zemědělská společenství se často vyznačují ‚náboženstvím‘ sestávajícím ze specifických, sociálně zakotvených reakcí na každodenní události a krizové situace – což jsou praktické úkoly (mimo jiné) šamana obecně.*“²¹ Podle něho je však nakonec to, zda se specifické („šamanské“) názory a chování spojují v „jednotném systému“ nebo ne, spíše interpretační otázka než ověřitelný empirický fakt.²²

Ani termín *neošamanismus* není neproblematický. Mnozí tzv. neošamani sami sebe nenazývají *neošamany*, ale dávají přednost jiným pojmenováním (např. šaman, průvodce apod.) a chápou sami sebe jako praktikanty „tradičního šamanismu“, nikoli *neošamanismu*. Někteří dokonce slovo "neošaman" používají až pejorativně, ve smyslu "šarlatán" nebo "podvodník". Ačkoli mnozí pracují například s archetypem šamanského stromu a používají šamanský buben,

---

²⁰ DuBois, str. 13

²¹ DuBois, str. 20

²² Srov. DuBois, str. 20

každý má své vlastní způsoby, které nemusí být jenom "šamanské". I o *neošamanismu* lze tedy v jistém smyslu říci, že se nejedná o nějaký jednotný systém, ačkoli někdo by jistě mohl namítnout, že u něj je možné hovořit o nějakém celku mnohem spíše, než je tomu u *šamanismu*.

Podle Znamenského je dnes rostoucí oceňování šamanismu na Západě součástí anti-moderních sentimentů, které začaly být zvláště nápadné od šedesátých let a vedly mnohé lidi k objevení krásy nezápadních a předkřesťanských evropských tradic. Před rokem 1960 byl zájem o ně okrajový, omezený na antropology a malou skupinku intelektuálů. Šedesátá léta představovala mezník, kdy mnoho Američanů a Evropanů začalo kriticky přezkoumávat západní civilizaci a odmítat to, co bylo dříve považováno za její základy. Pro některé se samotný výraz Západ stal prokletím spojeným s *kolonialismem* a přílišným materialismem. Od šedesátých let do dnes, kdy kouzlo těch západních hodnot vybledlo, fascinace ne-západními náboženstvími dosáhla masivních rozměrů. Nejviditelnějšími příklady jsou podle Znamenského přitažlivost buddhismu a Indiánů.²³

1.1. Koncept šamanismu

1.1.1. Šaman

Slovo *šaman* označuje ústřední postavu šamanismu. Termín *šamán* či *xaman* pochází z jazyka Evenků (zastarale Tunguzů), kde označuje duchovní specialisty a specialistky. Podle Andreje A. Znamenského jej lze zhruba přeložit jako "rozčilený", "nervózní", "rozrušený", "vzrušený", "nadšený", nebo "pozdvihnutý".²⁴ Běžně se však objevují překlady jako "ten, který ví", „vědoucí“²⁵, "ten, který vidí ve tmě" nebo "vidoucí".²⁶ V nejobecnějším smyslu je šaman duchovní specialista, který v průběhu rituálního sezení pomocí bubnu, halucinogenů nebo jiných prostředků, vstupuje do změněného stavu (často nazývaného jako *trans*), aby navázal kontakt s duchovními silami v jiném světě.²⁷ Je to prostředník mezi lidmi a světem duchů či bohů, léčitel, věstec, psychopomp, ten, kdo koná rituály a udržuje tradici, někdy může být

---

²³ Srov. Znamenski, str. ix-x

²⁴ V angl. originále jsou použita slova "agitated", "excited", "raised". Srov. Znamenski, Předmluva, str. viii

²⁵ Např. Štampach, Ivan O.: *Šamanismus a neošamanismus*. In: Dingir 4/2008, dostupné z: http://www.dingir.cz/samanismus_a_neoasamanismus.shtml

²⁶ Amelie Schenková uvádí etymologii, podle níž toto slovo pochází z mandžusko-tunguzských jazyků a v doslovném překladu znamená „rozohněný člověk“: „Člověk, který provozuje šamanství a snaží se dosáhnout změněného stavu vědomí, se celý rozpálí, pocituje vzrušení – přímo hoří,“ vysvětluje Schenková. (Geseko von Lüpke, str. 19)

²⁷ Srov. Znamenski, str. viii

šaman zároveň politickým vůdcem skupiny. Vitebski píše, že „šamani jsou zároveň lékaři, kněží, sociální pracovníci i mystici.“²⁸ Někde zastává všechny „šamanské funkce“ jediná osoba, jinde se o ně může dělit více členů komunity, kdy jeden se zabývá léčitelstvím, jiný zaháněním zlých duchů, další stopováním zvěře atp.

Šaman podle DuBoise je „obecně uznávaným profesionálem, který rozvíjí osobní vztahy s duchy pomocníky, aby dosáhl konkrétních cílů prospěšných pro komunitu: obecně, v oblasti léčení, věštění nebo ovlivnění osudu. Vstupováním do stavů transu prostřednictvím obecně uznávaných rituálů je šaman schopen komunikovat s duchy, hledat zatoulané nebo vzpurné duše a sloužit konkrétním potřebám svých klientů.“²⁹

Někdy určité šamanistické společnosti musí být schopné se bez šamana obejít, například když zemře starý šaman a nemá nástupce. Pak může vykonávat rituály a udržovat tradici jiná osoba či osoby (například stařešinové kmene) a do jisté míry tak šamana zastoupit. Šamanistická komunita tedy může bez šamana docela dobře fungovat. Naopak, jak je přesvědčen antropolog Piers Vitebski, šaman bez okolní společnosti a prostředí existovat nemůže, neboť jeho činnost má smysl pouze ve vztahu k jiným lidem.³⁰ S tímto názorem z větší části souhlasím, avšak řekla bych, že šamanova činnost má smysl ne pouze, ale především ve vztahu k jiným lidem. Domnívám se, že přinejmenším pro šamana samotného má jeho činnost smysl ve vztahu ke všem bytostem obecně (k lidem, tedy i k sobě, ke zvířatům, k duchům apod.). Šaman totiž léčí i zvířata, navíc mnohdy žil, a dodnes v některých společenstvích žije (např. kmen Bororo), stranou od lidí, neboť ti se ho obávají a navštěvují ho pouze tehdy, když potřebují jeho pomoc.³¹

Nicméně, odlišné vztahování se ke společnosti obecně by mohlo být zároveň jedním z prvků, který odlišuje *šamany* a *neošamany*. Tím je myšleno například to, že *šaman* často žije a působí v nějaké (šamanské) komunitě, do které se narodí a kam patří jeho bližší i vzdálenější příbuzní (ačkoli výjimka potvrzuje pravidlo³²), a která od něj očekává, že se bude chovat a jednat určitým způsobem, v souladu s tradicí konkrétního společenství. Neošaman si nějakou (neošamanskou) komunitu může a nemusí sám najít, častěji však v rámci své praxe navazuje spíše „učňovské“ a „klientské vztahy“, případně je neošamanem pouze „sám pro sebe“. Pro společnost, do které se neošamany narodí a ve které žije, znamená *šamanismus* většinou něco

---

²⁸ Vitebski, str. 10

²⁹ DuBois, str. 13

³⁰ Vitebsky, str. 7, 11

³¹ Více viz např. DuBois: „Kapitola 6: Zprostředkovávání duchovního světa: šamanské role a profesionální dráhy“ In: *Úvod do šamanismu*, str. 103-131

³² Viz např. podkapitola „Lidé zvnějšku – *outsideři*“, In: DuBois, str. 128-129

vzdáleného a exotického, vyjma zainteresovaných jednotlivců od neošamana nic zvláštního nepožaduje.

Od 18. století, kdy bylo slovo *šaman* představeno Západu, znamenalo v průběhu času různé věci pro různé lidi. Ruští carové zacházeli s šamany jako s exotickými klauny, osvícenští průzkumníci je považovali za podvodníky, příznivci Freuda by označili šamanskou seanci za psychotickou, zatímco ti Jungovi jako proces aktivní imaginace. Pro mnoho příslušníků současných přírodních komunit v Evropě a Severní Americe je šaman nositel vysoké duchovní a ekologické moudrosti schopný vyléčit západní civilizaci. Eko-feminističtí spisovatelé³³ věří, že matriarchát v „prvopočátcích“ vládl světu a že první šamanky byly ženy. Nakonec, mnoho současných duchovních adeptů vidí šamany jednoduše jako lidi, kteří byli dříve známi pod jmény jako „medicinman“, „čaroděj“, „kouzelník“, „mág“, „léčitel“ a „spiritista“.³⁴

Eliade viděl šamany jako kulturní hrdiny. Antropolog Piers Vitebsky v rozhovoru pro časopis *Dingir* poznamenal, že „*Ačkoli je v Eliadeho knihách mnoho nepřesností, velmi jasně typologizuje šamana jako osobu, jejíž duše opouští tělo a cestuje do jiných sfér kosmu. Protože pro takový typ osoby nemáme jméno, můžeme ji nazývat šamanem. Bylo by ale omylem si myslet, že všichni tito lidé, které můžeme potkat na Borneu, v Amazonii a v arktických oblastech jsou stejní. Jsou si typologicky podobní stejně jako jsou různé proudy v křesťanství, islámu a judaismu monoteistické.*“³⁵

2. Vznik, vývoj a problematika konceptu šamanismu

2.1. Setkávání se šamanskými tradicemi do 18. století

Slovo *šaman* označuje původně duchovního specialistu Evenků (zastarale Tunguzů). Jedním z důvodů, proč ruští osadníci začali právě tímto slovem označovat všechny domorodé duchovní léčitele obecně, mohl být ten, že se s evenckými kočovníky setkávali takřka po celé Sibiři.³⁶ Evenkové se se svým krásným oblečením a tetováním časem stali archetypálními

---

³³ Např. kulturoložka Heide Göttner-Abendrothová (česky vyšel rozhovor s ní v knize G. Von Lüpke: *Poselství šamanů*, str. 286-306)

³⁴ Srov. Znamenski, str. viii

³⁵ Laur Vallikivi, Luděk Brož, Vojtěch Tutr: *Šaman je ten, který vidí do jiné reality. Rozhovor s Piersem Vitebským*. In: *Dingir* 4/2008, str. 134

³⁶ Např. Znamenski, str. 3-4

sibiřskými domorodci.³⁷ Do západní literatury a bádání zavedli výraz šaman (*schaman*³⁸) německy mluvící evropští průzkumníci a vědci 18. století, kteří navštívili Sibiř.

„Při prvních setkáních ... přistupovali autoři studií k šamanským rituálům z důsledně křesťanské perspektivy a aplikovali na ně dualitu dobro/zlo židokřesťanského myšlení takovým způsobem, že zachytili jen velmi nedokonale spletnosti domorodých světonázorů a praktik. Tato křesťanská perspektiva vedla z počátku k tendenci nazírat šamanské praktikující jako podivínské a pomýlené, později ... začali [západní intelektuálové] popisovat šamanismus jako nenapravitelně d'ábelský.“³⁹ Tato stigmatizace se v Evropě vyvinula v konfrontaci s praktikami zemědělských společností a s šamanskými tradicemi periferie, a negativně ovlivnila způsob vnímání a popisování náboženských tradic jinde ve světě, zejména v koloniálním období.⁴⁰

Nejranější obraz (sámského) náboženského rituálu, který obsahuje jasné šamanské prvky, se nachází v latinském spisu *Historia Norwegiae* (1178-1220), pozdější *Sága o Eriku Rudém* ze 13. století líčí věštecké rituály u pohanských islandských usedlíků v Grónsku a v tomtéž století popsal náboženské tradice mongolské říše italský františkán Giovanni del Carpine (zemřel 1252) a později i benátský kupec Marko Polo (1254-1324).⁴¹ DuBois poznamenává, že „Tyto popisy se vyznačují někdy až překvapivým stupněm fascinace, či dokonce obdivu ..., což kontrastuje zejména s ostrými odsudky [pozdější] éry démonologie... a [dokonce] občas líčí pohanské rituály jako účinné a lákavé.“⁴²

V té době církevní hierarchie vytvořila inkvizici, která měla stíhat a trestat magii a kacířství, už *Graciánův dekret* (1140) popisuje fantastické noční lety čarodějnic a heretiků. Je těžké zjistit, zda některá vynucená přiznání „čarodějnic“ v 15. - 18. století skutečně odrážejí šamanské praktiky nebo zbytky šamanství v lidových kulturách Evropy, nicméně představa o čarodějnictví poznamenala evropské vnímání šamanismu, který byl záhy ztotožněn s kacířstvím a měl se stát cílem pronásledování. Badatelé se pokoušeli zjistit důvody vypuknutí čarodějnických procesů a naznačili, že hony na čarodějnice byly výsledkem snahy státních ústředí získat kontrolu nad periferiemi.⁴³ Cocchiara nicméně naznačuje, že hrůzy a bezpráví

---

³⁷ Tamtéž, str. 3

³⁸ Viz např. Dudley, J. – William, Alexander: *The Costume of the Russian Empire* (London: Bulmer, 1803); von Wrangel, Ferdinand: *Narrative of an Expedition to the Polar Sea in the Years 1820, 1821, 1822 and 1823* (New York: Harper, 1841).

³⁹ DuBois, str. 21

⁴⁰ Srov. tamtéž

⁴¹ Srov. DuBois, str. 22-24

⁴² DuBois, str. 25

⁴³ Srov. DuBois, str. 25-27

čarodějnických procesů ve výsledku umožnily intelektuální přijetí ideálu rozumu v lidské konfrontaci s posvátnem.⁴⁴

Raný augustiniánský misionář u Huronů v Nové Francii v knize *Velká cesta do země Huronů* (1632) podrobně popisuje šamanský léčebný rituál, kdy léčitel i pacient dosahují změněného stavu vědomí prostřednictvím hyperaktivity.⁴⁵ Nepovažuje tyto činnosti za zlo, ale za produkty dobře míněného sebeklamu, zdůrazňuje i touhu svých hostitelů polepšit si a zájem o znalost křesťanské modlitby a léčby.⁴⁶

Co se týká tehdejšího Ruského carství, „[r]ané popisy šamanských praktik, pořázené cestovateli a ortodoxními duchovními, opakovaně zaznamenávají laxnost pravoslavné víry k odmítání nebo potlačování těchto tradic,“ poznamenává DuBois.⁴⁷ Příkladem je autobiografie⁴⁸ pravoslavného kněze Avvakuma, který byl ve vyhnanství na Sibiři v letech 1653-1664. V zápiscích líčí oběť a rituál s transem evenckého věštce, kterého vyhledal ruský důstojník Paškov, aby se dozvěděl výsledek nadcházející bitvy s Mongoly.⁴⁹ Avvakumův text zaznamenává první použití evenckého (tunguzského) kořene *shaman* jakožto verbálního označení pro takovéto praktiky.⁵⁰

O něco později ve svém německy psaném spisu *North and East Tartary*⁵¹ (1692) přejal termín *schaman* jako podstatné jméno nizozemský průzkumník Nicolas [Nicolaas] Witsen.⁵² V letech 1664 a 1665 cestoval do Ruska a shromáždil rozsáhlá data o Sibiři (zast. Tatarsku). Jeho text je zároveň prvním publikovaným příspěvkem, který všeobecně uvádí příklady šamanů z různých Sibiřských komunit. Šamany chápal jako ďáblové kněze, což zrcadlí rozšířené hodnocení kmenových duchovních odborníků před příchodem osvícenství.⁵³

Mezník v nových misionářských snahách vymýtit šamanské tradice severního lidu Skandinávie a Ruska představuje podle Blavatské práce německého profesora rétoriky na

---

⁴⁴ Viz Cocchiara, Giuseppe: *The History of Folklore in Europe*. John N. McDaniel, trans. Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues. 1981, str. 44-60

⁴⁵ Viz Sagard, Gabriel: *The Long Journey to the Country of the Hurons*. Ed. George M. Wrong. Toronto: The Champlain Society. [1632] 1939. Str. 198

⁴⁶ Srov. DuBois, str. 28-29

⁴⁷ DuBois, str. 29

⁴⁸ Archpriest Avvakum: *The Life Written by Himself*. Ed. Kenneth N. Brostrom (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1979), 71

⁴⁹ Srov. Znamenski, str. 372; DuBois, str. 29-30

⁵⁰ Srov. DuBois, str. 30

⁵¹ Witsen, Nicolaas: *Noord en ost Tartaryen* (1692; reprint, Amsterdam: M. Schalekamp, 1785).

⁵² Flaherty, Gloria: *Shamanism and the Eighteenth Century*. Princeton: Princeton University Press. 1992, str. 23; DuBois, str. 30

⁵³ Znamenski, str. 5

Uppsalské univerzitě Johannese Schefferuse *Lapponia* (1673).⁵⁴ Švédské královské úřady požádaly Schefferuse o sestavení vědecké práce o Sámech, která měla demonstrovat, že švédská monarchie nepodporuje a netoleruje žádnou formu čarodějnictví.⁵⁵ Schefferusův spis čerpal z písemných svědectví luteránských duchovních mezi Sámy, kteří popisovali jejich šamanské tradice. „Zde ... nacházíme podrobné popisy šamanských seancí, věštění pomocí bubnování a jiné prvky, jež se nakonec staly známými pod pojmem klasický šamanismus,“⁵⁶ shrnuje DuBois. Jako většina současníků považoval Schefferus tyto tradice za démonické a švédsko-finská i dánsko-norská církev v následujícím století vynaložily velké úsilí, aby je potlačily. *Lapponia* se stala mezinárodně populární mezi evropskými intelektuály a napomohla k vytvoření západního pojmu „primitivního náboženství“ a definování souboru tradic, postupně známého zejména jako *šamanismus*.⁵⁷

Ačkoli už teologové 17. století⁵⁸ tvrdili, že víra v čarodějnice a magii obecně je pošetilá a je spíše produktem důvěřivé mysli než působením ďábla a v 18. století toto stanovisko více či méně ze sekulární literatury zmizelo, v pracích západních misionářů se objevovalo až do dvacátého století.⁵⁹ Označení jako *d'ábelský*, *démonický* apod. se sice dál vyskytovaly, ale v čím dál metaforičtějším a shovívavějším duchu. V době osvícenství začali učenci popisovat šamany jako „pošetilé a důvěřivé – naivní prostáčky plácající se v marasmu sebeklamu a pověrčivosti. Oba tyto rovnocenně negativní názory pouze pomalu uvolňovaly cestu vědeckému pojmání založenému na ideálech relativismu, kde se k náboženstvím ... mělo přistupovat z východisek jejich vlastních systémů myšlení,“ poznamenává DuBois.⁶⁰

2.2. Šamanismus v 18. a 19. století

Po většinu 18. století byli v Evropě šamani chápáni jako nepřátelé rozumu: „Ačkoli osvícenecké neschvalování 'pověřivosti' samozřejmě občas vedlo k tvrdému zacházení s domorodými kulty a praktikujícími, tento postoj mohl být také z velké části příčinou

---

⁵⁴ Blavatská, Helena: „The Russian State and Shamanhood: The Brief History of Confrontation“. In: *Shamanhood, Symbolism and Epic*. Eds. Juha Pentikäinen, Hanna Saressalo a Chuner M. Taksami. Budapešť: Akadémiai Kiadó, 2001, str. 237-248

⁵⁵ Srov. DuBois, str. 31

⁵⁶ DuBois, str. 31

⁵⁷ Srov. DuBois, str. 31

⁵⁸ Např. Friedrich von Spee a Thomas Sprat

⁵⁹ Srov. DuBois, str. 28; Znamenski, str. 5

⁶⁰ DuBois, str. 21

blahosklonnosti světských mužů vědy,“ píše DuBois. Jako příklad uvádí barona Louise-Armanda de La Hontan [Lahontan] (1666-1716), který ve svém cestopise *Nouveaux Voyages dans l’Amerique Septentrionale*⁶¹ detailně a se skepsí zkoumá náboženské představy i léčitelské tradice algonkinských kmenů z oblasti Velkých jezer. Víra podle něj patří důvěřivým domorodcům a jezuitům, zatímco on jakožto světský muž vědy prý snadno prohlédne úskoky šamanů, přičemž obraz nedůvěry vůči nim aplikuje na domorodce obecně.⁶²

Po vydání *Laponie* už nemohl ruský car Petr I. Veliký tolerovat nekřesťanské praktiky sibiřských národů a postupně začal považovat jejich vymýcení za zásadní. V roce 1711 začal platit dekret, který nařizoval pokřtít všechny obyvatele říše a zničit všechna původní posvátná místa a modly. Během 25 let bylo násilně pokřtěno asi 40 000 lidí s cílem nadobro zbavit domorodé obyvatelstvo démonismu. Snahy Petra Velikého našly své obdoby v politice a praktikách koloniálních autorit v Americe.⁶³

Philip Johann von Strahlenberg ve své knize z r. 1726 představil evropskému publiku detailní obraz bubnu z jihozápadní Sibíře a srovnal jej se Sámským („Laponským“) bubnem,⁶⁴ který poprvé popsal ve své *Zprávě o laponské misi* (1659) český misionář švédského původu Jan Ferdinand Körningh.⁶⁵ Strahlenberg jako první také pojednal o halucinogenních účincích muchomůrky.⁶⁶ Zevrubnější informace o šamanismu přišly později, z týmu výzkumníků,⁶⁷ kteří prozkoumávali Sibíř na žádost Ruské Akademie Věd mezi lety 1733 a 1743 a z druhé akademické expedice (1768-1774)⁶⁸ sponzorované ruskou carevnou Kateřinou Velikou. Práce jejich účastníků ustavily základní klíše toho, co Západ začal nazývat šamanismem. Tito osvícenští výzkumníci viděli šamany jako schopné podvodníky, divné lidi a neurotiky s kombinovali etnografický popis s odsouzením⁶⁹. Dokonce sama ruská carevna Kateřina II.

---

⁶¹ Viz Lahontan, Baron (1703): *New Voyages to North America*. Vol. 1. London: H. Bonwicke et al. Dostupné online z: <https://archive.org/details/newvoyagestonort03laho> [2017 dostupné]

⁶² Srov. DuBois, str. 30

⁶³ DuBois, str. 31-32

⁶⁴ Srov. Znamenski, str. 7

⁶⁵ Viz. např. Hojda, Zdeněk: Hodně silná pálenka. In: *Dějiny a současnost*. 8/2006. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/8/hodne-silna-palenska/>

⁶⁶ Philip Johann von Strahlenberg: *An Historical-Geographical Description of the North and Eastern Parts of Europe and Asia*. London: Printed for W. Innys and R. Manby, 1738. Str. 334, 458.

⁶⁷ Přírodovědci Johann Georg Gmelin a George Steller, studentský asistent Štěpán Krašeninnikov, historik Gerhard F. Miller, a zapisovatel expedice Jacob Johann Lindenau.

⁶⁸ Kromě hlavy výpravy, zoologa Petera Simona Pallase (1741-1811), expedice zahrnovala Johanna Gottlieba Georgiije, botanika Johanna-Petera Falka a Pallasova ruského studentského asistenta Vasilije Zujeva.

⁶⁹ Georgi například projevil přání, aby evencký šaman, jehož „hokusy-pokusy“ pozoroval, byl odsouzen k tvrdé práci ve vězení. (citováno v Hoppál, Mihály: „Changing Image of the Eurasian Shamans“. In: *Shamanis Past and Present*. Eds. Mihály Hoppál a Otto von Sadovszky. Budapešť: ISTOR, str. 74-89

Veliká, která se snažila pokračovat v politice potlačování svého předchůdce Petra I. a zbavit říši vsí pověřivosti, vyzdvihla skeptický a odmítavý postoj vůči nim ve své hře *Sibiřský Šaman* (1786).⁷⁰ Šamanské praktiky vylíčila jako směšné a šamany a jejich klienty jako pomýlené prostáčky, kteří zoufale potřebují osvětlení.⁷¹

Jako lidé z ruského carského dvora osvícenští badatelé používali své oficiální pověření k libovolnému manipulování se šamany. Cestovatelé podobně zadávali místním úředníkům, aby jim přiváděli šamany z určených oblastí, což byly běžné metody tehdejšího terénního výzkumu.⁷² Účelem bylo pozorovat a prozkoumat obezřetně primitivní magii a demaskovat ji. Také německý učenec Gerhard Friedrich Müller (Müller) (1705-1783) praktikoval tento typ etnografie. Zdůraznil, že šamani jsou ubozí podvodníci zasluhující odsouzení. Celkový závěr osvícenských pozorovatelů byl, že jako druhořadí „umělci“ a „klauni“, nejsou sibiřští duchovní odborníci dobří k ničemu⁷³

Podle Vasilije F. Zujeva, který doprovázel Pallase a část cesty absolvoval odděleně, byly hlavní znaky vyvolení šamanů „šílenství“ a „bázlivost.“⁷⁴ Stal se svědkem tzv. arktické hysterie, kdy se lidé „zbláznili“, měli záchvaty a křeče, napodobovali gesta lidí okolo, nebo na ně útočili a rozbíjeli věci.⁷⁵ Zujev navrhl klasifikovat toto chování jako nějaký druh nemoci, kterou sice trpěli všichni domorodí Sibiřané, ale šamani ji projevovali v její extrémnosti.⁷⁶ Pallas ve své knize⁷⁷ Zujevovy spekulace rozšířil a pozdější spisovatelé opakovaně odkazovali na jeho pozorování, přidávali k nim své vlastní komentáře a na začátku dvacátého století spojení mezi šamanismem a hysterií postupně získalo status akademické teorie.⁷⁸

---

⁷⁰ Detailní analýza *Sibiřského šamana* viz např. von Stuckrad, Kocku: *Schamanismus und Esoterik: Kultur- und wissenschaftsgeschichtliche Betrachtungen* (Leuven: Peeters, 2003), 58–66.

⁷¹ Srov. DuBois, str. 33

⁷² Tento přístup může vzdáleně připomínat některé současné antropology, kteří zvou tradiční šamany do svých zemí (do Evropy, do USA apod.), aby zde předváděli své seance vzdělanému publiku. Účelem sice už dnes není „demaskovat podvodníky“, přesto i v tomto případě dochází k vytrhávání šamanů z jejich přirozeného kulturního prostředí. Ač si to tito badatelé možná neuvědomují, šamany taková setkání se západní civilizací velmi ovlivňují. Pavlína Brzáková tento způsob antropologické práce kritizuje mj. jako jednu z příčin komercializace šamanských rituálů. (srov. Kovář, Pavel: *Šamanství k národnímu obrození*. Reflex. 2005. Dostupné z: <http://www.neosaman.cz/2013/samanstvim-k-narodnimu-obrozeni/>)

⁷³ Srov. Znamenski, str. 8-9

⁷⁴ V. F. Zujev: *Materialy po etnografiji Sibiri XVIII veka*, Moskva: izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1947, str. 44

⁷⁵ Badatelé si stále nejsou jisti, co přesně způsobilo tento fenomén, kdysi rozšířený v arktické oblasti. Jako možné příčiny uvádějí nedostatek vitamínů, škodlivý vliv dlouhých polárních nocí a psychologické důsledky koloniálního útlaku. (Srov. Znamenski, str. 10)

⁷⁶ Více viz např. V. F. Zuev: *Materialy po etnografiji Sibiri XVIII veka* (Moskva: izdatel'stvo Akademii nauk SSSR, 1947), 44

⁷⁷ Pallas, P. S.: *Puteshestvie po raznym miestam Rossiiskago gosudarstva*, St. Petersburg: Imperatorskaja Akademiia nauk, 1788

⁷⁸ Srov. Znamenski, str. 10-12

2.2.1. Pátrání po původu šamanismu

V době osvícenství se navzdory odsuzování šamanismu několik badatelů pokusilo prozkoumat jeho původ. Mnoho učenců, zejména těch, kteří zpochybňovali autoritu Bible a křesťanství, se tehdy pokoušelo najít zdroje všech velkých náboženství a civilizací v Indii. Tak například G. F. Miller ve své *Historii Sibíře* (1750) uvedl, že šamanismus vznikl v Indii, odkud se postupně rozšířil až do Severní Ameriky. Jeho nositeli měli být nejstarší obyvatelé Indie, kteří byli vyhnáni nově příchozími „Bráhmany“, postupně zdegenerovali a vyvinuli šamanismus v jeho sibiřské verzi.⁷⁹ To, že severoasijský šamanismus i hinduistické víry jsou polyteistické, podle něj potvrzoval jejich genetické „Indické spojení“, a argumentoval, že pokud se buddhismus rozšířil z Indie až na Sibiř, můžeme předpokládat, že šamanismus se rozšířil také tak.⁸⁰ Podobně tehdejší německý badatel mezi evenckým lidem Johann Gottlieb Georgi, který kombinoval etnografický popis s odsuzováním⁸¹, byl přesvědčen, že šamanismus představuje degenerativní verzi klasických „pohanských věr“ jako je tibetský buddhismus a hinduismus. V eseji „O pohanském šamanském rádu“⁸² pak předložil své vysvětlení vzniku šamanismu.

Hypotézy Müllera a Georgiho pouze reflektovaly tehdejší intelektuální postoj, který přicházel do módy a který později přejali a rozšířili romantičtí spisovatelé.⁸³ Friedrich Schlegel (1772-1829) studoval sanskrit a přišel s teorií, že tento jazyk je původním proto-jazykem sdíleným Východní i Západní civilizací. Vysledoval v něm i původ slova *šaman* z výrazu *samana*, který označoval budhistického kněze ve starověké Indii. Domníval se, že buddhističtí *samanové*, proto-šamani, byli vytlačeni na sever bráhmany, zbytek jeho příběhu replikoval osvícenskou hypotézu o expanzi šamanismu. Nově nicméně přinesl do této teorie lingvistickou souvislost, která měla prokázat indické spojení v severoasijském šamanismu.⁸⁴

Friedrich Max Müller (1823-1900), zakladatel srovnávací religionistiky na Oxfordu, podobně věřil, že Indie je kolébkou civilizace. Učinil srovnávací jazykovědu hlavním přístupem

---

⁷⁹ Srov. Znamenski, str. 12

⁸⁰ Viz G. F. Miller [Müller]: *Istoriia Sibiri*, 1750; reprint, Moskva: vostočnaja literatura RAN, 1999, 1:532.

⁸¹ O jednom evenckém šamanovi napsal, že jeho práce je „hokus pokus“ a že by měl být odsouzen k tvrdé práci ve vězení. (Srov. DuBois, str. 32)

⁸² In: Georgi: *Opisanije vsiech obitajuščich v Rossijskom gosudarstve narodov*. St. Petersburg: izhdiveniem I. Grazunova. 1799. Str. 98–116

⁸³ Srov. Znamenski, str. 12-13

⁸⁴ Srov. Znamenski, str. 13-14

ve zkoumání možných spojení mezi různými duchovními tradicemi ve starověkých dobách. Ačkoliv několik učenců indické spojení zpochybňovalo, většina je vzala za samozřejmé. Výklad o indickém původu termínu *šaman* pronikl do všech slovníků, jeden⁸⁵ dokonce přímo označil Maxe Müllera a jeho jazykovou metodu jako zdroj této interpretace. Oxfordský slovník⁸⁶ nabídl vedle této ještě alternativní verzi, podle níž slovo *šaman* proniklo do tunguzského jazyka z čínského výrazu *sha mén* (podle slovníku „ordinovaný člen buddhistického bratrstva“) vlivem Mongolů. I tato verze odpovídala předpokládanému orientálnímu spojení. Většina Schlegelových současníků se samozřejmostí předpokládala, že hrubí severoasijské domorodci nemohli vytvořit vlastní náboženství a jednoduše si museli vypůjčit duchovní ideje od civilizací klasického starověku.⁸⁷

V druhé polovině 19. století americký folklorista a mystik Charles Godfrey Leland (1824-1903), který studoval v Německu a byl ovlivněn jeho romantickou tradicí, navrhl americkou verzi orientálního spojení v šamanismu. Na základě nahodilých paralel, které stanovil mezi mytologiemi amerických Indiánů a legendami Starého světa určil, že šamanismus se postupně rozšířil ze střední Asie do severní Evropy, ke grónským „Eskymákům“ a od nich se rozšířil přes Wabanacké a Irokézské Indiány až k západním kmenům. Leland dal šamanismu, zobecněním jeho podstaty, podíl na náboženském vývoji lidstva směrem k pokroku. Poukázal zvláště na to, že šamanismus byl důležitým krokem směrem k organizovanému náboženství.⁸⁸

Koncem devatenáctého století se mnoho vědců a spisovatelů víceméně shodlo, že tunguzské slovo *šaman* pochází ze starověkého sanskrtského slova *šramana* nebo pálijského slova *samana*. Již v roce 1917 sice antropolog Berthold Laufer jasně ukázal, že lingvisticky je zde příliš malý základ pro pokračování v hledání orientálního spojení v šamanismu, přesto některé moderní referenční edice nadále následovaly tento výklad.⁸⁹ Pro některé současné New Age spisovatele a duchovní praktikující může toto spojení poskytovat pohodlnější „vědecký“ důkaz, který jim umožňuje provázat šamanismus např. s tantrou⁹⁰, jógou, naukou o čakrách apod.

---

⁸⁵ *Meyers großes Konversations-Lexikon* (1909)

⁸⁶ *The Oxford English Dictionary*

⁸⁷ Srov. Znamenski, str. 13-15

⁸⁸ Srov. Znamenski, str. 15

⁸⁹ Srov. Znamenski, str. 16

⁹⁰ například psychoterapeut John Hawken, v současnosti působící v Praze. Více viz <http://www.cestytransformace.cz/?lang=cz&menu=2> (25. 10. 2016)

Touhu ustavit „genetickou vlast“ šamanismu v klasickém Orientu lze připsat také působení ruského filologa Sergeje Širokogorova (1887-1939), který vypátral vlivy tibetského buddhismu v tunguzském (evenckém) šamanismu. Přišel s tezí, že šamanismus vznikl prolnutím tibetského buddhismu a sibiřských domorodých věr ve středověku a raném novověku. Předpokládal, že si tibetské tradice mohly vypůjčit slovo *šaman* z Indie, ale neviděl šamanismus jako archaické prvotní náboženství a snažil se, podobně jako současná antropologie, zobecnovat šamanismus co nejméně.⁹¹

První učenec, který se pokusil prozkoumat šamanismus bez spekulací o orientálních vazbách, byl vysokoškolsky vzdělaný Sibiřan Dorži Banzarov (1822-1855). Jeho diplomová práce⁹² poskytla první víceméně konzistentní náčrt sibiřského a vnitroasijského šamanismu. Banzarov poukázal na domorodé zdroje sibiřského a mongolského šamanismu a navrhl, že pro výzkumné účely by bylo mnohem zajímavější vyčlenit šamanismus určité skupiny.⁹³

S postupující kolonizací přestávali intelektuálové vidět šamanismus s takovým strachem a naléhavostí a, snad i pod vlivem romantismu, začali šamany v 19. století považovat „za součást zanikajícího řádu, okénko do podivuhodného fungování primitivní mysli nebo památku na jinou fázi lidského kulturního vývoje.“⁹⁴ Začali je vyhledávat, vedli s nimi rozhovory, prováděli pozorování a analýzy. Přitom si byli konečně jisti „*neúprosným triumfem židokřesťanství nad vši vnější parádností barbarismu, až jim to téměř bylo líto,*“⁹⁵ míní DuBois. V této souvislosti mohl být šamanismus konečně uchopen jako předmět studia nové „vědy“ o dějinách náboženství, avšak na šamanské tradice se nikdy nepohlíželo s absolutní vědeckou objektivitou.⁹⁶

2.2.2. Romantizace šamanismu

Díky romantismu se obecný přístup k nezápadní spiritualitě změnil. Tento intelektuální postoj vyzval průzkumníky a spisovatele, aby věnovali větší pozornost duchovnímu a tajemnému, a tlumil tak skeptické osvícenské postoje k domorodé spiritualitě. Romantické

---

⁹¹ Srov. Znamenski, str. 16-17

⁹² „The Black Faith; or, Shamanism among the Mongols,“ *Mongolian Studies: Journal of the Mongolia Society* 7 (1981–1982)

⁹³ Srov. Znamenski, str. 17-19

⁹⁴ DuBois, str. 33

⁹⁵ Tamtéž, str. 33

⁹⁶ Srov. DuBois, str. 33

postoje vůči domorodému šamanismu velmi dobře ukazují například cestovní poznámky P. N. Wrangela⁹⁷, F. Beljavského⁹⁸ a M. F. Krivošapkina⁹⁹. Tito tři autoři vylíčili šamany jako tvůrčí osobnosti s pronikavou myslí, silnou vůlí a zároveň tragickým osudem, neboť jejich umělecké talenty přišly v pusté severské krajině nevyhnutelně nazmar.¹⁰⁰

Romantický filozof Johann Gottfried Herder (1744-1803) zobecnil šamanismus jako univerzální jev charakteristický pro všechny národy na úsvitu jejich dějin.¹⁰¹ V knihách romantických spisovatelů a jejich amerických protějšků, transcendentalistů¹⁰², můžeme najít mnoho z toho, co dnes vidíme v intelektuálním pohledu neošamanismu. Podobně podle Charlese Lelanda byl šamanismus první náboženství lidstva. Leland sám sebe viděl jako praktikanta a šířitele starobylé indiánské moudrosti. Přitom se dovolával dvou stereotypů: Indiána jako nositele nadčasové duchovní tradice a jako člověka žijícího v těsném sejetí s přírodou. Na rozdíl od Evropanů Američané coby nově příchozí nebyli ve své zemi ukotveni, proto Leland a další vzhlíželi k indiánským tradicím, které by mohly takové ukotvení poskytnout.¹⁰³

Podobně chtěl své krajany ukotvit v rodné zemi finský lingvista a folklorista Alexander Castren (1813-1853). Ve snaze nalézt pravlast Finů pátral po společných kořenech mezi všemi kmeny hovořícími ugrofinskými jazyky. Upozornil na pozitivní společenské role sibiřských šamanů a jejich podíl při zachování integrity svých komunit. Finští etnografové vydávali mnohé své práce v němčině, tehdy mezinárodním jazyku humanitních a společenských věd, a Evroptí a američtí autoři pak na ně v první polovině 20. století hojně odkazovali. Posledním z těchto romantických etnografů byl Uno Holmberg (1882-1949), který založil finskou školu komparativní religionistiky, jejíž představitelé používali metafory a alegorie na úkor údajů. I on byl přesvědčen, že pozorováním sibiřských domorodců lze najít společné rysy s dávnými Finy, a zkoumal mezikulturní eurasijský šamanismus jako univerzální ugrofinsko-altajský systém.¹⁰⁴ Chtěl také dokázat, že myšlenka středu (strom světa) je přítomna ve všech mytologiích světa, a tak vykreslil mnoho kulturních paralel mezi finskou, sibiřskou, indiánskou

---

⁹⁷ Wrangel: *Narrative of an Expedition to the Polar Sea*

⁹⁸ Beljavskij: *Poezdka k Ledovitomu moriu*

⁹⁹ Krivošapkin: *Jeniseiskij okrug i jevo žizň*

¹⁰⁰ Srov. Znamenski, str. 21-22

¹⁰¹ Srov. Znamenski, str. 22-23

¹⁰² Transcendentalisté původně čerpali z puritánské biblické tradice, ale později přejali mnohé myšlenky z německého romantismu. Koncept antropomorfního křesťanského Boha nahradili ve svých spisech myšlenkou všudypřítomného ducha a intuice pro ně byla nezbytným nástrojem v přístupu k okolnímu světu.

¹⁰³ Srov. Znamenski, str. 26-27

¹⁰⁴ Viz Holmberg: *Die religiösen Vorstellungen der Altaischen Völker (Religious Beliefs of Altaic People; 1938)*

a klasickou řeckou mytologií.¹⁰⁵ Holmbergovi později přiřknul Mircea Eliade ve své slavné knize *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*¹⁰⁶ zvláštní zásluhu za interpretaci šamanismu v rámci obecných dějin náboženství.¹⁰⁷

V průběhu 19. a začátkem 20. století byla německy psaná literatura na Západě hlavním zdrojem o šamanismu. Ačkoliv po roce 1870 hledala většinou jeho původ v klasickém Orientu, chápala ho konkrétně jako náboženství severní Asie. První akademik, který se odvrátil od hypotetických úvah ke komplexnímu výzkumu a stal se průkopníkem studia šamanismu, byl rusko-německý lingvista a etnograf Vasilij Radlov (též Wilhelm Radloff; 1837-1918). Až do přelomu 20. století pak zůstala jeho práce *Aus Sibirien* (1884)¹⁰⁸ na Západě takřka hlavním zdrojem o šamanismu. Ačkoli se setkal se šamanismem jen dvakrát a náhodně, uvědomil si, že šamanismus je fluidní systém založený na improvizovaných rituálech a že je těžké vykreslit jeho přesný, typický portrét. Šamanismus postavil na roveň klasickým náboženstvím a pomohl jej zavést jako nedílnou součást západních humanitních a společenských věd.¹⁰⁹

Radlov také představil západní vědě první plný textový záznam¹¹⁰ šamanské seance na počest benevolentního božstva Ülgena [Ülgäna], který byl jedním z hlavních duchů pro několik altajských klanů. Některé další klany jej však koncem 19. století pod vlivem misionářské propagandy umístily na pozici nejvyššího božstva, které pak ruští pravoslavní spojili se svým Bohem. Záznam popisuje šamanskou cestu k hornímu světu. Díky Radlovově knize se stal klasikou a byl důležitý při formování Eliadeho vnímání šamanismu. Na rozdíl od domorodých Sibiřanů, kteří neupřednostňovali žádnou vrstvu šamanského kosmu, Eliade věřil, že šamanský sestup do podsvětí je pozdějším doplňkem klasického nebeského letu a použil Ülgenovu seanci k vytvoření archetypu šamanské seance.¹¹¹ Popis Radlovova záznamu jako typické šamanské seance lze nalézt i v biografii švýcarského psychologa Carla Gustava Junga (1875–1961).¹¹²

---

¹⁰⁵ Viz Holmberg: *Der Baum des Lebens* (1922)

¹⁰⁶ Srov. Eliade, Mircea: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 13

¹⁰⁷ Srov. Znamenski, str. 27-33

¹⁰⁸ Wilhelm Radloff: *Aus Sibirien: Lose Blätter aus dem Tagebuche eines reisenden Linguisten*, 2 vols. (Leipzig: Weigel, 1884)

¹⁰⁹ Srov. Znamenski, str. 33-36

¹¹⁰ Záznam si Radlov vypůjčil od ruského misionáře Vasilije Verbitského, který seanci také nepozoroval osobně, ale vypůjčil si její popis z archivů altajské pravoslavné misie. (Srov. Znamenski, str. 37)

¹¹¹ Srov. Znamenski, str. 36-38; srov. Eliade: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 171-178

¹¹² V. M. Mikhailovskii, "Shamanism in Siberia and European Russia," *Journal of the Royal Anthropological Society* 24 (1895): 74–78; J. Stadling, "Shamanism," *Contemporary Review* 79 (1901): 93; M. A. Czaplicka, *Aboriginal Siberia: A Study in Social Anthropology* (Oxford: Clarendon, 1914), 298; Nora Chadwick and V. Zhirmunsky: *Oral Epics of Central Asia* (Cambridge: Cambridge University Press 1969), 243–249; J. A. MacCullough, "Shamanism," in *Encyclopedia of Religion and Ethics*, edited by James Hastings (Edinburgh: Clark; and New York: Scribner's, 1920), 11:442; M. Franz, C. G. Jung: *His Myth in Our Time* (Boston and Toronto: Little, Brown, 1975), 101–102. Cit. z Znamenski, str. 37

2.2.3. Regionalisté, exulanti, američtí etnografové

Společnost v době C. G. Junga žila myšlenkami pokroku, osvícenství a akademického pozitivismu. Změna přišla s první světovou válkou. V důsledku šoku z ní se primitivní člověk a jeho náboženství stali objekty nejen literárního zájmu o šamanismus. V tomto intelektuálním období se vyskytlo několik zdrojů jeho pozdějšího populárního ztvárnění. Vedle sibiřských a amerických regionalistů to byli disidenti a revolucionáři, vyhoštění v druhé polovině 19. století ruským carským režimem za protivládní aktivity na severovýchod Sibíře. Ve snaze uchovat si své intelektuální zdraví se někteří z nich obrátili k etnografii a zkoumali místní domorodé kultury. Dva z těchto exilových etnografů, Vladimir (Waldemar) G. Bogoraz (Bogoras) (1865–1936) a Vladimir (Waldemar) I. Jochelson (1855–1937) později spolu s americkým antropologem Franzem Boasem vydali knihu, která pomohla při formování obsahu výrazu šamanismus, jak byl chápán na Západě v první polovině dvacátého století.¹¹³

Ve druhé polovině 19. století vstoupila Sibiř do období modernizace a masové kolonizace. Mnoho spisů o domorodé spiritualitě pochází od ruských intelektuálů, kteří zde vyrostli a dospěli. Spisovatel a folklorista Grigorij N. Potanin (1835–1920) vedl sibiřské regionalisty, jejichž zájem o etnografii sibiřských domorodých národů byl součástí jejich snahy definovat Sibiř jako jedinečný region v rámci Ruského impéria. Šamanismus se jim jevil jako nejviditelnější živoucí rys domorodé tradice, který by mohl podpořit jejich ideologické aspirace. Potanin chtěl vystopovat původ celého židovsko-křesťanského duchovního dědictví v domorodé vnitroasijské tradici. Jedním z argumentů jeho „Orientální hypotézy“¹¹⁴ byly opakované masové migrace populace z vnitřní Asie do Evropy a na Blízký Východ. Oproti evropským badatelům devatenáctého století odmítl vidět vnitroasijské nomády jako ničitele a tvrdil, že jižní Sibiř je skutečnou kolébkou lidstva.¹¹⁵

V evropské části Ruska většina akademiků Potanina ignorovala, na Sibiři ale ovlivnil celou řadu vědců a spisovatelů. Mezi nimi byl sachský (jakutský) etnograf Gavril Xenofontov (též Gavriil Ksenofontov), který trval na podobnosti mezi raným křesťanstvím a sibiřským

---

¹¹³ Srov. Znamenski, str. 40-42

¹¹⁴ Formuloval ji v dílech: Vostočnije motivy v srednevekovom Evropeškom epose (Moskva: tipo-litografiiia tovar. I. N. Kushnerev, 1899); Saga o Solomone: Vostočnije materialy k voprosu o proischoždenii sagi (Tomsk: izd. Sibirskago t-va pečatnago diela, 1912); Erke: Kul't syna neba v Sievernoi Azii (Tomsk: izd. A. M. Grigor'evoi, 1916).

¹¹⁵ Srov. Znamenski, str. 42-47

šamanismem¹¹⁶ a na zvláštní úloze vnitroasijských kočovníků jako kulturních hrdinů. Paralely v mytologii pro Xenofontova neznamenal skutečné genetické spojení, ale jednotu lidské zkušenosti po celém světě, ze které vycházel. Ve dvacátých letech během svých exkurzí Xenofontov shromáždil příběhy o bolestivé iniciaci sachských a evenckých šamanů, které se později staly klasikou studia šamanismu.¹¹⁷

Regionalisté používali šamanské tradice také ke zlepšení veřejné prezentace sibiřské identity. V roce 1909 Potanin, Anochin a Adrianov přivedli do města Tomsk altajského šamana Mampyie, který měl hlavní roli v „etnografickém večeru“ pro místní společnost. Badatelé jej přijali jako sobě rovného, ukázali mu město a sdíleli s ním výsledky svých akademických a vědeckých bádání. Mampyie se podrobil intenzivnímu psychologickému pozorování a lékař V. V. Karelin prezentoval dokument o jeho psychickém stavu členům místní sekce Technologické Společnosti Ruského Impéria. Karelin prohlásil, že fyzicky i psychicky je Mampyie naprosto normální osoba bez jakýchkoli známek neurózy či deprese. Dalo by se to považovat za odpověď na přístup k šamanům jako psychicky narušeným jedincům, který byl na počátku 20. století stále populárnější.¹¹⁸

2.2.4. Šamani jako neurotici

Badatelé osmnáctého a devatenáctého století často zmiňovali „extrémní nervozitu a mentální labilitu“ sibiřských a severoamerických domorodců. Popisovali případy tzv. arktické hysterie, kdy postižení zdánlivě bezdůvodně padali k zemi, nebo napodobovali chování ostatních, utíkali do lesů nebo hor, kde zůstávali několik dní. V literatuře není žádná obecně přijímaná definice zmíněného hysterického chování, které moderní psychiatrie vysvětluje jako kulturně podmíněný syndrom. Etnografové devatenáctého století takové chování běžně spojovali s „ženskou neurózou.“ Všichni zaznamenali, že hysterií na Sibíři a v Severní Americe trpěly většinou ženy, což odpovídalo tehdejší viktoriánské představě, že ženy jsou citově nevyrovnané a mají k hysterii přirozenou tendenci.¹¹⁹

---

¹¹⁶ Viz G. V. Ksenofontov: *Šamanizm i christianstvo* (Irkutsk: tip. Vlast' truda, 1929).

¹¹⁷ Srov. Znamenski, str. 47-48

¹¹⁸ Srov. Znamenski, str. 49-52; více viz Zubashev, „Grigorii Nikolaevich Potanin: Vospominanija,“ *Vol'naia Sibir'* (Prague) 1 (1927),“ 62; „Muzikal'naja etnografiia i šamanstvo na 'Sibirskom večere' v Tomske,“ *Etnografičeskoje obozrenije* 1 (1909): 134, 136; „Šamanskaia misterii (kamlanie),“ *Etnografičeskoje obozrenije* 1 (1909): 138–139; „Kam Mampyie v Tomske,“ *Etnografičeskoje obozrenije* 1 (1909): 140.

¹¹⁹ Srov. Znamenski, str. 82-86

V roce 1880 ruský filolog Dal' napsal, že tito hysterici mají podle některých odborníků spojitost s pohanskými šamany.¹²⁰ Několik autorů přímo naznačilo, že šamani napodobují chování hysteriků a zdokonalují ho na profesionální úroveň. K takovému vnímání přispěl i zvyk nevzdělaných sibiřských Rusů a míšenců nazývat arktickou hysterii „šamanstvím“. Domorodci však duchovní volání a mentální nemoci nikdy nezaměňovali. Hysterici byli podle nich lidé posedlí a trýznění duchy, kdežto šamani volali své duchy záměrně. Tehdejší spisovatelé občas tuto distinkci zmiňovali, nicméně preferovali místní ruské použití. Nejranější propracované psychologické a patologické vysvětlení šamanského chování se vyskytuje v práci ruského fyzika M. F. Krivošapkina (1965), který definoval šamanismus jako „hysterickou démonománii“.¹²¹ Takový přístup se stal dominantním ve dvacátém století s pracemi exulantů, kteří ustavili obraz šamana jako mentálně postiženého polárního kouzelníka.¹²²

Exilový etnograf Vitaševsky věřil, že šamanské volání pramení z touhy duchovních specialistů vyléčit se ze svých mentálních nemocí. V tomto zobecnění lze nalézt základy konceptu „vyléčeného léčitele“, interpretace šamana, která se později na Západě stala populární. Vitaševsky napsal zvláštní dokument¹²³ o spojení polárního klimatu, arktické hysterie a šamanismu, kde spekuloval, že během svých seancí šamani napodobují hysterické chování, nebo se přímo v hysteriky mění. O několik dekád později podobně spekulovali Radin¹²⁴ a LaBarre¹²⁵, pouze nahradili severské podnebí obecnými nejistotami a nebezpečími primitivního života.¹²⁶ Ve dvacátém století antropoložka Marie Antoinette Czaplicka zjistila, že podobné chování lze nalézt i v tropických oblastech, takže arktické klima za hysterii nebylo zcela zodpovědné. Nechtěla ale zcela opustit determinismus životního prostředí, a tak spekulovala o vlivu extrémního klimatu. Místo označování neobvyklého chování za patologii ale také navrhla zeptat se původních obyvatel, co říkají o svých hysterických záchvatech oni.¹²⁷

---

¹²⁰ Viz Dal': *O poverjach, sujeverjach i predrazsudkach russkago naroda*, (St. Petersburg and Moscow: Volf, 1880), str. 27.

¹²¹ Viz M. F. Krivošapkin: *Jenisejskij okrug i jeho žizň* (St. Petersburg: v tipografii V. Bezobrazova, 1865), 321, 326.

¹²² Srov. Znamenski, str. 83-85

¹²³ N. Vitaševsky: „Iz oblasti pervobytnago psichonevroza,“ *Etnograficheskoe obozrenie* 58, nos. 1–2 (1911): 222

¹²⁴ Paul Radin: *Primitive Religion: Its Nature and Origin* (New York: Viking, 1937)

¹²⁵ Weston La Barre: *The Ghost Dance: Origin of Religion* (London: Allen & Unwin 1970)

¹²⁶ Srov. Znamenski 96-99

¹²⁷ Viz Marie Antoinette Czaplicka: *Aboriginal Siberia: A Study in Social Anthropology*. Oxford: Clarendon, 1914), 319, 325; Srov. Znamenski, str. 87-88

Širokogorov zase upozornil, že toto chování je v souvislosti s domorodými kulturami naprosto normální. Interpretoval záchvaty jako kódované zprávy, kterými hysterici chtěli zprostředkovat členům svých komunit skryté touhy a obavy. Jelikož se domorodci obvykle odkazovali na podivné chování jako na zvyk, Širokogorov uzavřel, že arktická hysterie nemá s duševním onemocněním nic společného.¹²⁸ Kytmanov, který pozoroval Evenky o deset let později, potvrdil její kulturně vázanou povahu.¹²⁹

Díky anglickým publikacím Bogoraze a Jochelsona tato tvrzení vstoupila počátkem 20. století do západní vědy, kde se dokonale spojila s tehdy oblíbenými psychologickými teoriemi. Jejich představení bylo usnadněno souhrny jako *Domorodá Sibiř* (1914) Marie Czaplické a *Studien zum Problem des Schamanismus* (1939) Åkeho Ohlmarkse. Stejně jako exilové etnografové ve svých dřívějších pracích Czaplicka zdůraznila škodlivý vliv prostředí a nedostatku potravin. I ona zpočátku věřila, že tyto faktory způsobily náchylnost domorodých Sibiřanů k introspektivnímu myšlení, hysterii, věštění a „sexuální zvrácenosti“ (zřejmě odkaz na transvestitní Čukotské šamany, o kterých četla v Bogorazově knize). Czaplicka uvedla, že arktická hysterie je kořenem šamanského povolání, avšak přišla na to, že spojování arktické hysterie a rituální činnosti šamana neříká nic o jeho sociální roli. Dokonce navrhla obrátit se pro vysvětlení sibiřské domorodé spirituality spíše na sociologii. Nevyjádřila však své výhrady jasně a jednoduše dala přednost vzoru stávajícího etnografického hodnocení.¹³⁰

Ohlmarks naopak neměl ohledně patologické povahy šamanismu žádné výhrady. Jediným pozitivním sociálním příspěvkem šamanismu podle něj bylo masochistické usměrňování kolektivního šílenství do rituálů. Ohlmarksův obraz vývoje šamanismu byl zároveň etnografickou karikaturou zrcadlící dobové viktoriánské pohledy na ženy. V rozporu s etnografickými materiály trval na tom, že v klasickém šamanismu lze ženy najít jen zřídka, že v šamanském povolání nedominovaly a ani jej nesdílely s muži v subarktických oblastech, kde byl podle něho klasický šamanismus poškozený mírnějším podnebím.¹³¹ Ohlmarks však pouze vyslovil a vyostřil stávající intelektuální sentimenty.¹³²

Teze o duševní deviaci kmenových duchovních odborníků v severních oblastech se postupně staly ustavenou vědeckou „pravdou“, která dominovala první polovině 20. století. Pohled na šamanské povolání jako patologii byl silně spjat s tehdy populární psychoanalýzou,

---

¹²⁸ Sergei M. Shirokogoroff: *Psychomental Complex of the Tungus* (London: Kegan Paul, 1935), 253.

¹²⁹ D. A. Kytmanov: „Funkcional'nie nevrozny sredy Tungusov Turuchanskogo kraia i ikh otnoshenie k šamanstvu,“ *Sovetskij Siever* 7–8 (1930): 82–85; Srov. Znamenski, str. 86–89

¹³⁰ Srov. Znamenski, str. 98–99

¹³¹ Ohlmarks: *Studien zum Problem des Schamanismus* (Lund: Gleerup, 1939). 352–355

¹³² Srov. Znamenski, str. 99–100

kteře se šamanismus jevil jako sociální instituce, jež kmeny používají k symbolickému usměřnění své úzkosti zejména sexuální povahy. Základním kamenem psychoanalytického přístupu k šamanismu byla teorie snu Sigmunda Freuda. Šamanská seance byla pro něj kolektivní analogií individuálního snu, ve níž kmenové společnosti zrcadlily své stálé obavy a nejistoty, které pak šamani symbolicky pomáhali mírnit. Psychoanalyticky orientovaní vědci byli často zaneprázdněni tříděním svých materiálů tak, aby se vešly do konkrétních freudovských klišé a metafor.¹³³

Etnopsychiatr George Devereux viděl šamany jako psychotiky, kteří používají rituální setkání k vlastní záchraně, a šamanismus jako „neurotickou obranu.“ Byl přesvědčen, že odměňováním šamanů kmenová společnost pouze prodlužuje jejich duševní onemocnění v latentní formě. Důkazem byl ambivalentní charakter šamanské síly, která by se mohla snadno změnit z duchovního léčení v zabíjení. Respekt k šamanům se mohl snadno proměnit v podezření a nenávisť, pokud jejich předpovědi nebo léčba selhaly. Mohavkové, které Devereux zkoumal, je obvykle označovali jako „čarodějnice“ a nutili je spáchat sebevraždu. Každý šaman byl tedy vnímán jako potenciální zdroj nebezpečí, a málo Mohavků si proto přálo přijmout toto povolání. Podle Devereuxe byli kandidáti psychologicky chyceni v tzv. dvojité vazbě: Jedinci vybraní duchy podstupovali riziko selhání, ale pokud odmítli přijmout šamanské povolání, mohl je tlak nevyužitě léčebné síly dohnat k šílenství.¹³⁴ Znamenski míní, že Devereux byl dobrý v zachycení temné strany šamanismu, což může být užitečný protiklad současným duchovním hledačům, kteří se zaměřují téměř výlučně na benevolentní stránku šamanismu. Ambivalentní postoje k šamanům by mohly podle něj pocházet z postojů k duchovní síle, která je v domorodé společnosti neutrální a může jít oběma směry, což je v protikladu s židovsko-křesťanským rozlišováním dobra a zla.¹³⁵

Je však otázkou, na kolik mohou být indiánské příběhy zaznamenané Devereuxem ve třicátých letech považovány za popisy starých a tradičních vnímání šamanů. Euro-americká společnost tehdy, na rozdíl od současné mainstreamové kultury, šamany démonizovala. Vyvlastnění indiánské země a kulturní útok na domorodé tradice mohl podle Znamenského podkopat autoritu a prestiž šamanů, kterým mohli prostí Indiáni dávat za vinu neschopnost najít dobrý lék na bolesti, které cítili. Chmurná pozorování zaznamenaná Devereuxem mohla odrážet

---

¹³³ Srov. Znamenski, str. 100-103; více viz Robert F. Kraus: „A Psychoanalytic Interpretation of Shamanism,“ *Psychoanalytic Review* 59, no. 1 (1972): 27–28.

¹³⁴ Více viz George Devereux: *Mohave Ethnopsychiatry: The Psychic Disturbances of an Indian Tribe* (Washington, DC: Smithsonian Institution Press, 1969)

¹³⁵ Srov. Znamenski, str. 103-105

negativní postoj Indiánů vzniklý až v moderních dobách. Jeho rozhovory s mohavskými stařešiny ukázaly, že ve třicátých letech dvacátého století někteří jedinci, kteří ve svých snech obdrželi šamanské síly, dali přednost zbláznění se v důsledku odmítnutí šamanského povolání.¹³⁶

Jedním z posledních významných studentů šamanismu v psychoanalytické tradici byl rakouský archeolog a antropolog Gerardo Reichel-Dolmatoff (1912-1994), který za druhé světové války v Kolumbii studoval duchovní praktiky amazonských Indiánů. Věřil, že šamani pracují v říši kolektivního nevědomí a se svými pacienty požívají rostlinné halucinogeny, aby uvolnili jejich skryté obavy a přání v podobě barevných vizí – diagnostických nástrojů formulovaných v jazyce náboženství.¹³⁷ Spisy Reichel-Dolmatoffa jsou dodnes populární díky tomu, že v 60.–70. letech upoutal psychotropní aspekt jeho výzkumu americkou antropologickou komunitu.¹³⁸

Hlavním problémem psychoanalytického a behavioristického přístupu bylo zaměření na myslí šamanů, místo studia jejich sociálních, kulturních či duchovních rolí. V tomto studiu nebyl prostor pro zkoumání kmenové spirituality za jejich vlastních podmínek. Dnes učenci dávají přednost práci v tradici analytické psychologie Carla Gustava Junga¹³⁹ (1875-1961), spojujícího vědu a spiritualitu bez freudovského pozitivismu.¹⁴⁰ Jung přitáhl pozornost až v šedesátých letech, kdy západní kontrakulturní komunita nově objevila jeho spisy obsahující silné anti-moderní poselství, a v současné době zaujímá významné místo v komunitě New Age.¹⁴¹

---

¹³⁶ Srov. Znamenski, str. 105-106

¹³⁷ Více viz Gerardo Reichel-Dolmatoff: *The Shaman and the Jaguar: A Study of Narcotic Drugs among the Indians of Colombia* (Philadelphia: Temple University Press 1975), 201–203.

¹³⁸ Srov. Znamenski, str. 106

¹³⁹ Nedávno byla vydána jeho *Červená kniha* (Portál. Praha. 2010. ISBN 978-80-7367-767-1), která „vrhá světlo na původ jeho psychologických teorií.“ (oficiální recenze, více info na <http://www.cervenakniha.cz/>)

¹⁴⁰ Zajímavá by mohla být práce Michaela Smithe, která zkoumá podobnosti a rozdíly mezi šamanismem a jungiánskou psychologií. (Michael Smith: *Jung and Shamanism in Dialogue: Retrieving the Soul / Retrieving the Sacred*. Trafford Publishing. 2007. ISBN-13: 978-1425115432)

¹⁴¹ Srov. Znamenski, str. 106-107

2.3. Šamanismus ve 20. století

Většinu amerického společenského života až do konce dvacátých let formovala filozofie sociálního darwinismu. Alternativou k ní se pro některé vzdělané Američany stal Indián jako tragický hrdina poražený modernitou. Vytvořilo se malé intelektuální hnutí, jehož centrem se stal americký Jihozápad. V roce 1917 vznikla v Novém Mexiku v blízkosti vesnice pueblanských Indiánů osada *Taos retreat colony*.¹⁴² Její zakladatelé věřili, že sem přivedou intelektuály a aktivisty, kteří by se učili od místních domorodých komunit a přenesli do moderní společnosti spojení s přírodním světem. V roce 1937 se do Taosu přestěhoval vizionářský antropolog Frank Waters (1902-1995), který hledal podobnosti mezi pueblanskými tradicemi a východními náboženstvími. Působil jako přímé intelektuální spojení mezi *Taos retreat colony* a moderní kontrakturní veřejností šedesátých a sedmdesátých let. Jeho *Masky bohů* (1950) a *Kniha o Hopíích* (1963) inspirovaly tisíce lidí a staly se nedílnou součástí „New Age“ kultury tisku.¹⁴³

I američtí badatelé idealizovali domorodé kultury a přispěli k impresionistické interpretaci kmenových věr. Přistupovali k Indiánům jako k symbolům odcházejícího romantického a hrdinského věku. Ve svém úsilí zachovat mizející prvky tradiční indiánské kultury ale bagatelizovali nebo vymazali projevy modernity v životech soudobých Indiánů. Mezi těmito vědci byl zakladatel americké antropologie Franz Boas a jeho studenti. Zásadní etnografický zdroj pro teorii o šamanismu, magii a symbolickém léčení je záznam „Toužil jsem se naučit způsobům šamana“, publikovaný v Boasově knize *Náboženství Kwakiutlů* (1930).¹⁴⁴ Popisuje duchovní dobrodružství Indiána Quesalida, který zprvu nevěří šamanským „trikům“ a ve snaze demaskovat podvodníky se přidá k nim. Když ale zjistí, že lidé se jeho působením lidé uzdravují, stane se „kmenovým doktorem“. Tento zápis je ve skutečnosti popisem šamanské iniciace anglicko-tingitského asistenta etnografů mezi Kwakiutly George Hunta (1854-1933). Hunt později šamanskou profesi ukončil, protože z práce pro etnografy měl lepší příjem.¹⁴⁵

---

¹⁴² Více viz Mabel Dodge Luhan: *Edge of Taos Desert: An Escape to Reality* (1937; reprint, Albuquerque: University of New Mexico Press, 1987)

¹⁴³ Srov. Znamenski, str. 53-58

¹⁴⁴ Franz Boas: *The Religion of the Kwakiutl Indians*. New York: Columbia University Press. 1930. 2:1.

¹⁴⁵ Antropolog Harry Whitehead zjistil, že Huntovo šamanské povolání nemělo s odhalováním podvodníků nic společného. Hunt původně napsal, jak se ve třinácti zle popálil, pak deset měsíců omdlával a jeho příbuzní se shodli, že do něj vstoupily nadpřirozené síly. To ho přesvědčilo poslechnout šamanskou výzvu. Není jasné, proč svůj původní příběh změnil, ale pravděpodobně to souviselo s omezeními, která kanadská vláda uložila indiánskému náboženství a s tím, že jednou se kvůli němu sám stal terčem pronásledování. (Srov. Znamenski, str. 61); DuBois pak naznačuje, že „Vzhledem k tomu, že Hunt podával svůj popis Boasovi, „muži vědy“, na němž

Boas představil jeho příběh jako svědectví primitivního tradičního Indiána, které později badatelé chápali jako příklad nedobrovolné konverze kmenového skeptika. Antropolog Claude Lévi-Strauss jej dokonce použil k podpoření své teorie o symbolickém léčení. Příběh se stal klasikou a dnes slouží jako silná inspirace některým západním duchovním hledačům.¹⁴⁶

Před rokem 1900 američtí etnografové předpokládali, že šamanismus je sibiřský jev. Pro indiánského duchovního specialistu se používal výraz *medicinman* (pro ženu *medicinwoman*) pocházející z francouzštiny. Výraz *šaman* používalo jen několik učenců včetně Boase, který byl obeznámen s nejdůležitějšími spisy o šamanismu a mohl tak vedle sebe stavět indiánské duchovní odborníky a jejich sibiřské protějšky. Další američtí badatelé od něj později slovo *šaman* jako synonymum pro *medicinmana* přejali. Hlavními průkopníky pojmu *šamanismus* v americké antropologii se tedy stali ruští a američtí vědci z Jesupovy severopacifické expedice (1897-1902) vedené Boasem pod záštitou Amerického přírodovědného muzea (AMNH¹⁴⁷). Měli prozkoumat spojení mezi původními kulturami severovýchodní Sibíře a severozápadního pobřeží Severní Ameriky. Expedice svedla dohromady americké a ruské vědce za účelem zdokumentování národů severního pobřeží Pacifiku a vyústila v řadu důležitých prací, které „*nastavily nové standardy pro vědecký detail, protože pomohly odhalit nejen kulturní jednotu v oblasti Beringova moře, ale také některé z nejrozšířenějších rysů tradic tohoto regionu,*“¹⁴⁸ jak podotýká DuBois. Pro sibiřskou část výzkumu Boas rekrutoval Bogoraze a Jochelsona, kteří studovali domorodé národy Sibíře v letech 1900-1902. Jejich knihy představily Západu řadu terénních materiálů o šamanismu, který oba považovali za formu neurózy.¹⁴⁹

Na přelomu 20. století se začalo při zkoumání šamanismu uplatňovat výrazně komparativní etnografické studium zaměřené na vědeckou neutralitu. V návaznosti na expedici etnologové začali častěji stavět indiánské a sibiřské duchovní odborníky vedle sebe, a postupně tak vznikla akademická metafora „šamanského komplexu“. Objevily se také práce představující šamanské povolání z psychosexuálního hlediska, zvláště významná byla práce antropoložky M. A. Czaplické, která shrnula etnografie exulantů a regionalistů ve své knize *Domorodá Sibiř* (1914)¹⁵⁰, jejíž podstatnou část zabírá téma šamanismu a duševního stavu domorodců. Přišla

---

byl finančně závislý, přinejmenším část jeho zdánlivého skepticismu může vyvěrat z jeho představy o tom, co si asi může Boas myslet o šamanských rituálech a technikách.“ (DuBois, str. 155)

¹⁴⁶ Srov. Znamenski, str. 58-62

¹⁴⁷ the American Museum of Natural History

¹⁴⁸ DuBois, str. 34

¹⁴⁹ Srov. Znamenski, str. 63-65

¹⁵⁰ Marie Antoinette Czaplicka: *Aboriginal Siberia: A Study in Social Anthropology* (Oxford: Clarendon, 1914)

s teorií, že šamani jsou psychicky nemocné či labilní osoby, v důsledku abnormálního světelného režimu severních zemí. Šamanismus by tedy mohl být mentální reakcí těchto osob na krize. Tato teorie převládala v sociální antropologii po většinu 20. století. Její práce doplnila a v někdy i nahradila Radlovovu *Aus Sibirien* (1884) jako standardní zdroj o šamanismu v první polovině 20. století. Ještě v roce 1968 ji religionista Mircea Eliade doporučoval jako hlavní zdroj vedle své vlastní knihy o šamanismu. Práce Czaplíkové, Nioradzeho a zvláště Ohlmarkse byly zásadní při vytváření odborného dojmu, že šamanismus je psychologický jev, jehož sídlo je mezi domorodci severovýchodní Asie a severozápadu Severní Ameriky.¹⁵¹

Ačkoli ve dvacátých a třicátých letech chápali někteří badatelé šamany jako kmenové duchovní odborníky stojící výše než medicinmani, pro mnoho boasiánů šlo o synonyma. Tato ambivalence existovala do sedmdesátých let, kdy převládl výraz *šaman*. To přineslo otázku, jak odlišit šamany od zbytku populace. V Kalifornii a na severozápadním pobřeží se, stejně jako na Sibiři, mnoho duchovních odborníků stává šamany nedobrovolně, ale v dalších domorodých společnostech, zejména v oblasti Plání, mohl akumulovat posvátnou moc každý prostřednictvím hledání vizí. L. L. Leh a Willard Park navrhli odlišit šamany od „laiků“ podle stupně posvátné moci, kterou získali během svých duchovních cvičení.¹⁵² Tato široká interpretace brzy otevřela dveře k chápání šamanů také jako členů různých posvátných společností a hledačů vizí.¹⁵³

Podobnosti v náboženských praktikách a v mytologii přesvědčily mnoho učenců, že šamanismus byl přenesen do Severní Ameriky s předky Indiánů, kteří tam přišli přes Beringovu úžinu ze Sibiře. Pro některé badatele tato skutečnost, podpořená archeologickými důkazy, znamenala výzvu k oživení pátrání po původním zdroji šamanismu. Pro tehdejší antropologii bylo vysvětlení, že severní Asie je místo, kde „lidé trpí více nervovými chorobami,“¹⁵⁴ běžnou součástí akademických knih.¹⁵⁵ Pro mnoho vědců měl šamanismus samozřejmě co do činění obecně s drsným sibiřským a severským prostředím, kde byli domorodí lidé údajně náchylní ke kolektivní a individuální hysterii.¹⁵⁶

---

¹⁵¹ Srov. Znamenski, str. 65-68; DuBois, str. 34

¹⁵² Viz L. L. Leh: "The Shaman in Aboriginal North American Society," In: *University of Colorado Studies* 21, no. 4 (1934): 200; Willard Z. Park: *Shamanism in Western North America* (Evanston, IL, and Chicago: Northwestern University, 1938).

¹⁵³ Srov. Znamenski, str. 69-70

¹⁵⁴ Loeb: "Shaman and Seer," *American Anthropologist* 41(1929): 60-61, 64-65.

¹⁵⁵ William Howells: *The Heathens: Primitive Man and His Religions* (New York: Doubleday, 1948), 129. Cit. z: Znamenski, str. 71

¹⁵⁶ Srov. Znamenski, str. 70-72

Na rozdíl od sibiřských regionalistů, exiloví etnografové s domorodou spiritualitou a etnografií zacházeli jako se vzdáleným exotickým předmětem zasazeným do morbidní krajiny. Někdy také používali šamanské pozadí k odhalení skličujících podmínek domorodých populací a jejich „zaostalosti“. Bogoraz jako beletrista ukázal ve svém spisu „Osm kmenů“¹⁵⁷ na eventuální vítězství lidí nad morbidními duchovními silami. S tímto postojem mohl podle Znamenského později snadno označit šamany za neurotiky a odsoudit je k likvidaci. Bogoraz uzavřel, že šamanismus je forma náboženství vytvořená výběrem mentálně labilních lidí, vycházel přitom ze spisů, které již před ním popsaly šamany jako neurotiky. Od konce devatenáctého století do první poloviny dvacátého století měli spisovatelé a akademici za samozřejmé, že šamanismus představoval kulturně sankcionovanou duševní poruchu.¹⁵⁸

---

¹⁵⁷ V. G. Bogoraz [Bogoras]: „Vosem' plemen: Roman iz drevnejšej žizni krajnego severo-vostoka Azii,“ in *Sobranie sočineni V. G. Tana* (St. Petersburg: Prosvješčenie, 1910), 2:25–195.

¹⁵⁸ Srov. Znamenski, str. 72-81

2.3.1. Sergej Širokogorov

Jeden z mála, kdo se snažili rozejít s dominantním klinickým pohledem na kmenové duchovní praktikující, a přitom zůstat v říši populárního psychologického přístupu, byl ruský etnograf Sergej M. Širokogorov. Jeho *Psychomentální Komplex Tunguzů* (1935)¹⁵⁹ měl na Západě po roce 1960 hluboký vliv na studium šamanismu. Ve snaze pochopit podstatu nezápadních tradic obhajoval „vhled“ a „intuici“ jako způsob, jak dělat etnografii, a zdůraznil, že „naše pozitivní věda“ příliš nepomohla v antropologickém podniku.¹⁶⁰ Takový intelektuální postoj by mohl podle Znamenského apelovat na současné studenty kmenové spirituality, kteří podobně pochybují o schopnosti západní racionalistické vědy uchopit způsoby života nezápadních kultur. Širokogorov také zpochybnil roli etnografického terénního pozorovatele, což je problém současné antropologie. Upozorňoval na způsob, jakým západní etnografie líčila život nezápadních lidí, a varoval před četnými eurocentrickými předsudky. O exilových etnografech správně napsal, že trpěli komplexem „nadřazené civilizace“ a zdůraznil, že mnohé bizarní národopisné příběhy o šamanech vznikly také díky komunikační propasti. V jeho době vědci jako Bogoraz a Jochelson raději pracovali skrz tlumočníky. Aby se Širokogorov zbavil eurocentrického komplexu a získal vhled do kultury Evenků¹⁶¹, studoval jejich jazyk intenzivně.¹⁶²

Stejně jako mnoho tehdejších etnografů pátral Širokogorov zpočátku po vzorcích tradiční domorodé kultury. Následoval ale vlastní princip přijímat ji za jejích vlastních podmínek a později, když diskutoval cizí „vniknutí“ do původních přesvědčení, chápal šamanismus jako otevřený, eklektický systém. Pro Širokogorova nebyl evencký šamanismus něco archaického, ale směsice místních domorodých věr a prvků buddhismu, které Evenkové převzali od Mongolů a Mandžů v 11. století. Potvrdil indické spojení v sibiřském šamanismu, alespoň na jihu, a byl přesvědčen, že evencký *šaman* a sanskrtský *šramana* pocházejí ze stejného indického zdroje.¹⁶³ Prezentoval evencký šamanismus jako stimulovaný buddhismem, ale nerozšířil svá zobecnění na další domorodé sibiřské skupiny. Spornější byly jeho pokusy

---

¹⁵⁹ Sergej M. Širokogorov: *Psychomental Complex of the Tungus* (London: Kegan Paul, 1935), 253.

¹⁶⁰ Sergej Širokogorov: „What Is Shamanism: Part 1,“ In: *China Journal of Science & Arts* 2, no. 3 (1924): 276.

¹⁶¹ Viz Sergej Širokogorov: „Ethnological Investigations in Siberia, Mongolia and Northern China: Part 1,“ *China Journal of Science & Arts* 1, no. 5 (1923): 517.

¹⁶² Srov. Znamenski, str. 107-108

¹⁶³ Viz N. D. Mironov and Sergej Širokogorov, „Sramana-Shaman: Etymology of the Word ‘Shaman,’“ *Journal of the North China Branch of the Royal Asiatic Society* 55 (1924): 111.

stopovat sibiřské šamanské bubny k tibetským buddhistickým hudebním nástrojům a evencký šamanský trans ke starověké indické askezi. Širokogorov rovněž našel v evenckém šamanismu ruské pravoslavné prvky.¹⁶⁴ Snažil se ukázat, že šamanismus není prvotní náboženství, ale neustále se měnící způsob myšlení, přírodní filozofie a lékařská praxe, a že jako takový je velmi eklektický a může volně existovat spolu s dalšími světovými náboženstvími. Úplně zamítl populární vědecké představy o jeho patologické povaze. Co evropští pozorovatelé často považovali za příklady polární psychózy, to podle něj ve skutečnosti reprezentovalo kulturně sankcionované chování, které vysílalo specifické signály členům komunity.¹⁶⁵

Širokogorov věřil, že šamanismus je nejúčinnější způsob, jak řešit různé sociální a psychické problémy v domorodé společnosti. Šaman byl pro něj silný léčitel, který stmeloval svou komunitu a vytvářel pořádek z chaosu, kmenový hrdina, bez kterého by se společenství rozpadlo. Později historik náboženství Mircea Eliade začlenil tento pohled do své slavné knihy *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* (1951). Širokogorov tvrdil, že v případě, že by se kulturně schválená hysterie vymkla kontrole, šamani mohli zakročit a usměrnit ji. Ty evencké komunity, které šamana ztratily, okamžitě začaly hledat jiného, neboť jinak podle něho riskovaly sestup do úplné anarchie. Opakovaně zdůrazňoval, že šamani jsou zdraví a tzv. šamanská nemoc i arktická hysterie jsou obvyklé způsoby chování, které domorodé kultury od svých adeptů vyžadují. Nevysvětlil ale, proč upřednostňují tyto konkrétní podoby chování. Místo toho hovořil o sociální a terapeutické roli šamanů v jejich komunitách a poukázal na praktický význam šamanismu jako nejlepší samoléčitelské metody přirozeně objevené domorodými národy Sibíře. Kritizoval také evropskou společnost za to, že lidi s „psychickými a nervovými neduhy“ nechává v podstatě nevléčené, zatímco hypnotickým vlivem šamana by se zcela vyléčili. Později v šedesátých letech humanističtí psychologové použili takové teze k revizi konceptu duševní nemoci, například Julian Silverman¹⁶⁶ spoléhal na toto konkrétní tvrzení, aby upozornil na šamanismus jako na formu duchovní terapie.¹⁶⁷

Přestože Širokogorovův přístup k šamanismu byl na okraji tehdejší vědy, několik učenců vyjádřilo z různých perspektiv podobné názory jako on. Britská folkloristka Nora Chadwicková se vyslovila proti vnímání kmenových duchovních praktikujících jako hysteriků v knize *Poetry and Prophecy* (1942) kde psala o prvcích poetické inspirace v primitivních

---

¹⁶⁴ Viz Širokogorov: *Psychomental Complex of the Tungus*, 276–285.

¹⁶⁵ Srov. Znamenski, str. 108-111

¹⁶⁶ Viz Julian Silverman: „Shamans and Acute Schizophrenia,“ *American Anthropologist* 69, no. 1 (1967): 11.

¹⁶⁷ Srov. Znamenski, str. 113

transech. Přiblížila šamany jako „přední intelektuály a umělce“ původních společností, kteří dokonale řídili svou extází a seance, což ukazuje na jejich duševní zdraví. Chadwicková byla mezi prvními, kdo představil výraz „extáze“ v odkazech na duchovní transy. Šamanismus se jí jevil jako „nejdemokratičtější ze všech náboženství.“¹⁶⁸ Byla také mezi prvními, kdo postavil hrdiny starověkého severského folklóru vedle klasického sibiřského šamanismu, což je v současnosti populární přístup praktikantů šamanismu na Západě. Správně též podotkla, že mnohá dřívější pozorování upřednostňovala šamany a bagatelizovala roli šamanek, což prozrazuje patriarchální sentimenty tehdejších badatelů.¹⁶⁹

Dokonce i v sovětském Rusku, kde se ideologická křížová výprava proti šamanům stala politickou kampaní až v roce 1929, a trvala až do padesátých let, se některé přístupy k šamanismu podobaly přístupu Širokogorova. Etnografové nasbírali ve dvacátých letech mnohé z nejcennějších informací o sibiřském šamanismu, což by podle Znamenského mohlo vysvětlit, proč tehdy Bogoraz přešel od pohledu na šamanismus jako duševní chorobu do polohy relativismu. Začal tvrdit, že šamanská duchovní sféra je prostě jiný způsob vidění okolního světa, ne horší či lepší než západní pozitivní vědění, a na podporu svého nového argumentu se začal zabývat Einsteinovou teorií relativity, která právě přicházela do módy. Ve své knize *Einstein a náboženství* (1923) Bogoraz naznačil, že člověk by mohl zacházet se sny, duchy a mýty jako s další dimenzí, stejně skutečnou jako běžná realita, ale nezávislou na ní. Zdůraznil důležitost snových zkušeností v životě domorodců a kritizoval ty kolegy, kteří tvrdili, že sny jsou dočasné bludy.¹⁷⁰

2.3.2. Šamanismus pohledem kontrakultury

Hlavní změna vědeckých postojů se odehrála poté, co slavný francouzský antropolog Claude Lévi-Strauss přišel s průlomovou knihou *Strukturální antropologie* (1958)¹⁷¹. Vylíčil šamany jako duchovní lékaře, kteří úspěšně používají symbolické léčení k uzdravení členů svých komunit. Přiblížil šamanské povolání jako kmenovou analogii západní psychoanalýzy,

---

¹⁶⁸ Nora Chadwicková: *Poetry and Prophecy*. Cambridge: Cambridge University Press. 1942. Str. 56, 58, 61. (Cit. z: Znamenski, str. 114)

¹⁶⁹ Nora Chadwicková: "Shamanism among the Tatars of Central Asia." In: *Journal of the Royal Anthropological Institute of Great Britain and Ireland* 66 (1936): 77–78. (Cit. z: Znamenski, str. 114)

¹⁷⁰ V. G. Bogoraz-Tan [Bogoras]: *Einštein i religija: Primenenje koncepcii otnositel'nosti k issledovaniju religioznych javlenii*. Moskva a Petrohrad: Frenkel'. 1923. Kniha byla přeložena do angličtiny a vydána jako článek: Waldemar Bogoras: "Ideas of Space and Time in the Conception of Primitive Religion," In: *American Anthropologist* 27, no. 2 (1925): 205–266. (Převzato z: Znamenski, str. 114-115)

¹⁷¹ Česky vyšla poprvé v r. 2006 v nakladatelství Argo.

kteřá podle něho pouze znovuobjevila některé střípky starověké symboliky, aniž by obnovila celý systém duchovního poznání. Pozvedl kmenovou magii v očích vzdělaného publika a šamany nazval hrdiny. Ačkoli stále bral za samozřejmé, že to jsou neurotici, stočil diskusi od jejich psychiky k jejich činnosti v komunitách, zejména k používání symbolů a mytologie v léčebných sezeních. Úspěch takového léčení pak podle Lévi-Strausse spočíval ve skutečnosti, že pacient a komunita věřily v realitu posvátných sil šamana. Zdůraznil, že pokud by lidé kolektivně vybrali specifický systém emocionálního a zdravotního léčení, uzdravil by je jistě prostě proto, že v tento systém věří. Jako příklad uvedl, že psychoanalýza se stala pro mnoho Západanů stejným druhem léčebné mytologie.¹⁷²

V 60. letech mnozí autoři začali šamany rehabilitovat. Ve své práci o šamanismu a schizofrenii klinický psycholog Julian Silverman (1933-2001) přiblížil šamany jako „vyléčené schizofreniky“ a „kreativní blázny“ a zdůraznil, že mohou poskytnout svůj talent svým komunitám.¹⁷³ Na základě bádání Širokogorova proti sobě postavil postoje původních společností k jejich šíleným členům a kruté zacházení s takovými lidmi v západní společnosti. Silverman byl jedním z prvních lidí, kteří vetknuli šamanismus do kontrakultury. Silvermanovo posouzení šamanismu dosáhlo pozornosti veřejnosti díky knize *Myths to Live* Josepha Campbella, který použil jeho práci, aby proti sobě postavil západní směr zbavený posvátna a klasickou východní a domorodou spiritualitu.¹⁷⁴ Ve svém příspěvku k archaické víře starověkých lovců německý spisovatel Andreas Lommel ukázal, že šamanismus je duševní postoj, vzniklý díky překonání psychické poruchy.¹⁷⁵ Někteří autoři zašli ještě dál a naznačili, že šamanské rituály jsou ve skutečnosti repliky iniciační nemoci šamana. V roce 1982 spisovatelka Joan Halifaxová elegantně rozvinula takové argumenty do teorie šamanů jako zraněných léčitelů, trpících v zájmu členů svého kmene.¹⁷⁶ Měnící se pohledy na kmenovou spiritualitu, které lze najít v těchto pracích jsou podle Znamenského zakořeněny v celkovém posunu evropských a amerických postojů k nezápadním tradicím.¹⁷⁷

---

¹⁷² Srov. Znamenski, str. 116-117

¹⁷³ Julian Silverman: „Shamans and Acute Schizophrenia,“ In: *American Anthropologist* 69, no. 1 (1967): 11.

¹⁷⁴ Joseph Campbell: *Myths to Live By* (New York: Bantam, 1973), 210–214.

¹⁷⁵ Andreas Lommel: *The World of Early Hunters* (London: Evelyn, Adams & MacKay 1967), 10, 105.

¹⁷⁶ Viz Mickey Hart: „Shaman’s Drum: Skeleton Key to the Other Worlds,“ in *Proceedings of the Seventh International Conference on the Study of Shamanism and Alternate Modes of Healing*, edited by Ruth-Inge Heinze (Berkeley, CA: Independent Scholars of Asia, 1990), 330.

¹⁷⁷ Srov. Znamenski, str. 119-120

2.3.3. Šamanismus a psychedelická kultura

Investiční bankéř R. Gordon Wasson a jeho žena Valentina zkoumali roli hub v historii a folklóru různých kultur a hledali možné vazby mezi halucinogenními houbami a počátkem náboženství. Po smrti manželky ve výzkumu pokračoval a postupně se kolem něho utvořila malá komunita vědců, kteří věřili, že rostlinné halucinogeny vedly k evoluci lidské duchovnosti v archaických dobách. Wasson našel ve státu Oaxaca šamanku Donu Mari Sabinu, která při své praxi používala halucinogenní houby lysohlávký¹⁷⁸, a za kterou se po vydání jeho eseje „Hledání kouzelné houby“¹⁷⁹ začali sjíždět „houboví turisté“, což ji hluboce negativně poznamenalo. Zarmoucený Wasson nicméně prohlásil, že její objev byl nutný k zachování jejích znalostí pro příští generace a že průnik modernity na ostrovy archaické spirituality byl nevyhnutelný, tudíž diskuze o jeho morální správnosti jsou nesmyslné.¹⁸⁰ Wasson také skrz používání hub šamany¹⁸¹ (zejm. muchomůrky červené¹⁸²) a vykreslováním analogií mezi různými náboženstvími, mytologiemi, symboly, obrazy apod. „vystopoval“ původ náboženství v archaickém „houbovém kultu“ pocházejícím z Indie.¹⁸³

Wasson a jeho kolegové, kteří určili i různé další halucinogenní rostliny¹⁸⁴ za možné původce náboženství, přidali studiu šamanismu nový halucinogenní rozměr. „Psychedelické stipendium“, úzce spjaté s kontrakulturou šedesátých let, nejen informovalo debaty o šamanismu mezi akademiky, ale také vzbudilo a podporovalo veřejný zájem o šamanismus. Diskuze o šamanismu v tištěných médiích vytvořily dojem, že šamanismus znamená především experimenty s rostlinnými drogami. Ve výsledku byl pro mnoho duchovních hledačů šamanismus spojen s rituálním užíváním halucinogenních rostlin. Nejexplicitnější vyjádření

---

¹⁷⁸ Lat. *Psilocybe*

¹⁷⁹ Wasson: „Seeking the Magic Mushroom“, *Life*, May 13, 1957.

¹⁸⁰ Viz Wasson: *The Wondrous Mushroom: Mycolatry in Mesoamerica* (New York: McGraw-Hill, 1980), 222–223; Srov. Znamenski, str. 123-129

¹⁸¹ Ne všichni šamani samozřejmě houby používali, podle některých navíc houby potřebují pouze slabí šamani, kteří nejsou schopni se do duchovního světa dostat sami.

¹⁸² Lat. *Amanita muscaria*

¹⁸³ Viz R. Gordon Wasson and Valentina Wasson: *Mushrooms, Russia, and History* (New York: Pantheon, 1957); Soma: Divine Mushroom of Immortality (1968); Znamenski, str. 134-136

¹⁸⁴ Např. kaktus peyotl, durman, tabák, konopí aj.... (Bádání, která spojují šamanismus a různé halucinogenní rostliny shrnul Peter Furst: *Hallucinogens and Culture*. San Francisco: Chandler & Sharp, 1976)

tohoto populárního sentimentu se nachází v knize Daniela Pinchbecka *Breaking Open the Head* (2002)^{185, 186}.

Nejpřímější duševní dědic Wassona byl pozdní radikální kontrakulturní filozof a duchovní hledač Terence McKenna (1946–2000). Zdůraznil, že “psychedelika jsou nejstarší forma náboženství“ a začal oceňovat houby za započetí celé lidské civilizace. Tvrdil, že chemické látky obsažené v lysohlávkách mohly zdvojnásobit velikost lidského mozku a hrály roli „spouštěče“ evoluce vědomí. Staří šamani, kteří je používali, se tedy z jeho pohledu stali zdroji lidské kreativity a civilizace. McKenna v podstatě začal považovat halucinogenní houby za formu organizované inteligence. Stejně jako mnoho představitelů komunity New Age měl zájem o přetváření racionalistické západní společnosti. Naznačil, že za účelem zajištění duchovního růstu a blahobytu by lidé měli znovu poznat hodnotu nevědomí, třeba prostřednictvím rostlinných drog.¹⁸⁷

Navzdory různým pohledům psychedelických vědců Wasson udal hlavní směr, který rezonuje se současnými kontra-kulturními náladami. Pro některé autory získala jeho teze status solidní teorie. Jeho výzkum inspiroval duchovní hledače i sociální vědce. Pomohl popularizovat výsledky výzkumu provedeného jeho akademicky ukotvenými kolegy a přáteli, jako byl antropolog Weston La Barre¹⁸⁸ nebo etnobotanik Richard Evans Schultes¹⁸⁹. I takové vědecké kapacity jako Claude Lévi-Strauss a Mircea Eliade podnikly kroky¹⁹⁰ ke sladění svého bádání s tehdejšími psychedelickými náladami.¹⁹¹

Psychedeličtí antropologové, kteří věřili, že halucinogeny jsou zdrojem raného náboženství, byli zmateni tím, že v Novém světě bylo jejich rituální užívání rozšířenější než ve

---

¹⁸⁵ Pinchbeck, Daniel: *Breaking Open the Head: A Psychedelic Journey into the Heart of Contemporary Shamanism* (New York: Broadway, 2002), str. 50.

¹⁸⁶ Srov. Znamenski, str. 121-122

¹⁸⁷ Srov. Znamenski, str. 138-139

¹⁸⁸ Weston La Barre: *The Ghost Dance: Origin of Religion* (London: Allen & Unwin 1970)

¹⁸⁹ Viz např. Wade Davis and Richard Evans Schultes: *The Last Amazon: The Photographic Journey of Richard Evans Schultes* (San Francisco: Chronicle, 2004) nebo Wade Davis and Richard Evans Schultes: *One River: Explorations and Discoveries in the Amazon Rain Forest* (New York: Simon & Schuster, 1996)

¹⁹⁰ Lévi-Strauss napsal pozitivní revizi Wassonovy knihy o sómě a nabídl své vlastní skromné zobecnění o rituálním použití hub u severoamerických Indiánů. Eliade byl dříve přesvědčený, že použití halucinogenních rostlin šamany byla pozdější degenerace čistého starověkého šamanismu, ale na začátku 70. let změnil názor. V rozhovoru s Peterem Furstem podotkl, že je přesvědčen že spontánní vize a extáze vyvolané posvátnými rostlinami jsou archaické zkušenosti a že neexistuje fenomenologický rozdíl mezi transem dosaženým halucinogeny nebo jinými prostředky. (Viz Peter Furst, „Introduction: An Overview of Shamanism,“ in *Ancient Traditions: Shamanism in Central Asia and the Americas*, edited by Gary Seaman and Jane S. Day. Niwot: University Press of Colorado, and Denver: Museum of Natural History, 1994, str. 23; Srov. Znamenski, str. 140-141

¹⁹¹ Srov. Znamenski, str. 139-141

Starém světě. Antropolog Weston La Barre, známý svou komplexní knihou o peyotovém náboženství *The Peyote Cult* (1964), se rozhodl tuto etnologickou záhadu vyřešit. Vycházel z Wassonova tvrzení, že na úsvitu lidstva, pravděpodobně v době kamenné, všechny společnosti oceňovaly a sdílely extatický stav vyvolaný halucinogenními rostlinami. La Barre viděl Nový svět jako místo, kde se zastavily dějiny¹⁹² a nebylo podle něj divu, že na západní polokouli se šamanismu dařilo i mezi vysokými kněžími Aztécké říše, která nebyla žádným rovnostářským domorodým společenstvím. Naznačil dokonce, že pátrání po halucinogenech bylo jedním z důvodů, proč se předci Indiánů z doby kamenné vydali z Asie do Ameriky. Jejich velký respekt k mystickému vytržení je údajně vyzval k překročení Beringovy úžiny a v průběhu této cesty, narazili na botanický ráj Ameriky, který jim dal vynikající příležitost provádět archaické techniky extáze bez výrazných změn.¹⁹³

Psychedelická metodologie ovlivnila mnoho badatelů, kteří studovali domorodé náboženství a náboženství obecně. Jednou z oblastí, kterých se to dotklo nejvíce, byla archeologie Mezoameriky, která začala hledat důkazy o rituálním použití halucinogenů.¹⁹⁴ Našla však pouze nepřímé důkazy. Přední mayoložka Tatiana Proskouriakovová k „šamanizaci“ mayské archeologie v šedesátých letech poznamenala, že intuice hraje důležitou roli ve vědě, ale měla by mít přísně soukromou roli.¹⁹⁵ Antropoložka Esther Pásztorová¹⁹⁶ napsala článek kritizující badatele, kteří šamany zaplnili mayské hrobky a paláce, ale ke své frustraci tím paradoxně přispěla k dalšímu rozšíření pojmu *šaman* v mezoamerické archeologii. Psychedelické stipendium se stalo také hlavním zdrojem pro revizi studia skalního umění v archeologii v osmdesátých letech. Dřívější badatelé je vysvětlovali jako loveckou magii, aplikovanou techniku údajně užívanou starověkými národy k zajištění loveckého štěstí. Kognitivní vědci¹⁹⁷ v návaznosti na etnografické analogie a mentální zkušenosti lidí ve stavech

---

¹⁹² Weston La Barre: *The Ghost Dance: Origin of Religion* (London: Allen & Unwin 1970), 318. (In Znamenski, str. 141)

¹⁹³ Srov. Znamenski, str. 141-142

¹⁹⁴ Např. Marlene Dobkin de Rios: „The Influence of Psychotropic Flora and Fauna on Maya Religion,“ *Current Anthropology* 15, no. 2 (1974): 154.

¹⁹⁵ Tatiana Proskouriakoff, „Comments,“ in de Rios, „The Influence of Psychotropic Flora,“ 159. (Cit. z Znamenski, str. 143)

¹⁹⁶ Pásztor, Esther: „Nostalgia for Mud,“ *Precolumbian Art Research Institute Journal* 2, no. 1 (2001). (<http://www.mesoweb.com/pari/publications/journal/03/mud.html>)

¹⁹⁷ Např. Lewis-Williams, David: *The Mind in the Cave: Consciousness and the Origin of Art* (London: Thames & Hudson, 2002)

transu, zpochybnili tento materialistický přístup a začali tvrdit, že šamani byli lidé, kteří mohli takto vyobrazit své vizionářské zkušenosti.¹⁹⁸

Podobným způsobem další badatelé přezkoumávali historii středověkých evropských honů na čarodějnice. Do sedmdesátých let všichni učenci připisovali středověké popisy čarodějnických obřadů fantaziím vyšetřovatelů, kteří ze svých obětí mučením vynucovali bizarní přiznání. Předpokládalo se, že tyto záznamy nemohly být autentické, ale ve světle psychedelické antropologie se začaly jevit jako archaické formy evropské spirituality blízké šamanismu. Svěrázný antropolog a průkopník šamanismu Michael Harner byl první, kdo revidoval pohled na doznání čarodějnic.¹⁹⁹ Naznačil, že čarodějnice skutečně „létaly“ ve své mysli a že jejich lety se silně podobaly klasické duchovní cestě sibiřských šamanů. Středověké čarodějnictví podle něj mohlo být druhem rozptýleného šamanismu, odlišného od klasického sibiřského vzoru. Kvůli nebezpečné síle evropských halucinogenů však nebyly čarodějnice schopné v transu provádět rituály, takže časem se jejich trans a rituál oddělily. Toto tvrzení podnítilo Harnera položit další důležitou otázku: Měli bychom šamana vždy považovat za osobu zapojenou do transu a rituálních činností v jednom zážitku, jak učil Eliade? Pokud ne, musíme podle Harnera přezkoumat a rozšířit pojetí šamanismu i na praktiky jako čarodějnictví.²⁰⁰

Anglický botanik Richard Spruce²⁰¹ navštívil Jižní Ameriku v padesátých letech devatenáctého století a sestavil jeden z prvních komplexních záznamů o jejích rostlinných halucinogenech. Ty se staly předmětem výzkumu a populárního zájmu až od šedesátých let dvacátého století. Nejrozšířenější posvátná medicína indiánských a míšeneckých šamanů a laiků v Amazonii je nápoj ayahuaska (ayahuasca) vyrobený z liány *Banisteriopsis Caapi*. V roce 1852 ji Spruce popsal ve svém deníku a poprvé zaznamenal, jak byl nápoj z ní vařen, jaké měli jeho uživatelé symptomy, a dokonce ji sám vyzkoušel. Požití nápoje není zrovna příjemný zážitek, mnoho lidí má pocit nevolnosti, zvrací a mají průjem. Víze se jim rychle promítnou před očima a obvykle se změň z nádherných v hrozné, a zpět. Pro některé moderní uživatele je nepříjemná chuť ayahuasky přesně to, co ji činí atraktivní. Vidí ji jako symbolický protijed na zhýčkanost západní civilizace.²⁰²

---

¹⁹⁸ Srov. Znamenski, str. 143-144

¹⁹⁹ Viz Michael J. Harner: „The Role of Hallucinogenic Plants in European Witchcraft,“ in *Hallucinogens and Shamanism*, edited by Michael Harner (Oxford: Oxford University Press, 1973)

²⁰⁰ Srov. Znamenski, str. 145-147

²⁰¹ Spruce, Richard: *Notes of a Botanist on the Amazon & Andes* (London: Macmillan, 1908)

²⁰² Srov. Znamenski, str. 147-149

2.3.4. Šamanismus jako globální fenomén

Zvýšená pozornost věnovaná šamanismu v humanitních studiích a v populární kultuře od roku 1960 je obvykle spojován s dvěma jmény: Mircea Eliade (1907-1986) a Carlos Castaneda (1925-1998). Eliade, filozof a religionista rumunského původu, pracoval řadu let jako profesor srovnávacího náboženství na univerzitě v Chicagu. V roce 1951 ještě v Evropě, vydal francouzsky *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, první velké pojednání o šamanismu, ve kterém Eliade shrnul a doplnil dosavadní poznatky o šamanismu, a které se po revidovaném překladu do angličtiny v roce 1964 stalo akademickým bestsellerem. Carlos Castaneda jako akademik neuspěl, ale jeho román *Učení Dona Juana* (1968) inspiroval mnoho duchovních hledačů a literárních napodobitelů.²⁰³ Třetím důležitým autorem je antropolog Michael Harner, který studoval šamanismus jihoamerických Indiánů, později napsal neošamanskou příručku *Cesta šamana* a založil organizaci pro šamanská studia.

2.3.4.1. Mircea Eliade

Nejvlivnější studií o šamanismu ve 20. století se stala kniha *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* (1964) od Mircey Eliadeho, poprvé vydaná francouzsky roku 1951 a záhy přeložená do angličtiny. Eliade, jenž se i podle svých slov²⁰⁴ jako první pokusil uchopit šamanismus z hlediska religionistiky (resp. historie náboženství), stavěl na etnografické práci svých předchůdců a na syntézách, a přizpůsoboval jejich závěry k použití v nově vznikajícím oboru religionistiky. „*Mezikulturní podobnosti v šamanských jevech... se staly v očích Eliadeho dokladem o historickém vývoji, jenž by mohl být opatrně rekonstruován. Šamanismus byl chápán jako archaická technika extáze, fenomén, který se objevil v určitém okamžiku dějin náboženského myšlení a který se následně pohyboval s lidskými populacemi velkou částí světa.*“²⁰⁵ Eliadeho kniha určovala studium šamanismu během celé druhé poloviny 20. století a navzdory tomu, že dnešní badatelé často s jeho různými zobecněními nesouhlasí, zůstává standardním dílem oboru a nadále se podílí na určování toho, co se v otázce šamanismu považuje za ústřední či okrajové.

---

²⁰³ Srov. Znamenski, str. 165

²⁰⁴ „Pokud je nám známo, toto je první práce, která pojednává o šamanismu souhrnně a zároveň jej zasazuje do kontextu obecné historie náboženství“ Mircea Eliade: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 13

²⁰⁵ DuBois, str. 35

Eliade definoval šamanismus jako *techniku extáze*, přičemž extáze podle něho zahrnuje tři složky: konkrétní psychologický a fyziologický stav (trans), soubor technik používaných k jeho navození a kulturně (mytologicky) zformovaný soubor pojmání kosmických událostí, k nimž během extáze dochází.²⁰⁶ Šaman je podle něho „odborníkem‘ na trans, během kterého prý jeho duše opouští tělo a podniká výstupy na nebesa a sestupy do podsvětí.“²⁰⁷ Na tomto názoru se víceméně shodovaly ty práce, z kterých Eliade čerpal,²⁰⁸ i ty, které později ovlivnil. Několik pozdějších učenců odmítlo ústřední či jednoznačný význam transu pro studium šamanismu, ačkoli někteří novější badatelé²⁰⁹ začali zpochybňovat i tuto vědeckou tradici.

Mircea Eliade navrhl patologické a materialistické interpretace šamanismu a zkoumal jej jako duchovní zkušenost nezávislou na mentálním zdraví, kultuře a ekonomice.²¹⁰ Stavěl na podrobné etnografické práci svých předchůdců, i na nových syntézách, a přizpůsoboval jejich závěry k použití v nově vznikajícím oboru religionistiky.²¹¹ Chtěl představit šamanismus jako fenomén spadající spíše pod religionistiku než pod psychiatrii, a zachytit jeho univerzální povahu.²¹² Zaregistroval sice u šamanů převahu psychopatie, ale odmítl teorii, že by měla pro vymezení jejich role nebo povahy hlavní význam.²¹³ Právě skutečnost vyléčení (získání kontroly nad něčími psychickými potížemi) je to, co podle Eliadeho „umožňuje šamanovi efektivně působit v rámci své komunity. Osobní a duchovní bolest se stává základem pro pomoc druhým.“²¹⁴

Eliade přistupoval k šamanismu jako k archaické, prvotní duchovnosti, která vyrostla nezávisle mezi všemi národy na úsvitu jejich dějin a umožnila jim udržovat přímý kontakt s posvátnem. Mezikulturní podobnosti v šamanských jevech podle něj dokládaly historický vývoj, který by mohl být rekonstruován. Šamanismus se pole něj objevil v určitém okamžiku dějin náboženského myšlení a následně se pohyboval s lidskými populacemi velkou částí

---

²⁰⁶ Srov. DuBois, str. 134

²⁰⁷ Eliade, str. 26

²⁰⁸ Např. Bogorasovi se zdál trans natolik zásadní, že označil šamanismus Čukčů za úpadkový, jelikož se mu zdálo, že postrádá časté a výrazné stavy transu. (Srov. DuBois, str. 134; viz Bogoras, W.: *The Chukchee*. Publications of the Jesup North Pacific Expedition vol VII. Memoirs of the American Museum of Natural History XI. New York: G. E. Stechert, str. 441)

²⁰⁹ Např. Hamayonová, Roberte N.: „Are ‚Trance,‘ ‚Ecstasy,‘ and Similar Concepts Appropriate in the Study of Shamanism?“ *Shaman* 1, no. 2 (1993): 3-25

²¹⁰ Znamenski, str. 170

²¹¹ DuBois, str. 35

²¹² Mircea Eliade: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 15-17

²¹³ viz např. Eliade, str. 40

²¹⁴ Srov. DuBois, str. 146-147

světa.²¹⁵ Tak se stal součástí světového dědictví a badatel mohl tvrdit, že „poznat jej je nezbytné pro každého skutečného humanistu.“²¹⁶

Mircea Eliade se zajímal se o šamanské zážitky²¹⁷ a zkušenosti a bagatelizoval světské aspekty šamanismu.²¹⁸ Mnoho badatelů dnes sice zachází s jeho knihou o šamanismu jako s impresionistickou a romantickou záležitostí, avšak jejím přínosem je, že postavila kmenové spirituality na stejnou úroveň s ostatními náboženstvími²¹⁹ a rehabilitovala duchovní odborníky v přírodních náboženstvích.²²⁰ Eliade se pokusil zachytit univerzální prvky v lidských náboženských zkušenostech a zážitcích. Například extázi (změněný stav) podle něho šamani používali po celém světě k interakci s posvátnem.²²¹ Dalším prvkem byl šamanský výstup (let) do nebeského světa, jehož hlavní symbol je vetknut do spirituality lidí po celém světě a patří k člověku jako takovému, nikoli jako historické bytosti.²²² Eliade také věnoval mnoho pozornosti symbolu centra (*axis mundi*). Poukázal na to, že jeho projevy mohou být mezi různými národy rozdílné, ale všechny vyjadřují univerzální archetypální myšlenku středu.²²³ Dále zdůraznil, že šamanský svět je tvořen třemi úrovněmi.²²⁴

Hlavní univerzální symboly, které Eliade identifikoval v šamanismu, do jeho bádání vstoupily skrz finské folkloristy, zvláště Una Harvy Holmberga.²²⁵ Další vliv přišel z etnografií sibiřských regionalistů, kteří také hledali univerzální vzory v eurasijské mytologii. Eliade zpochybnil v závěru své knihy, že šamanismus je regionálně vázaná duchovní praxe severní Asie. Potvrdil spojení mezi tibetským buddhismem a domorodými vírami jižní Sibíře, ale zdůraznil, že evencký šamanismus není výtvar buddhismu.²²⁶ Orientální tradice podle něho mohly ovlivnit formu evenckého šamanismu, ale ne univerzální archaické vzory šamanismu

---

²¹⁵ Srov. DuBois, str. 35

²¹⁶ Mircea Eliade: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 20

²¹⁷ Zejména prožitok roztrhání na kusy a pozření s následnou reinkarnací.

²¹⁸ Podle Eliadeho neplynul respekt domorodců k šamanovi z vděčnosti za jeho „služby“, ale z faktu, že je předčil v množství posvátné moci, kterou akumuloval. (srov. Znamenski, 171)

²¹⁹ Znamenski, 171

²²⁰ Srov. Znamenski, str. 171-172

²²¹ Znamenski, str. 172

²²² Srov. Eliade: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, str. 16

²²³ Například skutečnost, že sibiřský šamanský buben byl vyroben ze dřeva rituálně vybraných stromů, podle Eliadeho ukazovala na spojení se světovým stromem, který znovu zrcadlil myšlenku mystického středu. (Srov. Eliade, str. 150-151)

²²⁴ Eliade naznačil, že šamanské světy se lišily mezi různými kulturami, ale nazval tyto variace pozdějšími dodatky, které „kontaminovaly“ hluboce zakořeněnou archaickou myšlenku tří světů. (srov. Znamenski, str. 173)

²²⁵ *Der Baum des Lebens (Tree of Life; 1922)* and *Die religiösen Vorstellungen der Altaischen Völker (Religious Beliefs of Altaic People; 1938)*

²²⁶ Srov. Eliade, str. 417

(světový strom, cesta do středu, extáze, nebeský let). Trval na tom, že když očistíme každý šamanismus od místních kulturních rysů a cizích inovací, vždycky bude projevovat své univerzální původní kořeny.²²⁷

Eliade nadřadil šamanský výstup do horního nebeského světa nad sestup do dolního, „pekelného“ světa, který považoval za pozdější inovaci. Vzhledem k tomu, že v evenckém šamanismu v jeho době neměl výstupu na nebesa příliš výraznou úlohu, nebyl podle něj „klasickou“, nýbrž spíše úpadkovou formou šamanismu.²²⁸ Kritici tvrdí, že v tomto upřednostňování horního světa Eliade spíše prozradil své křesťanské tendence, než že by popsal skutečný vývoj šamanismu. Biblické metafory podle Znamenského však zároveň mohly přispět k popularitě jeho knih.²²⁹ Nicméně, jelikož Eliade toužil porozumět těm, kdo věřili v odlišné věci,²³⁰ nebyl podle Znamenského křesťanským religionistou. Vždy kritizoval mainstreamovou křesťanskou tradici a upřednostňoval nezápadní spirituality a západní esoterismus (okultismus), které viděl jako nositele nadčasových hodnot. V jeho vizi starověké a moderní kmenové národy žily mýtus periodickým rušením času skrz posvátné rituály, které je vracely do „rajského“ období. Naproti tomu Západní společnost byla podle něho odtržená od posvátna a duchovna, kvůli čemuž žila pod neustálým „terorem historie“, který jí způsoboval stres, pocit bezvýznamnosti existence apod. Eliade byl od začátku své kariéry ve dvacátých letech zakotven v evropské Romantické tradici a angažoval se v rumunském nacionalismu. Jeho světonázor začal být významný na konci 60. let, kdy západní modernita otevřela prostor antiracionalismu a on se stal slavným badatelem.²³¹

Eliadovy texty nacházejí někde mezi mainstreamovou vědou a literaturou. Jeho šamani jednají jako hrdinové a toto zobrazování se trefilo do měnícího se postoje k nezápadním kulturám v 60. a 70. letech. Pojem *šaman* se navíc zdál antropologům jako vhodný ekvivalent k pojmům jako *čaroděj* či *čarodějny doktor*, neboť se zdál být méně pejorativní než výrazy vzniklé přímo z koloniálních střetnutí v Africe a Novém světě.²³² Na Eliadeho navázali mnozí

---

²²⁷ Srov. Znamenski, 173-174

²²⁸ Srov. Eliade, str. 418

²²⁹ Srov. Znamenski, 174-175

²³⁰ Srov. Douglas Allen, *Myth and Religion in Mircea Eliade* (New York and London: Routledge, 1998), 121, 123, 135, 221.

²³¹ Srov. Znamenski 176-177

²³² Srov. Znamenski, str. 188; Srov. DuBois, str. 36; Avšak ani slovo *šaman* podle mě nebylo a není bez negativních konotací. Jak jsem zjistila, některým lidem slovo „šaman“ asociuje například moudrého, starostlivého člověka, který léčí a chrání svůj kmen, ale jiným „blázna“, který si prostě vezme nějakou drogu, a potom nezřízeně bubnuje a poskakuje kolem ohně. Zajímavé je, že tyto dvě představy se přitom nemusejí nutně vzájemně zcela vylučovat.

badatelé, I. M. Lewis dokonce rozšířil jeho vizi šamanismu i na Afriku.²³³ Hans Findeisen²³⁴ zahrnul šamanskou extázi do širší kategorie posedlosti. Na druhou stranu vědci jako Hultkrantz zachovávali Eliadeho způsob používání tohoto termínu, neboť jej vztahovali pouze na tradice v Eurasii a Americe a ponechávali tak stranou africké a australské tradice, čímž odmítali jeho širší význam používaný antropology. V roce 2000 se Alice Kehoeová vyslovila pro návrat termínu výhradně k jeho původnímu sibiřskému významu a zkritizovala jeho zevšeobecnování.²³⁵

V 60. letech nicméně s Cliffordem Geertzem začala též kritika pojmu šamanismu za to, že slouží zainteresovaným učencům pouze ke klasifikaci materiálů.²³⁶ Závažnější námitky byly vzneseny ohledně Eliadeho důvěryhodnosti jako badatele, jelikož nikdy neviděl jediného šamana a jeho práce obsahovala mnoho faktuálních chyb.²³⁷ Ačkoli dnes badatelé s jeho různými zobecněními nesouhlasí, jeho studie zůstává klasikou oboru a nadále se podílí na formování toho, co vědci považují v otázce šamanismu za ústřední nebo okrajové. Pouze několik vědců dokázalo zastínit jeho práci.²³⁸

Eliade stál blízko švýcarského psychiatra a psychoterapeuta C. G. Junga (1875-1961), který sdílel podobnou vizi posvátna. Ačkoli Jungovy myšlenky byly zakořeněny v psychologickém bádání, podobně jako Eliade se zabýval identifikováním archetypů spirituálního života napříč kulturami. Eliade byl přitahován zejména Jungovými zobecněními ohledně „univerzálního paralelismu“ v náboženské a mytologické symbolice po celém světě, ale jungiánské studium pro něj bylo pouze jednou z mnoha teoretických inspirací.²³⁹ Eliadeho práce dnes často slouží neošamanům jako primární zdroj informací o tradičním šamanismu a mnohé jeho charakteristiky (např. důraz na tripartitní kosmos a upřednostňování cest po astrálním neboli horním světě před zkoumáním dolního světa) se často objevují v neošamanských postojích.²⁴⁰

---

²³³ Viz Jurgen Kremer: "Seidr or Trance? Toward an Archaeology of the Euro-American Tribal Mind," *ReVision* 16, no. 4 (1996): 183–192.

²³⁴ Viz Findeisen, Hans: *Schamanentum dargestellt am Beispiel der Besessenheitspriester nordeurasiatischer Völker*. Zurich: Etuopa Verlag. 1957

²³⁵ Srov. DuBois, str. 36

²³⁶ Srov. Amanda Porterfield: "Shamanism: A Psychological Definition," *Journal of the American Academy of Religion* 55, no. 4 (1987): 725.

²³⁷ Znamenski, 187

²³⁸ Srov. DuBois, str. 36

²³⁹ Srov. Znamenski, str. 173

²⁴⁰ Srov. DuBois, str. 313

2.3.4.2. Carlos Castaneda

Carlos Castaneda (1925-1995) se narodil v Brazílii nebo v Peru a později získal americké občanství. V 60. letech vystudoval antropologii na Kalifornské univerzitě v Los Angeles a navštěvoval i kurzy Michaela Harnera. Jeho romány zaměřené na učení, které připisoval Donu Juanu Matusovi, indiánu kmene Yaqui v sedmdesátých letech dosáhly až kultovního ohlasu a byly přeloženy asi do sedmnácti jazyků. Castaneda zemřel v osamocení, střežený ochrankou kvůli své vlastní osobní historii v roce 1995, a zanechal po sobě dědictví myšlenek týkajících se kosmu a nadpřirozených zkušeností, které leží v srdci hnutí New Age.²⁴¹ Jeho knihy zanesly výraz *šamanismus* za hranice akademie a zvýšily popularitu eliadovských interpretací šamanismu.²⁴²

Castaneda a Harner začali na přelomu šedesátých a sedmdesátých let přijímat psychotropní látky jako cestu k osvícení, avšak později se se od těchto pozic distancovali a začali mluvit o užívání návykových látek jako o pomýleném či zbytečném prvku šamanské praxe.²⁴³ „Ve své první práci *Učení dona Juana: cesta poznání Indiánů kmene Yaqui* (1968), ustavil Castaneda klíčové prvky pozdějšího neošamanistického zkoumání, jakož i širší ideologie New Age. Označil změněné stavy vědomí navozované psychotropními látkami jako nikoli nadpřirozenou zkušenost, ale jako ‚neběžnou skutečnost‘ (1968, 7),“ která je stejně platná jako vnímání každodenního života.²⁴⁴ Castaneda v této knize popisuje sám sebe jako etnografa, který je na vlastní žádost postupně zasvěcován do změněných stavů vědomí pomocí peyotlu (*Lophophora williamsii*), durmanu (Jimson Weed či *Datura innoxia*) a psychotropních hub lysohlávek (*Psilocybe mexicana*) prostřednictvím trpělivého, ale neúprosného učení Dona Juana. Ten tvrdí, že dlouhým tréninkem a silou vůle se adept může naučit vstupovat do „trhliny mezi dvěma světy,“ vyhledat „ducha pomocníka“ a navázat s ním vztah, jaký je typický pro šamanismus. Popisuje také zkušenosti ztráty duše plynoucí z agrese jiných čarodějů.²⁴⁵

Ve své další knize *Cesta do Ixtlanu* (1972) se Castaneda distancoval od halucinogenů a napsal, že to není jediná cesta, kterou mu může Don Juan sdělovat své učení. Jeho další knihy uvádějí stále složitější kosmologii alternativních realit obydlených řadou různých čarodějů

---

²⁴¹ Srov. DuBois, str. 314-315

²⁴² Znamenski, str. 188

²⁴³ Srov. DuBois, str. 194

²⁴⁴ Srov. DuBois, str. 315

²⁴⁵ Tamtéž

s pozitivními i negativními motivacemi a zahrnujících koncepty převzaté z východních náboženství a filosofí. Postupně, jak začali pozitivističtí kritikové jako Richard de Mille (1976) odhalovat nesrovnalosti v jeho knihách, čtenáři přehodnotili Castanedovy myšlenky jako možné alegorie nebo vyprávění o alternativním vnímání, které popírá zjednodušující rozlišování „faktu“ a „fikce“. Relativizující postoj vůči povaze těchto klíčových zkušeností spolu s výše uvedenými rysy dal vzniknout distinktivnímu souboru postojů a vnímání, které ve velké míře charakterizují diskurz New Age v dnešní době.²⁴⁶

Na Castanedu navazuje don Miguel Ruíz, který v jeho duchu v knize *Čtyři dohody* shrnuje základní toltéckou moudrost.²⁴⁷ Ruíz na rozdíl od Castanedy přímo oslovuje čtenáře a vede ho k sebepoznání a osvobození se od mínění, která nás běžně svazují. Cílem je šťastný a láskyplný život ve společenství s ostatními lidmi a celým světem. S Ruízem spolupracují a píší oba jeho synové (don Jose a don Miguel Ruíz, jr.). Zvláštním rysem tohoto učení je, že se šíří především pomocí knih a je spíše záležitostí soukromé četby, nicméně v roce 1995 byla založena organizace Cleargreen²⁴⁸, jejímž účelem je pořádat semináře a workshopy Tensegrity a vydávat knihy.

2.3.4.3. Michael Harner

Zatímco Castanedovy knihy jsou občas tajemné a vzdálené, antropolog (později antropologickou profesi ukončil) a duchovní otec neo-šamanismu na Západě Michael Harner (nar. 1929) se snaží prezentovat šamanismus co nejotevřeněji. Původně student chívarských Indiánů se díky tomu, že bral vážně vize, které zažil po požití *ayahuasky*, obrátil od účastného pozorování k „radikální účasti“, jak sám řekl.²⁴⁹ Jeho příručka *Cesta šamana* (1980, 1990), která je zároveň antropologickým textem,²⁵⁰ seznamuje zainteresované čtenáře s typickými rysy šamanismu a přizpůsobuje je současnému západnímu životnímu stylu. Podle Harnera není šamanismus náboženství, ale metodologie,²⁵¹ a jako takový ho mohou praktikovat lidé

---

²⁴⁶ Srov. DuBois, str. 316

²⁴⁷ Dan Millman, autor knihy *Way of the Peaceful Warrior and Laws of Spirit*, In: don Miguel Ruíz: *Čtyři dohody*. Přeložil Viktor Faktor. Pragma. Praha. 2001. ISBN 80-7205-826-6, zadní strana přebalu knihy

²⁴⁸ Převzato z životopisu Carlose Castanedy na <http://senseoflive.com/carlos-castaneda/>; oficiální stránky společnosti Cleargreen: <http://www.cleargreen.com/>

²⁴⁹ Srov. Znamenski, str. 212

²⁵⁰ Srov. tamtéž

²⁵¹ „Šamanismus představuje nejrozšířenější a nejstarší metodologický systém léčení těla a duše, který lidstvo zná.“ (Harner, Michael: *Cesta šamana*, str. 63)

jakéhokoli náboženství nebo kultury, za předpokladu, že jsou otevřeni učení skrze zkušenost, které prosazoval a dokládal Castaneda. Harner tvrdí, že pokud budou praktikující postupovat podle pokynů v jeho příručce, získají smysl pro šamanismus, a dokonce se šamany stanou.²⁵² Podle něj je tato výzva pro mnoho hledajících stoupců hnutí New Age hluboce smysluplná díky její úctě k přírodě, uznání moci životního prostředí a nahrazení náboženského dogmatu zkušeností z první ruky.²⁵³

Harner vyčlenil to, co viděl jako společné archetypy šamanismu z celého světa, a vyvinul psychoterapeutickou techniku *jádrový šamanismus (core shamanism)*, která do jisté míry naplňuje Eliadův sen o obnově archaické moudrosti ve prospěch moderního lidství. Stejně jako on píše Harner o době zlatého ráje, kdy spolu lidé a zvířata žili v jednotě, která byla následně ztracena.²⁵⁴ Zdůraznil také, že šamani jsou jediní, kdo zůstali v kontaktu se zvířecím světem.²⁵⁵

Harner založil nadaci pro šamanská studia²⁵⁶, první euro-Americkou školu šamanismu. Mezi dalšími instruktory se k němu připojila např. Sandra Ingermanová (1991, 1993), která propojuje šamanské koncepty a psychoterapii, zvláště ve vztahu k traumatům minulosti, která jsou zde chápána jako případy ztráty či krádeže duše.²⁵⁷

3. Neošamanismus

Neošamanismus je fenomén, který religionisté a antropologové nazývají také „současný šamanismus“. DuBois rozlišuje mezi „současným šamanismem“ a „neošamanismem“, jelikož „z prvního termínu by vyplývalo, že dochovaný tradiční thajský šamanismus²⁵⁸ ... nějak není ‚současný‘ ...“²⁵⁹

Neošamanismus (též *neo-šamanismus*) či *novošamanismus* se zrodil v 60. a 70. letech v USA a v západní Evropě. Antropolog Piers Vitebski o nich píše: „Tato hnutí spojují drogové kultury sedmdesátých let s dlouhodobým zájmem o neevropská náboženství, s činností

---

²⁵² Srov. DuBois, str. 317

²⁵³ Srov. Harner, str. 11

²⁵⁴ Srov. Znamenski, str. 186

²⁵⁵ Viz Harner, str. 10

²⁵⁶ *The Foundation for Shamanic Studies*

²⁵⁷ Srov. DuBois, str. 317

²⁵⁸ Jak jej praktikuje DuBoisův student Thai, pro kterého představuje „jednotný a velice uspokojivý systém víry.“ (DuBois, str. 20)

²⁵⁹ DuBois, str. 312

ochránců přírody, s odnožemi hnutí New Age a s různými formami svépomoci a seberealizace. ...jsou nejhlasitějšími zastánci názoru, že šamanismus stojí v opozici k institutu náboženství a k politickým systémům. Mluví o demokratizaci šamanismu, ... [který] pro ně není náboženstvím, ale pohledem na realitu a účinnou technikou.²⁶⁰ Se spiritualitou New Age podle sociologa Dušana Lužného neošamanismus sdílí „přesvědčení, že žijeme v období probíhající radikální změny kultury, příchodu nového věku...“²⁶¹

Neošamanismus bývá někdy řazen též pod pojem *novopohanství*, jindy, jak píše Zdeněk Vojtíšek, je „*pojédnáván zvlášť*“²⁶², *patrně proto, že navazuje na dosud živé (nikoli starobylé) náboženské tradice.*²⁶³ Podle Vojtíška je zařazení neošamanismu do novopohanství diskutabilní, protože „*nenavazuje na žádnou jednotlivou náboženskou tradici...a čerpá spíše z mimo křesťanských než předkřesťanských zdrojů.*“²⁶⁴ Přesto se cítí oprávněn řadit neošamanismus ve svém článku do novopohanství, jelikož má mnoho charakteristik (včetně silného protestního akcentu²⁶⁵) společných s dalšími směry novopohanství a neošamanská kultura je provázána se společenstvím dalších novopohanů.²⁶⁶

Neošamanismus bývá interpretován jako nové uchopení šamanismu, jako snaha přiblížit, respektive i přizpůsobit šamanismus západnímu světu. Avšak bývá také kritizován pro neslučitelnost svých hodnot s tradičními šamanskými společnostmi a jako kulturní krádež, při které jsou tradiční znalosti a techniky domorodých národů volně šířeny a často také komercializovány.²⁶⁷ Nabízí se také otázka, zda člověk žijící běžným západním stylem a věnující se spirituálnímu ve svém volném čase může prožít šamanskou zkušenost stejně jako šaman v tradiční společnosti, který se věnuje primárně své praxi.²⁶⁸

---

²⁶⁰ Vitebsky, str. 151

²⁶¹ Lužný, D.: *Neošamanismus – postmoderní techniky extáze*, in *Religio : revue pro religionistiku*, Brno, Česká společnost pro studium náboženství Brno, 1995, 1210-3640, str. 178.

²⁶² Např. Partridge, Christopher (ed.), *Dictionary of Contemporary Religion in the Western World*, Inter-Varsity Press, 2002.

²⁶³ Vojtíšek, Zdeněk: *Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti*. In: *Teologická revue*. 2007. <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstvíProTeologickouRevui.pdf>. (Dále jen Vojtíšek) Str. 1

²⁶⁴ Vojtíšek, str. 3

²⁶⁵ Manželé Švarcovi, s nimiž jsem se setkala, srovnávají při svých přednáškách „šamanský pohled na svět“ a „křesťanský pohled na svět“ (vůči kterému se vymezují).

²⁶⁶ Vojtíšek, str. 3

²⁶⁷ Fiona Bowie: *Antropologie náboženství*. Praha: Portál, 2008. 336 s. ISBN 978-80-7367-378-9. Kapitola 8, s. 200

²⁶⁸ Ivan O. Štampach: *Šamanismus a neošamanismus*. In: *Dingir* 4/2008, dostupné z: http://www.dingir.cz/samanismus_a_neoasamanismus.shtml

Podle Vojtíška není neošamanismus náboženský systém, „ale způsob, jak dosáhnout náboženského zážitku.“²⁶⁹ Právě spiritualitu hnutí New Age vidí pro neošamanismus jako vhodné prostředí a z toho důvodu ho navrhuje chápat jako součást tohoto hnutí: „Stejně jako v hnutí Nového věku jde i v neošamanismu o transformaci jednotlivce i lidské společnosti a stejně se v něm vyskytují jak proroci neodkladného zániku našeho starého světa..., tak i aktivisté, kteří se spirituální a ekologickou činností snaží tomuto zániku zabránit. Ekologický aktivismus, touha po splynutí s 'duší' přírody, vědomí sounáležitosti s duchovně oživeným světem a snaha o návrat ke kořenům lidství v kolébce přírody jsou ostatně další společné znaky významné části jak neošamanské subkultury, tak i širšího hnutí Nového věku.“²⁷⁰

Díky představě o globální transformaci, která je spojena s New Age, se neošamanismu naskytá také příležitost působit ve společnosti jako určitá forma alternativní psychoterapie: „Transformace jednotlivce v pojetí hnutí Nového věku není jen spirituální, ale týká se i lidského těla a duše. Neošamanismus (stejně jako dávný či odlehlý šamanismus) tak získává největší prostor pro praktické uplatnění v oblasti léčitelství a alternativní psychoterapie.“²⁷¹ Tradiční šamanské léčení je totiž zaměřeno psychosomaticky, tzn. že mu nejde o pouhé podávání medikamentů k léčení těla. S alternativní psychoterapií má zase společný zážitkový charakter. To umožnilo, aby se neošamanismus etabloval ve spolupráci s psychologií jako specifický obor.²⁷² Souvislost neošamanismu s New Age spatřuje Vojtíšek také v porovnávání šamanského působení se zážitky, které zajímají příznivce hnutí New Age. Například tzv. šamanská nemoc je přirovnávána k zážitkům stavu blízkosti smrti (Near Death Experience), šamanské cesty ke stavům mimo tělo (Out of Body Experience), s tzv. astrálním cestováním nebo lucidním sněním.²⁷³

Neošamanismus bývá také spojován s postupnou revitalizací šamanských tradic na různých místech světa. Šamanské revitalizace je ale třeba vidět právě v souvislosti s různými neošamanskými adaptacemi, neboť často je, jak píše například DuBois, rozdíl mezi těmito dvěma jevy velmi malý.²⁷⁴ Návrat k šamanismu těžko může být úplný, i proto podle Vojtíška vzbuzuje rozporuplné reakce: „Revitalizace představuje pro komunitu sociální a kulturní rizika,

---

²⁶⁹ Vojtíšek, str. 29

²⁷⁰ Vojtíšek, str. 29-30

²⁷¹ Vojtíšek, str. 30

²⁷² „Z průniku neošamanismu a psychologie, ovlivněné hnutím Nového věku, tak vznikl okrajový obor 'šamanské psychoterapie' či 'šamanského poradenství'.“ (Vojtíšek, str. 30)

²⁷³ Vojtíšek, str. 30

²⁷⁴ DuBois, str. 310

*ačkoli nabízí možnosti posílení pocitu soudržnosti nebo prosperity. Tyto ožehavé problémy ... v konečném důsledku odrážejí komplikované dopady, jež měla koloniální situace v mnoha komunitách, které se kdysi opíraly o šamanské rituály jako o klíč ke kosmické a sociální integraci.*²⁷⁵

Podle Vitebského pak s sebou neošamanismus a jeho přístup přináší řadu složitých problémů, neboť šamanské chování tradičních kultur „*obsahuje integrující prvky neslučitelné s hodnotami hnutí New Age, mezi které patří vegetariánství, feminismus nebo snaha vyloučit z léčení magii. Existuje proto riziko, že noví šamanisté vytvoří svůj vlastní zidealizovaný obraz šamanismu a pak začnou odsuzovat tradiční společnosti za to, že nedokáží podle tohoto vzoru žít.*“²⁷⁶

Neošamanismus staví především na konceptu šamanismu, vytvořeném badateli a spisovatelem, kteří psali a zobecňovali o šamanských tradicích. Již v sedmnáctém století byly jako šamanské označeny takřka všechny domorodé národy Sibíře. Později začalo být slovo *šaman* používáno i v souvislosti s domorodými americkými národy, kde nakonec převážilo nad termínem *medicinman*, používaným do té doby speciálně pro indiánské duchovní odborníky. Badatelé zároveň promítli do svých prací své předpoklady a často samozřejmě přebírali předpoklady jiných badatelů jako pravdivé.

Etnografické poznatky o šamanismu shrnul ve své rozsáhlé práci *Šamanismus a nejstarší techniky extáze* Mircea Eliade. Ten vzal za samozřejmé mnohé předpoklady etnografů, z jejichž prací čerpal, a přidal k nim i předpoklady své. Touto prací v podstatě dokončil „globalizaci šamanismu“. Na Eliadeho pak v šedesátých letech navázalo mnoho dalších badatelů, ale též autorů tzv. New Age literatury. Zejména na základě románů Carlose Castanedy *Učení Dona Juana*, práce Michaela Harnera *Cesta šamana*, ve které shrnul „základní prvky“ šamanismu, a dalších knih, se začal formovat tzv. neošamanismus. Skrze tyto knihy se pak různé pohledy a předpoklady předchozích badatelů, dostaly do „filosofie“ současného neošamanismu. Spíše, než že by tedy neošamanismus navazoval na nějaké konkrétní šamanské tradice, navazuje na koncept *šamanismu* postupně vytvořený západní civilizací. Tento koncept pak ovšem zpětně ovlivňuje ty šamanské tradice, které byly narušeny a nyní se snaží obrodit (tuto zajímavou problematiku, která by si zasloužila samostatnou studii, však zmíním spíše okrajově).

---

²⁷⁵ DuBois, str. 310-311

²⁷⁶ Vitebski, str. 151

3.1. Neošamani

„Přestože neošamanismus se velmi liší od praktikujícího k praktikujícímu, při srovnávání jejich praktik se vynořují určité společné rysy,“²⁷⁷ míní DuBois. Jedním z nich je důraz na vědomou volbu, ačkoli někteří mohou popisovat celoživotní fyzické nebo duchovní tíhnutí k šamanismu, obvykle je šamanismus zaujal náhodně, v důsledku četby nebo cestování.²⁷⁸ Tento důraz na vědomé rozhodnutí badatelé označili za charakteristický rys soudobé západní religiozity obecně, avšak duchovní hledání je charakteristické i pro některé formy tradičního šamanismu, zejména v Severní Americe.²⁷⁹ Díky tendenci neošamanů zdůrazňovat individuální povahu svých zkušeností nazývá Joan Townsendová neošamanský fenomén „individualistickým náboženským hnutím“.²⁸⁰ V českém prostředí nicméně, jak uvidíme dále, není důraz na vědomou volbu až tak velký, naopak mnozí dotázaní uvedli, že se šamany v podstatě narodili, že o to nežádali, nebo popsali nevšední zážitky, které je k šamanismu přivedly.

V kontextu západní průmyslové kultury, která začala ztrácet důvěru v křesťanství i vědu, jak míní Vitebski, „je šamanismus přijímán jako neinstitalizovaná a nedogmatická forma duchovnosti, nabízející jisté možnosti osobní tvořivosti. ...jako poslední forma individuální svobody v elektronickém ‚techno‘ tanci.“²⁸¹ Neošamani, se kterými hovořil DuBois, se až na výjimky zaměřují ve svých šamanských aktivitách hlavně na sebe, pomáhání druhým neodmítají, ale nepovažují je za primární rys svého povolání.²⁸² Co se týká kosmologie, v myslích praktikujících může západní pohled na fyzikální vesmír koexistovat s otevřeností vůči jiným možným způsobům chápání: „Neošamani tvrdí, že šamanismus může poskytovat přístup k prvkům reality, jež se konvenční vědě dosud nepodařilo objevit...“²⁸³ Někteří New Age autoři²⁸⁴ dokonce navrhuji, že by šamanismus mohl s vědou spolupracovat a pomáhat jí, případně také naznačují, že šamanismus samotný je vlastně věda²⁸⁵.

---

²⁷⁷ DuBois, str. 320

²⁷⁸ Srov. DuBois, str. 320-321

²⁷⁹ Srov. DuBois, str. 321

²⁸⁰ Townsendová, Joan B.: „Individualist Religious Movements: Core and Neo-Shamanism“. *Anthropology of Consciousness*, 15 (1). 2005. Str. 1-9 (Cit. z DuBois, str. 321)

²⁸¹ Vitebski, str. 150

²⁸² Srov. DuBois, str. 321

²⁸³ DuBois, str. 322

²⁸⁴ Např. von Lüpke, Geseko, str. 357-351

²⁸⁵ To tvrdí i český neošaman Petr Chobot, viz další kapitoly.

Duchové a další koncepce mohou představovat spíše metafory. Vzhledem k množství různých názorů dávají neošamani svým klientům nebo soukmenovcům na výběr z různých vysvětlení, což umožňuje určitou volnost v chápání povahy duchovních zkušeností stojících v jádru praxe.

3.2. Pohledy na šamany a šamanismus v českém prostředí

V této podkapitole představím některé pohledy na šamanismus v českém prostředí. Ačkoli jsou mezi nimi i chápání etnografů a antropologů, považuji za nutné upozornit, že často se nemusí vždy jednat o názory zcela podložené a objektivní, naopak jsou mnohdy poměrně subjektivní a angažované. Zmíním okrajově i některé pohledy na šamany a šamanismus, jak jsou prezentovány např. v televizních pořadech a na hudebním poli.

Před rokem 1990 se u nás zmínky o šamanech a šamanismu objevovaly spíše okrajově, v dobrodružných románech²⁸⁶, ve zmínkách cestovatelů²⁸⁷, v okultistických knihách²⁸⁸, slovnících apod. O šamanech se mluvilo v souvislosti se Sibiří, s Indiány (šaman a kouzelník jako další název pro *medicinmana*²⁸⁹), ale i ve spojitosti s čarodějnicemi a jasnovidci. Po roce 1960 k nám začala pronikat New Age literatura, ale vycházela v samizdatu. Například český alternativní hudebník a zenový buddhista Vlastimil Marek (nar. 1946) vydával a šířil své publikace a překlady knih s duchovní tematikou.²⁹⁰ Vytvořilo se také několik spolků (např. IndianCorral, Bílý Wampum)²⁹¹, které studovaly severoamerické Indiány a snažily se žít podle jejich moudrosti, a někdy se snažily rekonstruovat i jejich duchovní život²⁹² (např. podle knihy

---

²⁸⁶ Např. Alexandr Liněvskij: *Osada pravěkých lovců*. Mladá fronta. Praha. 1974. ISBN AA 21604

²⁸⁷ Např. knihy A. V. Friče

²⁸⁸ Např. Karel Weinfurter: *Tajné síly přírody a člověka*. Nakladatelství B. Stýblo. Praha. 1948, 2. vydání. (první vydání 1925) Str. 224

²⁸⁹ Např. Stingl, Miloslav: *Indiáni bez tomahavků*. Svoboda. Praha. 1966. Str. 388

²⁹⁰ Oficiální web blog.baraka.cz/ a www.baraka.cz (2016 dostupné)

²⁹¹ U založení IndianCorralu stáli např. manželé Ladislav a Milena Kročákovi, kteří se oba zabývají šamanským bubnováním (více viz např. jejich webové stránky <http://www.mato.cz/> a <http://samanskacesta.blog.cz/1501/ladislav-a-milena-krocakovi>), o Bílém Wampumu se zmínil na jednom semináři i neošaman Pavel Švarc.

²⁹² Více viz Daněk, Milan: *Pedagogika Setonova woodcraftu*. Dostupné online na: https://www.woodcraft.cz/index.php?right=infostudna_napsali&sid=&cl=ped_setonova_woodcraftu&odd=woodcraft&page=7 (2017 dostupné)

Johna G. Neihardta *Mluví Černý Jelen*²⁹³, která je sice výpovědí indiánského medicinmana, nicméně ovlivněného křesťanstvím²⁹⁴).

Až po sametové revoluci u nás a na Slovensku začala vznikat nakladatelství a vydavatelství zaměřená na duchovní literaturu (některá z nich navázala na předchozí samizdatovou činnost), např. Dharmagaia (1992), které v současnosti v kategorii „Šamanismus“ nabízí 13 titulů, CAD Press²⁹⁵, které vydávalo ediční řadu *Šamanismus* a v roce 2012 šamanský epos *Oloncho o Ňurgunu Booturovi. Jakutský mytologický epos*. Do veřejného povědomí se dostala do té doby takřka nedostupná literatura autorů jako Carlos Castaneda, Michael Harner, Mircea Eliade a dalších. V televizi byl pak například v roce 1997 vysílán diskusní pořad režiséra a propagátora esoteriky Igora Chauna *Eliadeho knihovna*,²⁹⁶ kam byly zvány různé osobnosti a mluvily o duchovním hledání apod.²⁹⁷ Díky vídeňské pobočce Harnerovy *Nadace pro šamanská studia* proniklo do České republiky povědomí o jádrovém šamanismu, zejména pak díky aktivitám slovenských neošamanek Zory Frešové a Kataríny Hřčkové.

Jednou z hlavních osobností na poli šamanských studií u nás je etnografka a publicistka Pavlína Brzáková (nar. 1972), která od roku 1991 studijně jezdí za sibiřskými šamany. Věnuje se především Evenkům²⁹⁸ a Něncům²⁹⁹ a šamanům v jihosibiřské republice Tuva, kde po rozpadu Sovětského svazu dochází k obnově šamanismu, mj. na popud tuvinského etnografa, historika a spisovatele Kenina Monguše Lobsana.³⁰⁰ O této obnově však Brzáková říká, že zde šamanství hraje spíše roli v procesu národního obrození. Také poukazuje na jeho postupnou komercializaci, ke které paradoxně přispívají antropologové, kteří za šamany jezdí nebo je naopak zvou do svých zemí.³⁰¹ „...šamani většinou přijíždějí z oblastí, kde je velká nezaměstnanost. Mnozí z nich našli v šamanství své poslání, ale ... [také] svůj finanční zdroj.

---

²⁹³ Neihardt, John G.: *Mluví Černý Jelen*. Hynek. Praha. 1998. ISBN 80-85906-97-X (Originál vydán 1932)

²⁹⁴ Více viz Putna, Martin C.: *Obrazy z kulturních dějin americké religiozity*. Vyšehrad. Praha. 2010. 978-80-7429-007-7. Str. 219-221

²⁹⁵ Více viz. <http://www.cadpress.cz/cadpress/10-O-NAS-historie-profil-firmy> (2016)

²⁹⁶ Pořad je ke zhlédnutí na youtube kanálu Igora Chauna, který nese název GoschaTV1, 1. díl: https://www.youtube.com/watch?v=w1fiOV_pVzw (24. 4. 2016)

²⁹⁷ <http://www.csfed.cz/film/316677-eliadova-knihovna/> (24. 4. 2016)

²⁹⁸ *Goromomo goroló* (1996)

²⁹⁹ *Jamtana* (1998)

³⁰⁰ http://www.samanskajurta.cz/_samanska_tuva_dnes.php (staženo 2011)

³⁰¹ Kovář, Pavel: *Šamanství k národnímu obrození*. Reflex. 2005. Zdroj:

<http://www.neosaman.cz/2013/samanstvim-k-narodnimu-obrozeni/> (staženo 1. 11. 2016)

Zároveň svými výjezdy reagují na poptávku nás Evropanů, ³⁰² vysvětluje. Větší zájem o šamany je podle ní vyvolán „... především tlakem moderní společnosti na výkon. Mnozí ... hledají kontakt se sebou samými...“ ³⁰³ Na tom podle ní není nic špatného, na druhou stranu šamani, které si sem vozíme, začínají chápat, „...že nejsme ten bohatý Západ, o kterém si mysleli, že se žije jednoduše bez námahy.“ ³⁰⁴ Brzáková dále rozbíjí zkreslenou představu o „svatých“ šamanech: „Šamanství je o moci. Šaman má tu moc a sílu, aby zkrotil zlé duchy, vyhnal je z těla nemocného. Jeho vnitřní tvář není pokorná... Šaman se modlí, ale je to bojovník. A za své poslání chce ... dobře zaplatit.“ ³⁰⁵

O svých cestách na Sibiř, o jejích národech a šamanech napsala Pavlína Brzáková několik knih. Založila také spolu s Martinou Mládkovou, Janem Muchou a Petrem Dekastello sdružení *Šamanská jurta*, etnografické a obřadní centrum sibiřského šamanismu. ³⁰⁶ Termín *šamanismus* je podle tohoto sdružení „vyjádřením evropské iluze o jednotném, koherentním systému společném mnoha 'přírodním' národům. Vhodnější je hovořit o jednotlivých prvcích šamanismu nebo o tzv. šamanismu.“ ³⁰⁷ Pavlína Brzáková v poslední době spolupracuje s českým improvizátorem, hercem, divadelním režisérem a experimentátorem s různými duchovními a alternativními praktikami (např. dlouhodobé půsty, pobyty ve tmě, atd.) Jaroslavem Duškem, vydala jeho autorizovaná vyprávění *Ze mě – Cesta blázna a vnitřní svět Jaroslava Duška* (2012) a *Tvarytmy* (2014). ³⁰⁸ Jaroslav Dušek zinscenoval knihy toltéckého „šamana“ Dona Miguela Ruíze *Čtyři dohody* a *Pátá dohoda* jako divadelní hry spolu se šamanem a psychoterapeutem Pjérem la Šézem ³⁰⁹ (Petr Knotek). Brzáková napsala také dvě knihy ³¹⁰ o herečce Květě Fialové (1929-2017), která byla patronkou *Věštírny Květy Fialové*, ³¹¹ ve které působili i neošamani Jan Šmejkal a Pavel Švarc.

Šamanismem především u jihoamerických Indiánů, které přes čtyřicet let navštěvuje (zejm. kmen Jawalapiti), se zabývá angažovaný etnograf a kulturní antropolog na volné noze

---

³⁰² Hamplová, Ludmila: *Česko, země šamanů. Jejich učení často připomíná dort pejska a kočičky*. In: Lidovky, 22. ledna 2017. Dostupné online z: https://relax.lidovky.cz/cesko-zeme-samanu-jejich-uceni-casto-pripomina-dort-pejska-a-kocicky-1g0-/zajimavosti.aspx?c=A170121_141318_In-zajimavosti_ele (2017 dostupné)

³⁰³ Tamt.

³⁰⁴ Tamt.

³⁰⁵ Tamt.

³⁰⁶ <http://www.samanskajurta.cz/index2.php?p=8&id=4> (staženo 2011)

³⁰⁷ <http://www.samanskajurta.cz/index2.php?a=29&p=2> (staženo 2011)

³⁰⁸ pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=36&Itemid=59

³⁰⁹ *Indián – zpráva o archetypu, Den svatého Ignora* (2008), *Cesta* (2012).

³¹⁰ *Štěstí tady a teď* (2009) a *Zákony štěstí* (2010)

³¹¹ <http://www.vykladzive.cz/> (2016 dostupné)

Mnislav Zelený Atapana, který napsal například knihu *Malá encyklopedie šamanismu* (2007). Vystudoval etnografii na Univerzitě Karlově, postgraduálně pak studoval v Peru na univerzitě San Marcos a na Katolické univerzitě, v letech 1996 až 2001 působil jako velvyslanec ČR v Kolumbii a v Ekvádoru a prostřednictvím své nadace *Velká Amazonie* se snaží zmírnit zkázu indiánské kultury.³¹² Šamanismus jej uchvátil prý „již dávno, bez souvislosti s módními trendy posledních let“³¹³ a chápe jej jako nejstarší a globální světonázor. Nesouhlasí s teorií, že vznikl na Sibiři a odtud se rozšířil, podle něj „hledat kolébky a migrační cesty duchovních fenoménů ostatně není téměř možné. ...šamanismus musel nutně vzniknout nezávisle na sobě v různých částech světa jako odpověď a reakce na přírodní a kosmické procesy. ...i když hlavní zásady jsou všude stejné. Jde především o schopnost dosáhnout změněných stavů vědomí šamana (altered state of consciousness, ASC). Tím se šaman odlišuje od čarodějů a léčitelů.“³¹⁴ Šamanismus je podle něj také stav mysli konkrétního etnika, i proto nemůže být jednotný.³¹⁵

Podobně jako Brzáková nicméně Atapana píše, že „Současná obnova šamanismu na Sibiři i jinde, například v Jižní Americe, sice může být pozitivní, ale téměř vždy se jedná o umělou aktivitu, o nové nastolení starých tradic, i v souvislosti s folklorními zvyklostmi a turistickým ruchem. Jisté však je, že zdejší kořeny šamanismu dodnes existují. Obrovskou výhodou je pro oblast Sibiře existence šamanských zpěvů a mýtů, zaznamenaných ruskými etnografy ve 20. a 30. letech 20. století.“³¹⁶ V předmluvě k sibiřskému šamanskému eposu *Oloncho o Ňurgunu Booturovi* (2016) tyto trendy kritizuje jako jakési pozérství bez hlubšího zájmu, v rámci naší dnešní povrchní a uspěchané kultury. Má také za to, že naše „interpretace šamanismu jsou vždy poplatné vědecké terminologii, logice, racionálnímu uvažování a především našemu vědeckému, ale často povrchnímu poznání přírody. A to je zavádějící. ... Musíme se pokusit alespoň částečně vcítit do role přírodních etnik ... [jako] Claude Lévi-Strauss, ...“³¹⁷ Zároveň zde říká, že jej nikdy ani nenapadlo šamanismus „vědecky studovat“. Má za to, že celá naše civilizace je proti přírodě, upadá a spěje do záhuby.³¹⁸

---

³¹² Viz Demel, Dalibor: *Mnislav Zelený Atapana: Splácím Indiánům dluh*. Xman. 2012. In: http://xman.idnes.cz/mnislav-zeleny-atapana-074-/xman-rozhovory.aspx?c=A121121_150630_xman-styl_fro (staženo 15. 11. 2016)

³¹³ Tamtéž

³¹⁴ *Předmluva Mnislava Zeleného-Atapany* In: <http://www.cadpress.sk/oloncho.htm> (2016)

³¹⁵ Srov. Tamtéž

³¹⁶ Tamtéž

³¹⁷ Tamtéž

³¹⁸ Viz např. *Všechno, co děláme, je úpadek: Mnislav Zelený Atapana*. Rozhovor. Magazín Legalizace. 2012 http://www.magazin-legalizace.cz/cs/articles/detail/456-vsechno-co-delame-je-upadek-mnislav-zeleny-atapana?_fid=6bb9#comments

V roce 2007 Česká televize v pořadu *Kosmopolis* zveřejnila dokument *Ayahuasca* režisérky Karolíny Alvarez, která jej natáčela v srdci největšího deštného pralesa světa.³¹⁹ V roce 2011 režisér Viliam Poltikovič natočil dokument o domorodých šamanech *Šamani odcházejí*, vysílaný taktéž Českou televizí. V rozhovoru pro časopis *Sedmá generace* mimo jiné řekl, že „*Šamanismus není nic primitivního... Jde o úžasně hluboké, otevřené a inspirující duchovní poznání. Vždy se v tom promítá obdivuhodná individuální osobnost daného šamana často až renesančního typu..., který si umí stáhnout z jakéhosi vesmírného internetu jakoukoli informaci.*“³²⁰ Ve stejný rok natočil dokument o ayahuasce *Maestra Ayahuasca*³²¹, jehož vedlejším produktem byl snímek *Učitelé z hvězd*.³²²

3.3. Český neošamanismus

Češi obecně nemají důvěru v institucionalizované formy náboženství, což se markantně projevilo v posledním sčítání lidu v roce 2011. „*Češi mnohem raději experimentují a hledají jiné formy spirituality, nemainstreamové a alternativní. Neošamani takové nehierarchizované společenství nabízejí,*“³²³ vysvětluje religionistka Helena Exnerová, která působí na Ústavu filosofie a religionistiky Filozofické fakulty Univerzity Karlovy. Její kolega Jan A. Kozák se zase popisuje, že někteří čeští neošamani strávili roky získáváním zkušeností v cizích zemích, zatímco jiní si jednou zajeli na dovolenou a po návratu z nich byli „šamani“³²⁴ a dále správně podotýká, že neošamani sice „*Svou osobitou nauku jednoduše prohlásí za šamanismus a sebe za šamany, ve skutečnosti jsou ale spíše potomky evropských ezoterních proudů typu teosofie, antroposofie, okultismu a podobně.*“³²⁵

O neošamanismu u nás se ve stručnosti a spíše okrajově zmiňují někteří religionisté, zejména ti, kteří se zabývají tzv. novými náboženskými hnutími,³²⁶ nicméně souhrnně a více

---

³¹⁹ Dokument je dostupný na adrese <https://www.youtube.com/watch?v=bx484zhK2ms>

³²⁰ Citováno z: Marek, Vlastimil: *Kauza Carlos Castaneda*. Dostupné z: <http://blog.baraka.cz/2010/08/kaucha-carlos-castaneda/> (staženo 2016)

³²¹ Dokument je dostupný na adrese <https://www.youtube.com/watch?v=r7OBESqN4Es>

³²² Více info viz <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/kultura/1170277-ucitele-z-hvezd-samani-mluvi-s-mimozemstany>; ukázka na <https://www.youtube.com/watch?v=9BdV8hOtv4E>

³²³ Hamplová, Ludmila: *Česko, země šamanů. Jejich učení často připomíná dort pejska a kočky*. In: *Lidovky*, 22. ledna 2017. Dostupné online z: https://relax.lidovky.cz/cesko-zeme-samanu-jejich-uceni-casto-pripomina-dort-pejska-a-kocicky-1g0-/zajimavosti.aspx?c=A170121_141318_In-zajimavosti_ele

³²⁴ V podobném duchu kritizuje současné trendy „neošaman“ Jan Mucha (viz Příloha)

³²⁵ Hamplová, Ludmila: *Česko, země šamanů...*

³²⁶ Např. Zdeněk Vojtíšek, Ivan O. Štampach,...

do hloubky o českém neošamanismu žádný badatel dosud nepojednal, pokud vím. Abych důkladněji prozkoumala tento jev, bylo třeba, kromě výzkumu v internetovém prostředí, uskutečnit výzkum i mezi praktikujícími. Rozhodla jsem se pro dotazníkové šetření a oslovila převážně lidi, na které jsem našla kontakty především na stránkách neosaman.cz.³²⁷ Ty informují české zájemce o všem, co se týká šamanismu a rovněž představují jak zahraniční, tak české „neošamany“. Respondenty jsem vybírala na základě toho, co o nich bylo na těchto stránkách, případně na jejich osobních stránkách, uvedeno. Neoslovila jsem tedy úplně všechny, kdo zde jsou uvedeni, neboť ne všichni se zabývají šamanismem. Také jsem oslovila několik lidí, o kterých jsem se dozvěděla jiným způsobem. Někteří čeští praktikující mé pozornosti jistě unikli, někteří „se objevili“ až když jsem dotazníkové šetření uzavřela, a ne všichni oslovení na mou výzvu odpověděli. Dotazníky vyplnilo devět lidí (pět mužů, čtyři ženy), osm z nějakého důvodu nevyplnilo³²⁸ a asi dvacet zbylých oslovených nereagovalo.³²⁹ Vyplněné dotazníky se nacházejí v příloze této práce.

V následující podkapitole se uskutečněný dotazníkový výzkum pokusím shrnout, ovšem s ohledem na další české „neošamany,“ kteří dotazník nevyplnili, ale mají například své webové stránky, nebo s nimi byly uskutečněny nějaké rozhovory jinde apod. Z těchto zdrojů jsem pak čerpala. Zejména jsem brala v potaz ty osoby, které jsou v českém „neošamanském prostředí“, jak se zdá, nejvýraznější.³³⁰ Pokusila jsem se postihnout některé společné rysy v jejich pohledech na šamanismus, přístupech k němu, v praxi apod. Pokud se některé skutečnosti více či méně výrazně lišily od převažujících způsobů odpovědí, brala jsem je také v potaz. Jsem si vědoma různých omezení, které dotazníkový výzkum přináší. Ačkoli mnou položené otázky měly poskytnout respondentům prostor pro vyjádření, jejich formulace byla samozřejmě ovlivněna mým osobním pohledem na šamanismus a neošamanismus, který jsem si během bádání postupně vytvořila.

Český neošamanismus je poměrně novodobá záležitost, která se u nás začala objevovat zhruba na přelomu 20. a 21. století. Přibližně kolem roku 1998 začali praktikovat „šamanismus“ první jednotlivci. Mohli se přitom inspirovat například literaturou – nejen o šamanech, ale i

---

³²⁷ Viz. ; další lidi, kteří mají něco společného s šamanismem, a se kterými spolupracuje, doporučuje např. neošaman Ivo Musil <http://www.samani.cz/index.php?Z=10>

³²⁸ Neměli čas, nechtěli, zapomněli, navrhli jako alternativu osobní setkání, které jsem zase z časových a vzdálenostních důvodů musela odmítnout já, někteří mi dokonce odepsali, že už šamanismus a podobné věci nedělají.

³²⁹ Z několika e-mailových adres mi přišlo oznámení, že tyto adresy už neexistují.

³³⁰ Např. Ivo Musil, Petr Chobot, Zdeněk Ordelt, Jaroslav Dušek,...

např. o východních a „alternativních“ duchovních směrech, která u nás do r. 1989 oficiálně nevycházela a po sametové revoluci jako by se s ní roztrhl pytel. Časem se mohli „učitů i od šamanů a neošamanů, kteří Českou republiku začali navštěvovat. Zpočátku to byli lidé především z amerického kontinentu, kteří jsou více či méně spojeni s kulturou původních obyvatel (např. Donald „Emahó“ Mantoya³³¹, Pablo Russel, Eric Pearl, peruánský šaman Antonio Barrera Banda³³², Brant Secunda, Xolotl Martínez³³³ a další). Díky aktivitě etnoložky Pavlína Brzákové³³⁴, která sama bývá často nazývána „(neo)šamankou“³³⁵ či „čarodějkou“³³⁶, a sdružení Šamanská jurta³³⁷, však začali jezdit i šamani ze Sibíře (Anisja Semizool Monguš, Ooržak Dugar-Sjurjun Očur-oolovič, Ludmila Karaoolovna Ojun) a Koreje (šamanka Hi-ah Park). Zdá se, že v současnosti se svým způsobem obrátily role, takže šamani, kteří byli dříve předmětem křesťanských misí, se nyní sami stávají „misionáři“.³³⁸

3.4. Čeští neošamani

Mezi nejznámější české neošamany³³⁹ patří Ivo Musil³⁴⁰, cvičící jádrový šamanismus, nebo Petr Chobot³⁴¹, který nabízí léčebné meditace a pořádá expedice za šamany do Amazonského pralesa. Dále jsou to například Zdeněk Ordelt, který se snaží o revitalizaci původní slovanské spirituality, vyučuje a vede skupiny u nás, ale také seznamuje studenty s obsahem odkazů kultur v Mexiku a Guatemale³⁴², Markéta a Pavel Švarcovi, kteří v Praze založili 1. českou šamanskou poradnu. Známa je i šamanka a kartárka Taisha Tauma z jižních

---

³³¹ Rozhovor s Emahóem: <https://www.respekt.cz/tydenik/2007/27/bud-vas-ohen-spali-nebo-ne?issuelid=964>

³³² Učitel Petra Chobota, zodpovědnosti za kauzu centra Inspiritual v roce 2001 se zřekl.

³³³ Rozhovor s Xolotlem: viz <http://magazin.maitrea.cz/xolotl-bojovnikem-je-kazdy-z-nas/>

³³⁴ <http://www.pavlinabrzakova.com/>

³³⁵ Pavlína Brzáková praktikuje šamanismus, pořádá i obřady spojené s bubnováním.

³³⁶ Viz např. Říhová, Klára: *Etnoložka Pavlína Brzáková, čarodějka z Tajgy*. In: Právo. 8. dubna 2016. Dostupné online z: <https://www.novinky.cz/zena/styl/399228-etnologka-pavlina-brzakova-carodejka-z-tajgy.html?source=FBS>

³³⁷ <http://www.samanskajurta.cz/>

³³⁸ Dobrým příkladem je kolumbijský šaman, který chce u nás „šířit univerzální harmonii“ – viz Šprinclová, Zuzana: *Šaman z kolumbijských hor: Chceme v Česku prodávat čokoládu a sdílet duchovní tradice*. In: Reflex, 21. listopadu 2017. <http://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/83299/saman-z-kolumbijskych-hor-chceme-v-cesku-prodavati-cokoladu-a-sdilet-duchovni-tradice.html>

³³⁹ Abecední seznam lidí a skupin v ČR, na Slovensku a jinde ve světě, věnujících se šamanskému léčení, osvětě a předávání zkušeností dalším zájemcům viz <http://www.neosaman.cz/odkazy-a-kontakty-na-samany/>.

³⁴⁰ <http://www.samani.cz/>

³⁴¹ <http://www.petr-chobot.eu>

³⁴² <http://novaplaneta.com/zdenek-ordelt>

Čech a šaman, kartář a hudebník Jan Šmejkal z Prahy³⁴³, který se zabývá také alikvotním zpěvem. Michal Fabián, hypnoterapeut zabývající se regresemi do minulých životů, nabízí hlavně „elektronický“ šamanismus a audiovizuální stimulaci³⁴⁴, Miroslav Kašpar³⁴⁵ pořádá na statku ve Skřidlech workshopy zaměřené na výrobu bubnů, semináře šamanského bubnování, holotropního dýchání, chůze po žhavém uhlí, indiánské potní chýše apod.

Jednou z hlavních tendencí v českém neošamanismu je, podobně jako jinde ve světě, jádrový šamanismus Michaela Harnera. Ačkoli mnoho českých neošamanů se jím inspiruje (někteří dokonce absolvovali šamanský výcvik pořádaný Harnerovou nadací), mnozí se nějakým způsobem zčásti obracejí proti jeho myšlence, že šamanismus je „pro všechny“. Naopak považují šamanismus za něco, co není (nemělo by být) tak úplně snadno přístupné každému, a pokud je, pak se podle nich jedná nejspíše o zkomercializovanou podobu šamanismu, což vlastně podle nich ani není šamanismus.³⁴⁶

Sami vedle zájmu o léčitelství, knihy apod. často popisují nevšední události, které vedly k tomu, že se šamanismem začali zabývat. Tyto události si pak někdy mohou (zpětně) interpretovat jako šamanskou nemoc/smrt nebo alespoň jako něco, co se tomu blíží. Někteří respondenti uvedli, že se jako šamani už narodili³⁴⁷, někteří zašli i dál a napsali, že byli šamany již v některém ze svých minulých životů³⁴⁸, několikrát se vyskytla odpověď, že si v podstatě vždycky připadali nějakým způsobem jiní a setkání s duchovnem jim pomohlo pochopit to.³⁴⁹ Někteří dokonce uvedli, že šamanskou nemoc/smrt nebo něco v tom smyslu prožili vícekrát, případně zažívají dál³⁵⁰. Marta Pejchalová nicméně podotkla: „*Kdysi jsem si myslela, že je to výsada šamanů a musí proběhnout tak, jak to popisovali staří šamani. Teď zjišťuji, že je to volání, které se více či méně dotýká většiny lidí - přes psychické či fyzické obtíže.*“³⁵¹ Viktor Pecen šamanskou nemoc/smrt chápe jako „...*'proces' osvobození se od iluze a 'uchopení' uvědomění, co je pravdivé.*“³⁵² Pouze dva respondenti uvedli, že šamanskou nemoc/smrt ani nic podobného neprožili.

---

³⁴³ Klíčník – šamanské léčitelství (<http://klicnik-samanske-leceni.webnode.cz>)

³⁴⁴ Ivan O. Štampach: Šamanismus a neošamanismus, In: Dingir 4 / 2008, http://www.dingir.cz/samanismus_a_neoasamanismus.shtml

³⁴⁵ <http://skridla.arcs.cz/>

³⁴⁶ Viz 3.6 Kritické pohledy v rámci neošamanismu.

³⁴⁷ Např. Zdeňka „Amarhea“ Ocelíková – viz Příloha

³⁴⁸ Např. Jiří Libánský – viz Příloha

³⁴⁹ Jiří Libánský napsal: „... *už jsem se tak narodil, jen za totality nebyly informace, a tak jsem si připadal jen divnej. Nerozhodl jsem se tak já, ale moje duše.*“ – viz Příloha

³⁵⁰ Např. Markéta Švarcová, Viktor Pecen – viz Příloha

³⁵¹ Příloha – Marta Pejchalová

³⁵² Příloha – Viktor Pecen

Dalo by se tedy říci, že někteří neošamani zachovávají nějakým způsobem i v neošamanismu myšlenku určité šamanské vyvolenosti. Kromě toho, že jim to například může pomoci osvětlit jejich dětství/dospívání, kdy si připadali divní (=byli divní, protože byli vyvolení, jen o tom nevěděli), se může jednat i o snahu co nejvíce se přiblížit tradičním šamanům, respektive tomu, jací by podle nich *tradiční šamani* měli být. Zároveň to může být i způsob, jak dát své spirituální praxi jakýsi „punc pravosti“ či „opravdovosti“ (např. oproti již zmíněnému „komerčnímu“ neošamanismu). Tato problematika by mohla být zajímavým předmětem dalšího bádání.

Dalšími populárními trendy v neošamanismu, vedle již zmíněného *jádrového šamanismu*, jsou u nás například psychedelický šamanismus³⁵³ a „toltécký“³⁵⁴ šamanismus (či „učení nagualů“ nebo „toltécká moudrost“). Všechny zmíněné tendence přitom čeští praktikující mohou kombinovat podle libosti, nicméně například i vzhledem k české legislativě se šamanismem spojeným s užíváním halucinogenních látek mnoho neošamanů nezabývá, a pokud ano, tak v soukromí³⁵⁵ a nikoli veřejně³⁵⁶. Tzv. ayahuaskový turismus je však u nás velmi oblíbený, takové výpravy pořádá např. neošaman Petr Chobot. Toltécký šamanismus u nás velmi zpopularizoval herec Jaroslav Dušek a psychoterapeut a šaman Petr Knotek (Pjér la Šéz).

Kyberšamanismus a technošamanismus jako takové jsou spíše okrajové a méně viditelné tendence, avšak zejména „technošamanská praxe“ (například v podobě počítačem generované hudby a obrazců), občas doplňuje výše zmíněné „proudy“. Další zvláštní podobou neošamanismu, se kterou jsem se zatím setkala buď jako se synonymem ke slovu *neošamanismus*, nebo jako s jeho formou, případně jako s formou technošamanismu (nebo technošamanismus zahrnující), je tzv. urbanšamanismus (či městský šamanismus).³⁵⁷ Nevím nicméně o žádném neošamanovi, který by vysloveně tvrdil, že se zabývá urbanšamanismem.

V České republice se navíc objevuje ještě tzv. slovanský šamanismus, který je na pomezí neošamanismu a novopohanství (či konkrétněji slovanského novopohanství). Jeho hlavním představitelem je neošaman a mayský kněz Zdeněk Ordelt, který se snaží o obnovu

---

³⁵³ Sem bych zařadila i v současnosti velmi populární „ayahuaskový šamanismus“.

³⁵⁴ Tím myslím zejména šamanismus Carlose Castanedy a Dona Miguela Ruíze.

³⁵⁵ Jistá osoba mi například vyprávěla, že se svými přáteli na chatě pořádají soukromé „šamanské“ seance spojené s bubnováním a kouřením konopí.

³⁵⁶ Jeden respondent uvedl, že používá konopí, ale jelikož je u nás tato rostlina „démonizována“, nepřála si tato osoba, abych její odpověď jmenovitě uváděla. Lze jen odhadovat, kolik dalších neošamanů nějaké mysl měnící rostliny, a jaké, používá a tají to.

³⁵⁷ Jeho představitelem je americký autor, šaman severské tradice, věstec, herbalista a aktivista v oblasti alternativní sexuality Raven Kaldera. (<http://www.databazeknih.cz/autori/raven-kaldera-32252>)

„ztracené domácí duchovní tradice“.³⁵⁸ Všechny výše zmíněné „proudy“ projednám podrobněji v následujících podkapitolách.

Obecně by se dalo říci, že čeští neošamani neradi praktikují *šamanismus* přesně podle nějakých schémat, dogmat, příruček či pravidel, ale snaží se hledat vlastní cesty. Inspirují se například jinými šamany, ale nechtějí nikoho kopírovat nebo následovat jako ve škole.³⁵⁹ Přizpůsobují jej, pokud se to tak dá říci, svým potřebám a kombinují jej i s různými jinými, nešamanskými, technikami, rituály, myšlenkami,... Pro Viktora Pecna je šamanismus pouze jeden z prvních „stupňů“, pokud to lze tak říci, duchovní práce.³⁶⁰ Každý neošaman tak vytváří svou osobitou a jedinečnou praxi. Právě i tzv. „nedogmaticnost“ šamanismu považuje mnoho z nich za jednu z jeho přednost. Těžko však říci, nakolik je jejich šamanismus či neošamanismus opravdu nedogmatický. Mnozí se například více či méně drží kosmologie, kterou vyzdvihl Eliade – představu šamanského stromu jako osy světa, kdy jeho kořeny sahají do dolního světa, kmen je ve středním světě a větve zasahují do horního světa a šaman se (po tomto stromě) může libovolně pohybovat mezi světy.³⁶¹ Není už tato představa příkladem určitého neošamanského „dogmatu“?

Někteří neošamani jsou šamany na plný úvazek³⁶², velká část se neošamanismu věnuje vedle nějakého svého dalšího povolání a pak jsou „šamani sami pro sebe“, kteří nemají klienty a nepůsobí veřejně. Může to být trvalý stav, kdy zkrátka o žádné klienty (už) nestojí, nebo jakýsi „dočasný“ či „přípravný stav“, kdy získávají zkušenosti a znalosti, a pomalu se připravují na provozování své vlastní šamanské praxe (ve formě poradenské činnosti, workshopů apod.). Navštěvují například různé šamanské (i jiné) semináře³⁶³, kde získávají zkušenosti a inspiraci, čtou příručky apod. Jiní se nechávají *šamanismem* spíše volně inspirovat a vytvářejí vlastní „šamanské“ praxe, přičemž toto pojmenování používají spíše jako „lákadlo“ (neboť vše *šamanské* je momentálně „módní“), než že by si skutečně osvojili nějaké *šamanské* metody,

---

³⁵⁸ www.okobohu.cz

³⁵⁹ Srov. Např. Příloha – Monika Michaelová

³⁶⁰ „*Vlastně sám život je šamanismus – provádíme činnosti (šamanské tance) kolem svých představ o sobě a o Skutečnosti. Šamanismus není všemocný, je to prvopočátek k výuce – naučit se Prožitku. Prožitek „urychluje“, CESTU do mysli, do Ne-skutečnosti.*“ (Příloha – Viktor Pecen)

³⁶¹ Další „kosmologie“, kterou zmiňuje např. Markéta Švarcová, je Castanedovo rozdělení na dva světy (též „1. a 2. kruh síly“), které se s Eliadeho tripartitní kosmologií nemusí nutně vylučovat. Patrik Josífko vidí svět jako „iluzi“ či „hologram“. (Viz. Příloha)

³⁶² Typicky Petr Chobot.

³⁶³ O seminářích a konzultacích různých českých neošamanů, které navštívila, pojednává na svém blogu např. Akahai <http://samanskacesta.blog.cz/rubrika/ja-a-samanismus> (2016 dostupné)

kosmologii, myšlenky aj.³⁶⁴ Pak jsou lidé, pro které je šamanismus pouze jednou z inspirací a ve své praxi se zaměřují i na jiné než *šamanské* techniky (např. masáže, jóga, apod.), případně je různě propojují a kombinují, nebo mohou šamanismus chápat spíše jako určitou filosofii či moudrost doplňující jejich praxi.³⁶⁵

Jedny z nejdůležitějších aktivit neošamanů jsou poradenství, terapie a léčitelství. Často také pořádají různé zážitkové semináře, jejichž účelem je nejen představit jiný pohled na svět, ale také účastníky seminářů do tohoto pohledu nějakým způsobem „zasvětit“ (např. přechodem přes žhavé uhlí, hledáním vizí, pobytem ve tmě apod.). V souvislosti s šamanismem se obecně poměrně často hovoří o práci s halucinogenními rostlinami, zřejmě díky tzv. „psychedelickému období“ v minulém století.³⁶⁶ Ta však pro působení neošamanů není nezbytná, v České republice je navíc protizákonná a někteří od ní dokonce odrazují³⁶⁷. Na druhou stranu je v posledních letech u nás populární tzv. „ayahuaskový turismus“, expedice do oblastí Jižní Ameriky za účelem vyzkoušení halucinogenního odvaru z liány.³⁶⁸

Český duchovní praktikující, jehož praxe se nějakým způsobem dotýká šamanismu, o sobě zpravidla nikdy nehovoří jako o *neošamanovi*, často o sobě nechce mluvit ani jako o *šamanovi*. Často se setkávám s názorem nebo až jakýmsi „pravidlem“, že „pravý šaman“ o sobě nikdy neřekne: „Já jsem šaman“.³⁶⁹ (Takto o něm údajně mohou mluvit ostatní lidé, kteří v něm poznají šamana, ale ne on sám.) Neošamani se také často snaží vyhýbat „zaškatulkování“, a pokud už se mají charakterizovat jedním slovem, dávají přednost výrazům jako *terapeut*, *průvodce*, *poradce* apod.³⁷⁰ Tak pouze tři respondenti uvedli, že jsou *šamani*. Milan Knob napsal: „Mám dobrý pocit z toho, když mne můj přítel z Peru označuje za velkého šamana, přestože se jím necítím být.“³⁷¹ Podle Jana Muchy byl šaman šamanem, až když ho tak začali přijímat ostatní a ani on, ani Marta Pejchalová nechtějí být v nějaké „škatulce“.³⁷² Patrik Josífko

---

³⁶⁴ Viz např. vyjádření psychologa Karla Picha: <http://zivotvpribehu.cz/duse/oficialni-stanovisko-k-pojmu-saman/> (2016 dostupné)

³⁶⁵ Např. Marcel Harazím, viz <http://www.jayananda.cz/home-3/o-me/> (2016)

³⁶⁶ V r. 2015 byl nicméně obnoven výzkum psychedelik v České republice pod záštitou Národního ústavu duševního zdraví v Klecanech u Prahy. (Více info: <http://www.nudz.cz/>)

³⁶⁷ Např. manželé Švarcovi, Ivo Musil a další.

³⁶⁸ O tom, co je na ayahuasce pro tyto „turisty“ tolik atraktivní, pojednává například Jim DeKorne v knize *Psychotropní šamanismus* (1997).

³⁶⁹ Viz např. Krátký, Luděk: „Hledám pravého šamana, který podstoupil setkání se svou smrtí Na téma, Neuvěřitelné příběhy“ (19. 3. 2012) Dostupné online z: <http://www.neosaman.cz/2013/ludek-kratky-hledam-praveho-samana-ktery-podstoupil-setkani-se-svou-smrti-na-tema-neuveritelne-pribehy/> (2017 dostupné)

³⁷⁰ Viz příloha.

³⁷¹ Příloha – Milan Knob

³⁷² Viz příloha – Jan Mucha, Marta Pejchalová.

říká, že někteří přátelé ho sice označují za šamana, ale pro něj toto označení není významné. On je *učedník na mayského kněze, pracovník s energiemi, léčitel a spirituální průvodce*.³⁷³ Monika Michaelová se podobně nazývá *průvodkyní* a Viktor Pecen je „*Ten který vidí tuto Skutečnost 'jinak'*“.³⁷⁴

Domnívám se, že takový přístup by na druhou stranu mohl částečně souviset i s tím, jak je slovo *šaman* u nás vnímáno obecně. Šamana si u nás lidé někdy představují jako nějakou moudrou osobu, která má nadhled a nic ji nevyvede z míry³⁷⁵, ale jindy také jako pomatence, který si vezme nějakou drogu (to se s první představou nemusí vylučovat) a pak bubnuje a poskakuje kolem ohně³⁷⁶ Nepomáhá tomu příliš ani fenoménem tzv. televizních šamanů³⁷⁷, kteří v přímém přenosu věští volajícím divákům. Veřejnost se jim poměrně často vysmívá, nebo je označuje za šarlatány a je tedy pochopitelné, že s nimi „seriózní“ šamani nechtějí být spojováni. Dalším ambivalentním jevem jsou televizní talkshow, které čas od času nějakého českého³⁷⁸ či slovenského³⁷⁹ šamana pozvou a jejichž účelem není vzdělávat či poučovat, ale hlavně pobavit diváky. Šamanismus (neošamanismus) a jeho praktikující jsou tak někdy ve výsledku prezentováni jako podivnosti, nad kterými se může divák v lepším případě shovívavě pousmát.

Co se týká slov *neošaman* a *neošamanismus*, většina lidí je vůbec nezná, čeští neošamani většinou používají slovo „šaman“, „šamanismus“ (někdy ovšem proti „-ismům“ mají výhrady³⁸⁰). Několik mnou oslovených respondentů se s těmito termíny také setkalo zřejmě poprvé.³⁸¹ Ti, kdo tyto pojmy znají, je používají někdy poměrně libovolně, či dokonce ke kritice současných trendů, kdy *šamanismus* je komercializován a *šamanem* se může stát

---

³⁷³ Viz příloha – Patrik Josífko

³⁷⁴ Srov. Příloha – Monika Michaelová; Příloha – Viktor Pecen

³⁷⁵ Například šaman Egon Bondyho v knize *Šaman* (2006) nebo šaman v písni známé rockové kapely, který „...Hodně ví, taky už nikam nespěchá...“

³⁷⁶ Několikrát jsem se setkala s podobným názorem ze strany „nezajímavých“ lidí, jednou však i v akademickém prostředí.

³⁷⁷ Takovým nejslavnějším českým „televizním šamanem“ je numerolog a věstec-terapeut Vlastík Plamínek, vlastním jménem Vlastimil Brůček, který při své práci používá například i tzv. šamanskou meditaci (meditace za použití šamanského bubnování). Oficiální web <http://www.brucektarot.cz/main.php?id=1> (2. 11. 2016)

³⁷⁸ V show Karla Šípa *Všechnopárty* vystoupil například v roce 2010 neošaman Ivo Musil (mj. spolu s novinářem a „záhadologem“ Stanislavem Motlem, který píše i o šamanismu, viz <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10090925908-vsechnoparty/210522161600013/>); v Show Jana Krause pak například Monika Michaelová (2011, <https://www.youtube.com/watch?v=eY5rdVbQtVw>), nebo Pavla Štěpničková (2013, <https://www.youtube.com/watch?v=pe5EwGISwgA>) (2016 vše dostupné)

³⁷⁹ Např. „první romský šaman“ Gustáv Horváth alias „Otec Antonio“ v Show Jana Krause 17. 6. 2011, viz https://www.youtube.com/watch?v=-C2f_aISKo4 (2016 online)

³⁸⁰ Viz příloha – Jan Mucha, Patrik Josífko

³⁸¹ Někteří mě požádali, abych jim nejprve definovala pojem *neošamanismus*, a až poté vyplnili dotazník.

kdokoli prakticky ze dne na den.³⁸² Na druhou stranu, jelikož šamanská práce, kterou neošamani sami dělají pro jiné lidi, je také (většinou) placená, hranice mezi šamanismem a komerčním šamanismem může být velmi neostrá.

Podle Markéty Švarcové je rozdíl v tom, že „Klasický šamanismus je ... určený příslušníkům kmene, kdežto neošamanismus se v tomto směru ocitá v určitém vakuu – řeší to větší abstraktností, která však není původnímu šamanismu vůbec vlastní. Druhá potíž je v přesouvání tradic ... bez pochopení jejich původního smyslu. S přesunem, by se měla změnit i forma a to se většinou neděje. Vytrácí se tak z rituálu duch, tedy zcela podstatná esence šamanismu.“³⁸³ Podobně Marta Pejchalová napsala, že tradiční šamanismus byl spojen s určitou kulturou a šaman pracoval pro svůj lid, zatímco neošamanismus staví více na osobním rozvoji a měl by podle ní „vytvářet nové možnosti i metody tak, aby byly přijatelné a uzdravující i pro současného člověka a úroveň jeho vědomí a vzdělání. Posilovat společné, nikoli rozdílné.“³⁸⁴ Patrik Josífko chápe neošamanismus jako „snahu moderního člověka znovuoobnovit tradici přirozené spirituality a šamanského léčení. Tam, kde chybí přímá kontinuita předávání tradic ... tam přichází semináře a workshopy importovaných šamanů...“³⁸⁵ Podle Taishy Taumy si neošamanismus „bere prvky z nynějšího (městského) života, často opouští tradici a rituály si přizpůsobuje modernímu způsobu žití.“³⁸⁶ Monika Michaelová vidí rozdíl „...v původu. ...samotné slovo šamanismus [je] používáno populisticky pro všechno, co v naší kultuře a společnosti nemá nebo ztratilo svoje domorodé (místní) pojmenování.“³⁸⁷ Někteří respondenti, např. Jan Mucha, však mezi šamanismem a neošamanismem nevidí žádný rozdíl. Podle Viktora Pecna je neo-šamanismus „...šamanismus, pouze doplněný o 'novou' představu (že jsme rozumní, a že rozum je naše přednost)...“³⁸⁸ Podle Milana Knoba obojí vychází z dávných tradic národů, ale „neošamanismus se hodně orientuje na současnost.“³⁸⁹

---

³⁸² Viz např. článek Jana Januly *Amulety: Opravdu pomáhají?*, který varuje před „takzvanými“ neošamany jako nedůvěryhodnými vlastně proto, že „žijí ve městě a nemají tak cit pro přírodní zákonitosti...“ (Janula, Jan: *Amulety: Opravdu pomáhají?* In: <http://zeny.iprima.cz/domov-rodina/amulety-opravdu-pomahaji>. (2016 dostupné)

³⁸³ Příloha – Markéta Švarcová

³⁸⁴ Příloha – Marta Pejchalová

³⁸⁵ Příloha – Patrik Josífko

³⁸⁶ Příloha – Taisha Tauma

³⁸⁷ Příloha – Monika Michaelová

³⁸⁸ Příloha – Viktor Pecna

³⁸⁹ Příloha – Milan Knob

Část respondentů charakterizuje šamanismus jako *metodu léčení podle prastarých metod všech národů světa*, jako *životní cestu a způsob života*, nebo jako *způsob přemýšlení a vnímání světa*. Podle Viktora Pecna je šamanismus myšlenka, která „má svou cestu“, přičemž v každém ze 3 rovin *skutečnosti* (*skutečnost*, *ne-skutečnost* = duše, a *naše srdce*) její *cesta* „říká“ něco trochu jiného, a „*Náboženství je tedy až 'provádění šamanismu'...*“³⁹⁰. Podle Patrika Josífka je „*Pojem šamanismus... 'čechismus', paskvil,*“ a raději používá „*spojení šamanské léčení, šamanská cesta. To je... přibližné označení přístupu ke spiritualitě a způsobu léčení, které má podobné prvky v celém světě...*“³⁹¹ Podle Moniky Michaelové je šamanismus „*Přírodní duchovní tradice. ...současná evropská společnost se snaží pod tento název vsunout veškerou přírodní domorodou spiritualitu.*“³⁹² Takřka všichni respondenti se shodli, že šamanismus, pokud by ho tak měli charakterizovat, není náboženství, ale spíše spiritualita. Podle Markéty Švarcové je šamanismus „*Asi obojí ... pokud chápeme náboženství jako úctu ke světu bohů a spiritualitu jako obecné lidské nastavení se na posvátno.*“³⁹³

Léčení je podle Jana Muchy jedním z méně důležitých úkolů šamana, ani podle Milana Knoba šamanismus s léčením nemusí být spojen. Naopak podle Jiřího Libánského je šamanismus *pouze* léčení. Patrik Josífko napsal, že „*Ačkoliv je léčení základem práce šamana, jeho práce může být prakticky jakákoliv.*“³⁹⁴ Podle Viktora Pecna je šamanismus spojen s léčením šamanovy vlastní duše prostřednictvím těch, které v minulosti „oslaboval“ a kteří jej nyní navštěvují jako „pacienti“. Taisha Tauma klade důraz na léčení těla i ducha. Podle Markéty Švarcové „*Šaman není šamanem, pokud nedokáže čelit lidské bolesti, pokud se jí zblízka nedotkne. Šaman léčí vše.*“³⁹⁵ Monika Michaelová říká, že „*v naší kultuře pro tuto oblast potřebujeme svoje vlastní slova, která budou mít význam spojený s pochopitelnou a prožitou skutečností. Základním předpokladem je schopnost milovat život v jeho celistvosti. Pak se může stát, že někdo léčí, někdo tvoří, ... Každý máme svoje kvality a nadání jak udržovat cyklus života.*“³⁹⁶

Zajímavá je také skutečnost, že zřídka najdeme velmi mladé neošamany. Většina dotázaných se šamanismem začala zabývat kolem třicátého roku života a později, tedy zhruba

---

³⁹⁰ Příloha – Viktor Pecen

³⁹¹ Příloha – Patrik Josífko

³⁹² Příloha – Monika Michaelová

³⁹³ Příloha – Markéta Švarcová

³⁹⁴ Příloha – Patrik Josífko

³⁹⁵ Příloha – Markéta Švarcová

³⁹⁶ Příloha – Monika Michaelová

ve věku, kdy člověk začíná bilancovat a často i hledat nějaký duchovní rozměr života. Nicméně, i mladší lidé mají často o šamanismus zájem. Spíše, než že by jej sami praktikovali, chodí se s různými neošamany poradit, čtou literaturu o šamanech a různé příručky, případně si vykládají šamanské karty (na způsob tarotových karet) apod. (Neo)šamanismus často tvoří, vedle astrologie, pohanství, buddhismu a dalších duchovních směrů, spíše jen dílek v „mozaice“ jejich osobní spirituality. Nicméně, mezi těmito mladými lidmi jistě najdeme přinejmenším nějaké „neošamanské učně“. ³⁹⁷

3.5. Některé tendence v neošamanismu

V následujících kapitolách představím některé již dříve zmíněné tendence, které lze podle mne v neošamanismu najít. Většina z nich je spojena s neošamanismem obecně, výjimkou je například tzv. slovanský neošamanismus. Jak už jsem naznačila, často je praktikující různým způsobem kombinují, dle svých individuálních preferencí, než aby se drželi jednoho „směru“. Navíc k nim přidávají různé další praktiky z jiných tradic. Uvádím sice některé české „zástupce“ těchto tendencí, avšak je třeba brát tato zjednodušení s rezervou, spíše jako snahu nějak se v těchto proudech zorientovat.

3.5.1. Jádrový šamanismus

„Core-šamanismus“ neboli „jádrový šamanismus“, označovaný také jako „šamanská práce“ ³⁹⁸ či „šamanská praxe“ ³⁹⁹ byl vytvořen Michaelem Harnerem (nar. 1929), antropologem, autorem populární literatury o šamanismu a zakladatelem Nadace pro šamanská studia (Foundation for Shamanic Studies ⁴⁰⁰). Mnohé z jeho příručky *Cesta šamana* je praktikováno neošamany v Severní Americe i Evropě. Harner tvrdí, že budou-li praktikující postupovat podle pokynů v ní, stanou se šamany, ⁴⁰¹ podle bývalé české čarodějky Animy Noiry je však otázka, co to přesně znamená, neboť zkušenosti lidí, kteří pracovali s jádrovým šamanismem, nejsou

---

³⁹⁷ Část respondentů uvedla, že učně nemá. Několik z nich však učně má a část „učí šamanismus“ příležitostně zájemce. (Srov. Příloha)

³⁹⁸ Srov. Noira, Anima: *Klasický a současný šamanismus (Raven Kaldera)*, 12. 6. 2011, In:

<http://www.carovnezrcadlo.cz/samanismus/moderni-samanismus-raven-kaldera> (staženo 2012, v červenci 2016 byly stránky zrušeny)

³⁹⁹ Tamtéž

⁴⁰⁰ oficiální stránky: <http://www.fss.at/>

⁴⁰¹ Viz Harner, Michael: *Cesta šamana*, str. 14

podle ní shodné se zkušenostmi šamanů, ani s antropologickými úvahami o šamanismu.⁴⁰² Jádrový šamanismus „je teoreticky přístupný každému, kdo je upřímný,“ podotýká Raven Kaldera.⁴⁰³ Člověk není vybírán duchy, ale rozhoduje se pro něj zcela dobrovolně, z vlastní vůle, nehrozí mu tedy pravděpodobně, že by onemocněl nebo zemřel, pokud by se šamanské role po nějakém čase vzdal.⁴⁰⁴ Jádrový šamanismus prý není provázen zážitky ohrožujícími život: „Může ovlivnit růst osobnosti a posílit změnu životní cesty, ale nebývá doprovázen traumatizující zkušeností se smrtí a znovuzrozením.“⁴⁰⁵ Jádrový šamanismus má v životě člověka tak velkou roli, jakou mu sám přisoudí. Zpočátku se adept učí u jiných učitelů, později může s duchy pracovat sám.⁴⁰⁶

Semináře Harnerovy Nadace pro šamanská studia absolvovala řada českých i slovenských neošamanů (např. Ivo Musil, manželé Švarcovi, Zora Frešová, Katarína Hrková), i například etnoložka Pavlína Brzáková. Ivo Musil, který se podle mého názoru Harnerovy linie drží z českých neošamanů asi nejvíce, chápe šamanismus jako rovnostářskou duchovní nauku, která „nás ze své podstaty učí toleranci a respektu k odlišným názorům a zkušenostem druhých. ... Mnohé z toho, co v šamanismu nalézáme, neumíme zatím vědecky zdůvodnit. ... Ale funguje to. A to je podstatné.“⁴⁰⁷ Šamanismus podle něho není náboženství, ani šarlatánství, nemá nic společného s magií, natož černou, šamanismus podle něj není ani Castaneda: „*Castanedovy knihy jsou především beletrie s mnoha reálnými informacemi z vědeckých prací jeho univerzitních kolegů a kolegyně. Castaneda se osobně u žádného šamana neučil, o podstatě šamanismu mnoho nevěděl a jeho knihy jsou poněkud zavádějící a mohou být i nebezpečné.*“⁴⁰⁸

Musil nabízí pod názvem Škola Malého Stromu⁴⁰⁹ tříletý šamanský výcvik: „*Šamanismus je především životní filosofie. Není to o těch vnějších, ale o vnitřních aspektech. Není to o nějakém hraní si na Indiány, dělání 'zázraků' ani o hromadění síly. To podstatné a prvotní je změna vnímání všeho kolem nás (tedy i sebe sama) a učení se úctě ke všemu (tedy i k sobě samému) - prostě vztahy. Chce-li se člověk vydat po šamanské cestě, nezbyvá mu, než vyhledávat semináře ... propojení získaných znalostí a dovedností je leckdy velmi nesnadnou*

---

⁴⁰² viz Klasický a současný šamanismus (Raven Kaldera), 12. červen 2011, In:

<http://www.carovnezrcadlo.cz/samanismus/moderni-samanismus-raven-kaldera> (v červenci 2016 byly stránky zrušeny)

⁴⁰³ Tamtéž

⁴⁰⁴ Tamtéž

⁴⁰⁵ Tamtéž

⁴⁰⁶ Tamtéž

⁴⁰⁷ <http://www.samani.cz/index.php?Z=8>

⁴⁰⁸ <http://www.samani.cz/index.php?Z=7>

⁴⁰⁹ po vzoru knihy Forresta Cartera

záležitostí. Proto vznikla pod názvem *Škola Malého stromu* koncepce tříletého šamanského výcviku.⁴¹⁰

Dále spolu s doktorkou Marcelou Litovovou nabízí cyklus seminářů *Kolo života*, který obsahově vychází z knihy *Příroda a lidská duše* amerického psychologa Billa Plotkina.⁴¹¹ Kurz je pro uzavřenou skupinu, maximálně 10 lidí, podmínkou pro přijetí je absolvování Musilova Základního semináře *Šamanská cesta*.⁴¹² Musil dále nabízí zážitkové semináře, šamanské léčitelství a poradenství, seminář *Šamanský buben*, seminář *Duch Prahy*⁴¹³, seminář o keltském šamanismu a množství dalších.⁴¹⁴

3.5.2. Učení nagualů

S učením nagualů, kteří bývají označováni i jako „toltéčtí šamani“, přišel Carlos Castaneda. V šedesátých letech Castaneda toužil nějak replikovat Wassonovy zkušenosti a najít svého vlastního primitivního šamana, nositele tajemství rostlinných halucinogenů.⁴¹⁵ Vystudoval antropologii a navštěvoval i kurzy Michaela Harnera. Napsal řadu knih zaměřených na učení, které prisuzoval indiánskému čarodějovi z kmene Yaqui jménem Don Juan Matus. Jeho knihy vyprávějí o zasvěcování učedníka do jiného vidění světa, v čemž hrají svou roli i halucinogenní látky, zvláště kaktus peyotl. Ve své první knize *Učení dona Juana: cesta poznání Indiánů kmene Yaqui* (1968) ustanovil klíčové prvky pozdějšího neošamanistického zkoumání jakož i širší ideologie New Age. Označil změněné stavy vědomí navozované psychotropními látkami jako „neběžnou skutečnost“, později se však od halucinogenů distancoval. Jeho další knihy uvádějí stále složitější kosmologii alternativních realit, zahrnujících koncepty převzaté z východních náboženství a filozofií.⁴¹⁶

Zvláštním rysem tohoto učení je, že se šíří pomocí knih a je spíše záležitostí soukromé četby. Nicméně, v roce 1995 byla založena organizace Cleargreen⁴¹⁷, jejímž účelem je kromě vydávání knih také pořádání seminářů a workshopů tzv. Tensegrity, což je jakási „šamanská

---

⁴¹⁰ <http://www.samani.cz/index.php?Z=5>

⁴¹¹ <http://www.samani.cz/index.php?Z=4>

⁴¹² Tamtéž

⁴¹³ V něm se dotýká níže uvedeného *urbanšamanismu*.

⁴¹⁴ Celý výčet zde: <http://www.samani.cz/index.php?Z=3>

⁴¹⁵ Srov. Znamenski, str. 128

⁴¹⁶ Srov. DuBois, str. 315-316

⁴¹⁷ Převzato z životopisu Carlose Castanedy na <http://senseoflive.com/carlos-castaneda/>; oficiální stránky společnosti Cleargreen: <http://www.cleargreen.com/>

jóga“ vytvořená Castanedou. Tyto *magické pohyby* (podle názvu jedné z knih, ve které toto cvičení popsal) cvičí například v Praze šamanka Věra Erinti Hamtilová, majitelka a provozovatelka Šamanského centra a Čajovny Šamanka⁴¹⁸, kde se pravidelně konají různé přednášky a semináře. Hamtilová také pomáhá lidem v Poradně pro zdravý život, je lektorkou několika vzdělávacích a sebepoznávacích programů a pořádá Šamanské večery.⁴¹⁹

Na Castanedu navazuje Don Miguel Ruíz, který v knize *Čtyři dohody* (1997, 2001, 2003) shrnuje v duchu Castanedy základní toltéckou moudrost.⁴²⁰ Ruíz na rozdíl od Castanedy přímo oslovuje čtenáře a vede ho k sebepoznání a osvobození se od mínění, která nás běžně svazují. Cílem je šťastný a láskyplný život ve společenství s ostatními lidmi a celým světem. V tomto duchu s Ruízem spolupracují a píší oba jeho synové (Don Jose a Don Miguel Ruíz, jr.), například v knize *Pátá dohoda* (2010), která je dodatkem k první knize.

Nejnámějším zprostředkovatelem toltécké moudrosti u nás je český herec, spisovatel, režisér a divadelní improvizátor Jaroslav Dušek. Společně s psychoterapeutem a šamanem Petrem Knotkem (Pjér la Šéz) zinscenovali tyto dvě Ruizovy knihy jako divadelní hry. Jejich vystoupení mají v současnosti obrovský úspěch, bývají vyprodána. Jaroslav Dušek podporuje různé neziskové organizace⁴²¹, podpořil mimo jiné také projekt *Život postaru*, jehož cílem je pomoci Indiánům z ekvádorského pralesa.⁴²²

---

⁴¹⁸ Internetové stránky čajovny: <http://www.samanka.cz/>

⁴¹⁹ Více zde: <http://www.samanka.cz/products/vera-erinti-hamtilova/>

⁴²⁰ Dan Millman, autor knihy *Way of the Peaceful Warrior and Laws of Spirit*, In: don Miguel Ruíz: *Čtyři dohody*. Přeložil Viktor Faktor. Pragma. Praha. 2001. ISBN 80-7205-826-6, zadní strana přebalu knihy

⁴²¹ Např. nadaci Artevide, která podporuje nevidomé umělce.

(http://pavlinabrzakova.com/cz/index.php?option=com_content&view=category&id=36&layout=blog&Itemid=59)

⁴²² <http://www.zivotpostaru.cz/>

3.5.3. Psychedelický šamanismus

Psychedelický nebo též psychotropní šamanismus⁴²³ proslavil v 90. letech Terence McKenna, americký spisovatel, filozof a etnobotanik, známý zejména užíváním a studiem rostlinných psychedelik a enteogenů (zejména DMT a psilocybinu), studiem šamanismu a vytvořením teorií o původu lidského vědomí a eschatologických myšlenek. McKenna experimentoval s halucinogenními rostlinami, zejména houbami *psilocybe* (lysohlávky) a zkoumal je. Argumentoval, že chemikálie obsažené v lysohlávkách mohly zdvojnásobit velikost lidského mozku a hrát roli „startéra“ evoluce vědomí. Z tohoto úhlu pohledu se starobylí šamani, kteří používali lysohlávky, stali zdroji lidské kreativity a civilizace.⁴²⁴

Na McKennu navazuje například i spisovatel Jim DeKorne s knihou *Psychotropní šamanismus*. Podle něj lze využít psychedelické drogy „pro řešení lidských problémů, ať už na osobní, nebo na kolektivní úrovni.“⁴²⁵ Aby se dalo mluvit o šamanském využití těchto drog, je třeba chápat „psychoaktivní rostliny i oblasti vědomí jimi odkrývané v rámci téměř univerzálního systému nauky.“⁴²⁶ DeKorne vysvětluje rozdíl mezi šamanem a duševně nemocným pacientem: „Zatímco duševně nemocného pacienta je možno považovat za ‘neúspěšného mystika’, šaman je velmi úspěšný a výkonný člen své komunity. Je to ten, kdo není svou nemocí ovládán, ale kdo naopak ovládá ji.“⁴²⁷ Podle DeKorneho je hlavním posláním šamanů pracujících s psychotropními látkami „být experty a průvodci ve světě kosmických snů...šaman je především prostředníkem mezi ‘oblastmi kosmu’.⁴²⁸ Ovšem experimentování s psychedelickými látkami, a zvláště jejich podávání jiným lidem v rámci šamanských rituálů s sebou nese rizika, na což autoři takovýchto knih, včetně DeKorneho, čtenáře důrazně upozorňují.

---

⁴²³ Pod tímto názvem vyšla kniha Jima DeKorneho: *Psychotropní šamanismus. Psychotropní rostliny v čarodějnictví*, překlad Miroslav Krůta, Volvox Globator, 1997, ISBN- 80-7207-098-3

⁴²⁴ Srov. Znamenski, Andrej A.: *The Beauty of the Primitive...*str. 138

⁴²⁵ DeKorne, str. 10

⁴²⁶ Týž, str. 19

⁴²⁷ Týž, str. 213

⁴²⁸ Tamtéž

Jeden z nejnámějších, ale také nejkontroverznějších⁴²⁹, českých neošamanů je Petr Chobot, který se zabývá psychotropním šamanismem. Tento biolog⁴³⁰ a terapeut⁴³¹ pravidelně navštěvuje amazonské a andské šamany, studuje jejich systém léčení a práce a bojuje za zachování jejich kultur. Učil se též na Filipínách a v Brazílii, bádá prý v oblasti paranormálních jevů, ale nepovažuje se za ezoterika ani za duchovního člověka, jeho cílem je „maximálně zesílit úctu člověka k člověku a k životu“ skrze poznatky o povaze reality a o silách, jimiž lidé disponují.⁴³² Aktivně se zabývá indiánskou fytoterapií a snaží se rozšířit ji za hranice Amazonie, vyučuje systém indiánských meditací za účelem rozvoje léčitelských a jasnovidných schopností, díky kterým si prý lidé aktivizují svoji vnitřní paměť, obsahující i tzv. „reinkarnační prožitky“, okusí „stav mimo tělesné existence“ a mohou se dotknout i „samotného absolutna“, jakéhosi „centrálního božského vědomí.“⁴³³ Petr Chobot často pracuje na tzv. silových místech⁴³⁴ v Evropě i Jižní Americe, pořádá veřejné meditace a semináře, a každoročně organizuje několik expedic do Peru.⁴³⁵ Pod vedením kmenových indiánských šamanů (např. Don Sergio⁴³⁶) pak účastníci těchto expedic pracují. Na webových stránkách Petra Chobota se mimo jiné nachází tzv. *Promluvy*, které vznikly jako přepisy nahrávek pořízených během jeho pobytů v silových zónách nebo v džungli, prý „Jde o projevy vyššího vědomí, na které se jeho mysl v určitých situacích naladila, nebo se s ním do určité míry ztotožnila.“⁴³⁷ Tyto *Promluvy* by měly mít na posluchače „silný transformativní účinek.“⁴³⁸

Na svých webových stránkách Petr Chobot hovoří o mimo tělních zkušenostech, během nichž lze navštěvovat například i cizí planety.⁴³⁹ Podle něho má každá planeta mnoho „časoprostorových úrovní“, „paralelních vrstev existence“ či „energetických slupek“ a jen na

---

⁴²⁹ Religionista Zdeněk Vojtíšek se o Petru Chobotovi zmiňuje v souvislosti s rokem 2001, kdy tento neošaman podal účastníkům svého semináře ayahuascu. (Vojtíšek, str. 31) Někteří z účastníků pak byli hospitalizováni a Chobot byl obviněn z výroby a držení drog. (viz http://www.rozhlas.cz/zpravy/domaci/_zprava/petr-chobot-obvinen-z-vyroby-a-drzeni-drog--10190) Nakonec mu soud nařídil ochrannou psychiatrickou léčbu. (viz http://zpravy.idnes.cz/soud-naridil-pro-chobota-ochrannou-lecibu-ff6-/domaci.aspx?c=A010616_181047_praha_tom)

⁴³⁰ <http://www.petr-chobot.eu/cs/prace-pch> (2016 dostupné)

⁴³¹ Tamtéž

⁴³² Tamtéž

⁴³³ Základem tohoto systému je podle prý efektivní aktivizace „základních energetických center“ (tzv. čakry) člověka, cílené „promývání biopole“ i jednotlivých orgánů nasměrovanými proudy jemné energie (Tamtéž)

⁴³⁴ „Jsou to místa zvýšené koncentrace energie na Zemi.“ (<http://www.petr-chobot.eu/cs/prace-pch>)

⁴³⁵ Akce s léčebnými meditacemi bývají prý tříhodinové, ale také několikadenní. (<http://www.petr-chobot.eu/cs/prace-pch>)

⁴³⁶ <http://www.petr-chobot.eu/cs/saman-don-sergio-v-evrope>

⁴³⁷ <http://www.petr-chobot.eu/cs/promluvy>

⁴³⁸ Tamtéž

⁴³⁹ <http://www.petr-chobot.eu/cs/nase-existence-mimo-telo>

„poutníkovi po hvězdách“ záleží, jakou „slupku“ si vybere, jakou „hladinu reality planety“ jeho energie odemkne: „Výcvik spočívá ve zvládnutí umění vědomé změny vlastních vibrací. Tím, že rozkmitáš sebe sama do určité frekvence, se ti zviditelní přesně ta planetární slupka, která kmitá na téže frekvenci. Je to jednoduché. Není v tom žádná mystika. Je to jen fyzika spojená s vědomím – fyzika budoucnosti.“⁴⁴⁰

Šamanismus Petr Chobot chápe jako vědu: „*Šamanismus je rozhodně ten nejstarší ... vědecký systém, na této planetě. ... Není to náboženství. ... všechna náboženství, která známe, vznikla naopak degenerací, zneužitím nebo chybnou interpretací čistě šamanských starobyklých technik. ...*“⁴⁴¹ Petr Chobot propojuje šamanismus s tzv. „konspiračními“ teoriemi inspirovanými kultovní filmovou sérií *Matrix*⁴⁴² sester Wachowských. Na svých webových stránkách *Out of Matrix*⁴⁴³ tento neošaman slibuje: „*Chceš znát pravdu o manipulaci lidí, o sobě, o životě a smrti, o bohu? Ukážeme ti dveře... Projít jimi musíš ale sám...*“⁴⁴⁴ Na stránkách je dále možné najít tzv. „rady na cestu“, kde předposledním ze sedmi bodů je šamanský výcvik.⁴⁴⁵ Petr Chobot má na svědomí také první šamanské rádio *Free Planet*⁴⁴⁶, které vysílá každý večer zpěvy amazonských šamanů. V poslední době se Petr Chobot vyjadřuje také k imigrantské krizi, kritizuje islám a multikulturalismus.⁴⁴⁷

---

⁴⁴⁰ Tamtéž

⁴⁴¹ Tamtéž

⁴⁴² *Matrix* (1999), *Matrix Reloaded* (2003), *Matrix Revolutions* (2003), na ně navazuje série *Animatrix*.

⁴⁴³ www.outof-matrix.eu (2016 dostupné)

⁴⁴⁴ Tamtéž

⁴⁴⁵ viz <http://www.outof-matrix.eu/cs/program-hlubsi-samansky-vycvik>

⁴⁴⁶ <https://free-planet.eu/cs/radio/>

⁴⁴⁷ Viz např. <http://cestyksobe.cz/petr-chobot-informace-ze-kterych-az-mrazi-prvni-dil/11024> (vloženo 14. 10. 2015, online 21. 4. 2016)

3.5.4. Městský šamanismus, technošamanismus a kyberšamanismus

Městský šamanismus neboli *urbanšamanismus* či *digitální šamanismus*⁴⁴⁸ (setkala jsem se i s výrazem *alšamanismus*⁴⁴⁹) představuje formu šamanismu, která vyrůstá ze zkušenosti s městskou kulturou osídlení. Na toto téma vyšla kniha amerického autora Ravena Kaldery⁴⁵⁰ *Urban Primitive*⁴⁵¹ a kniha psychologa a havajského šamana⁴⁵² Serge Kahili Kinga *Městský šaman* (2012)⁴⁵³ (*Urban Shaman*). Mezi autory praktikující urbanšamanismus patří také Debra C. Carroll⁴⁵⁴, která se zabývá také tzv. *šamanskou ekologií*. Vychází z vědomí existence více než jedné reality, zároveň je pro ni určující „moudrost šamanské ekologie“, podle níž je povaha či psychika všech živých bytostí utvářena vědomím místa, kde se narodily či vyrostly, a není dobré jej narušovat vědomím jiného místa.⁴⁵⁵ Šamana definuje jako duchovního adepta, který je schopný vnímat mnohost realit přírody neboli mnohost vědomí různých míst. „*Výcvik však probíhá ve městě. Tady teď žijeme, a není dobré nebo vhodné nosit s sebou kufry plné ... duchovních rekvizit.*“⁴⁵⁶ Město má tedy podle urbanšamanismu své specifické vědomí, které se liší od vědomí jiných míst. *Urbanšamanismus* bývá spojován s *technošamanismem* a *kyberšamanismem*. Tyto fenomény pak bývají charakterizovány termíny jako „techgnosis“, „elektronické LSD“ nebo „elektronické extáze“.⁴⁵⁷

---

⁴⁴⁸ Termín jsem si vypůjčila z článku Ivana O. Štampacha: *Šamanismus a neošamanismus*. In: Dingir 4/2008, http://www.dingir.cz/samanismus_a_neoasamanismus.shtml

⁴⁴⁹ Např. Classen, Norbert: *Vědění Toltéků, Carlos Castaneda a filozofie dona Juana*, vydání 1., Praha: Volvox Globator, 2003, ISBN 80-7207-517-9

⁴⁵⁰ oficiální web <http://www.ravenkaldera.org/>

⁴⁵¹ U nás zatím vyšla kniha *Mýty a astrologie* (2006, Volvox Globator)

⁴⁵² <https://www.kosmas.cz/knihy/169698/mestsky-saman/>

⁴⁵³ Kniha slibuje, že se díky ní naučíte „šamanskému umění, aniž byste museli odjet do divočiny nebo podstoupit dlouhodobé učení. Havajský šamanismus, jedinečným způsobem upravený k použití v dnešním světě, nabízí cestu dobrodruha, při níž je kýžená změna dosahována s pomocí lásky a spolupráce - na rozdíl od známé cesty válečníka, jež představuje osamělé hledání a dobývání pomocí síly.“

<https://www.kosmas.cz/knihy/169698/mestsky-saman/>

⁴⁵⁴ CARROLL, Debra C.: *Šamanská ekologie, městský šamanismus a výuka šamanských umění*. In kol.: *Šamanismus III.*, Bratislava: CAD Press. 1999. str. 47-50.

⁴⁵⁵ V této souvislosti autorka kritizuje kolonialismus za vyvážení evropského vědomí do vědomí Nového světa. *Šamanismus III.*, str. 48

⁴⁵⁶ *Šamanismus III.*, str. 49

⁴⁵⁷ Viz např. Davis, Eric: *TechGnosis: Myth, Magic, and Mysticism in the Age of Information* (2015)

3.5.5. Technošamanismus

Na přelomu 80. a 90. let ovládl hudební styl zvaný *techno* západní Evropu a spolu s dalšími variantami elektronické taneční hudby se stal velmi výrazným hudebním a společenským fenoménem. Pojem *technošamanismus* vymyslel Fraser Clark, zakladatel dvou Londýnských tanečních klubů a vydavatel časopisu zaměřeného na kulturu house music. V technošamanismu hraje roli šamana DJ, který je jako „harmonický navigátor“ zodpovědný za náladu či mysl skupiny: „DJ cítí, kdy je potřeba pozvednout náladu či zklidnit, tak jako to dělal šaman ve prospěch kmene.“⁴⁵⁸

Jako *technošamanismus*⁴⁵⁹ se označuje „průnik dvou protichůdných prvků - digitálních přístrojů a starobyklých praktik (počítače, techno a ambientní hudba, psychedelické drogy, transovní kmenová shromáždění, bubínky, meditace).“⁴⁶⁰ Zdeněk Vojtíšek chápe *technošamanismus* jako okrajový typ neošamanismu: „Je to shrnující výraz pro aktivity příslušníků několika subkultur současné alternativní hudební scény, kteří vnímají duchovní rozměr svého hudebního žánru a připodobňují ho šamanismu. Charakteristické je využití nejnovějších technologií k duchovním účelům, což tento typ neošamanismu odlišuje od romantizujícího odmítání techniky, jež bylo typické pro nové duchovní cesty od 60. let 20. století. Změněný stav vědomí, jež účastníci hudebních párty dosahují pomocí extrémně hlasité, rytmické hudby (v rytmu rychlejším, než je tepová frekvence srdce), laserovým a stroboskopovým osvětlením a pomocí psychedelických látek (především extáze), chápou jako šamanský. Ačkoli je možné uvažovat o tom, že tento výraz je důsledkem určité stylizace, religiózní prvky tyto párty bezpochyby obsahují.“⁴⁶¹ O šamanském duchovním přesahu se nejvíce hovoří v souvislosti se styly *rave* a *psytrance* (*psychedelic trance* nebo též *Goa*). Zvláště v prostředí *psytrance* jsou odkazy na spiritualitu McKenny nebo Huxleyho běžné.⁴⁶²

---

⁴⁵⁸ Rushkoff, D. (1994). *Cyberia: Live in the Trenches of Hyperspace*. London: Flamigo. in Hutson, 2000. Citováno z <http://theses.cz/id/2di4ap/98255-944179612.pdf> (20. 6. 2016)

⁴⁵⁹ Inspirativní studií je Green, Dave, *Technoshamanism: Cyber-sorcery and schizophrenia*, dokument je dostupný on-line na adrese <<http://www.cesnur.org/2001/london2001/green.htm>>, download 20. 6. 2016

⁴⁶⁰ Takto definuje technošamanismus Petr Hrabalík: *Eighties a výš - S chutí proti systému*, In: <http://www.ceskatelevize.cz/specially/bigbit/90-leta/clanky/94-eighties-a-vys-s-chuti-proti-systemu/> (27. 3. 2013)

⁴⁶¹ Zajímavý pohled přináší Humeová, L.: „Taneční párty v Austrálii“, in: Partridge, C. (ed.), *Encyklopedie ...* str. 416-418.

⁴⁶² Vojtíšek, str. 29

Technošamanismem, kyberšamanismem a chaosmagií se u nás z religionistického hlediska zabývá Libuše Martínková⁴⁶³, zajímavý rozhovor s ní na tato témata přineslo v pořadu *Hergot! Rádio Wave*.⁴⁶⁴ V tomto rozhovoru Martínková mimo jiné naznačuje, že kyberšamany je obtížné najít, jelikož sami o sobě neříkají, že jimi jsou, a kdyby to o sobě tvrdili, už by ostatními kyberšamany nebyli považováni za opravdové kyberšamany.⁴⁶⁵

3.5.6. Kyberšamanismus

Slovo „kyber“ pochází z řeckého *kubernétes* (kormidelník, vůdce). Podle Heisenbergova principu neurčitosti pozorovatel determinuje (tj. definuje) realitu prostřednictvím technologie, kterou používá k jejímu zkoumání, a map/modelů užívaných k její interpretaci.⁴⁶⁶

Podle Zdeňka Vojtíška je pro novopohanství (včetně neošamanismu) typické používání internetu a kyberprostoru⁴⁶⁷ obecně jako komunikačního média. Od takového způsobu užívání je ale třeba „odlišit hnutí těch, kdo vnímají jeho spirituální dimenzi“⁴⁶⁸, která „*má být skryta v jakési duchovní energii informační sítě, která je schopna zprostředkovat náboženský zážitek*.“⁴⁶⁹ Podle Davida Zbírala v sobě pojem *kyberprostor* nese „*myšlenku, že se internet stal také svébytným prostorem*.“⁴⁷⁰, v němž se „*odehrávají činnosti, které lze chápat jako rituální*.“⁴⁷¹ Tento religionista pojímá internet a kyberprostor jako dvě množiny, které se částečně překrývají. Na rozdíl od poměrně neutrálního popisného termínu *internet*⁴⁷², pocházejícího z odborného jazyka a vztahujícího se k obecnějším a techničtějším aspektům, se

---

⁴⁶³ Viz např. Martínková, Libuše: *Computer Mediated Life of Technoshamans and Cybershamans. Pathways in Modern Western Magic*, edited by Nevill Drury. Conrescent LLC 2012. ISBN: 978-0-9843729-9-7.

⁴⁶⁴ *Hergot!: Spirituální kyberšpacír aneb jak neutronout* (28. 4. 2013) Online: http://www.rozhlas.cz/radiowave/hergot/_zprava/hergot-spiritualni-kyberspacir-aneb-jak-neutronout--1205069 (2016)

⁴⁶⁵ To by vysvětlovalo skutečnost, že jsem dosud na žádného kyberšamana nenarazila.

⁴⁶⁶ Patrik Plhoň: *Timothy Leary*. In: plhon.ic.cz, www.kyberpunk.org

⁴⁶⁷ Pojem kyberprostor je označován „prostor“ vzniklý díky komunikační počítačové síti. Nejrozšířenější takovou počítačovou sítí je Internet. - Libuše Martínková: *Kyberprostor jako náboženský prostor*. Brno: L. Marek, 2007. 126 s. Diplomová práce. Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta. ISBN 978-80-87127-06-3, str. 3-5

⁴⁶⁸ Vojtíšek, str. 6

⁴⁶⁹ Tamt.

⁴⁷⁰ Zbíral, David: *Náboženství a internet*, str. 5

⁴⁷¹ David: *Náboženství a internet*, str. 9

⁴⁷² „Celosvětová síť drátově či bezdrátově propojených počítačů, z níž je většině uživatelů znám vlastně jen World Wide Web, daleko nejpoužívanější prostředí (lze hovořit též o „službě“ a možná je to i přesnější), jež na internetu funguje a pro něž je typické užívání komunikačního protokolu HTTP (HyperText Transfer Protocol).“ (Citováno z: Zbíral, David: *Náboženství a internet*, str. 5, poznámka 22 pod čarou)

označení *kyberprostor* či *virtuální prostor* užívá jako interpretační pojmem tam, kde je předmětem zájmu sítí sociálních vztahů a vztahů k samotnému internetu.⁴⁷³ Pojem *kyberprostor* tedy „žádoucím způsobem konkretizuje pole religionistického zájmu...“⁴⁷⁴, avšak „Závažnou nevýhodou je jeho nedostatečná srozumitelnost v českém prostředí...“⁴⁷⁵

Autorem pojmu *kyberprostor* je William Gibson, který jej poprvé použil ve sci-fi povídce *Burning Chrome* z roku 1982.⁴⁷⁶ V mnohem známějším románu *Neuromancer* ho pak popisuje jako grafické zobrazení informací z databází všech počítačů na světě, proudy světél v neprostoru světa, což je trojrozměrný virtuální prostor, kde všechna data mají virtuální reprezentaci a každý počítač je do ní začleněn. V tomto prostoru se lze za určitých podmínek (elektrody na hlavě, vstupní interface) pohybovat a také ho ovlivňovat, což je námětem celého žánru sci-fi, *cyberpunku*^{477, 478}.

Dalším člověkem, kterého lze považovat za jednoho z předchůdců *kyberšamanismu*, byl Timothy Leary, americký psycholog, filozof, vědec a publicista. Zpočátku se zabýval zejména diagnostikou osobnosti (psychodiagnostikou), transakční analýzou a skupinovou psychoterapií. Realizoval, propagoval a popularizoval experimenty s rozšiřováním lidského vědomí pomocí halucinogenních látek – „psychedelických drog“. Vycházel mj. i z východních filozofických učení (např. buddhismus, hinduismus, taoismus či zen). Později se začal zajímat o možnosti a příležitosti, které nabízejí nové, především informační, technologie, umělá inteligence a genové inženýrství. Spolu s W. Gibsonem a G. A. Koopmanem napsal v roce 1977 knihu *Neuropolitika* (v roce 1988 přepracována). Později vyšla např. kniha *Chaos a kyberkultura* (1994). Je autorem citátu „Osobní počítač je LSD 90. let.“⁴⁷⁹ Prohlásil také, že „Cesta k infosvětům, které bude náš druh v nejbližší budoucnosti objevovat, vytvářet, zkoumat a obývat, ... [vede] skrze obrazovky osobních počítačů.“⁴⁸⁰

---

⁴⁷³ Srov. Zbírál, David: *Náboženství a internet*, str. 5-6

⁴⁷⁴ Zbírál, David: *Náboženství a internet*, str. 5

⁴⁷⁵ Tamt.

⁴⁷⁶ <http://www.reflex.cz/toMAC/Clanek24863.htm>

⁴⁷⁷ Cyberpunk (anglicky *cyberpunk*) je podžánr science fiction (vlivný hlavně v 80. a 90. letech 20. století), v němž hrají zásadní roli informační technologie, počítače a umělá inteligence. Často je námětem činnost hackerů pohybujících se v undergroundovém prostředí. Příběh je typicky zasazen do dystopického světa, který ovládají mamutí nadnárodní korporace a organizovaný zločin. Zápětka je často koncipována v duchu detektivní drsné školy. Cyberpunk dále charakterizuje nihilistický nádech s dotekem japonské kultury, všudypřítomné drogy, hrdina s cynickým pohledem na svět, většinou s kyberimplantáty po těle a čas od času ponořený v kyberprostoru. (<https://cs.wikipedia.org/wiki/Kyberpunk>)

⁴⁷⁸ Srov. *Kybercesta Tam aneb Učení počítačového šamana*. In: <http://blog.wuwej.net/2009/02/27/kybercesta-tam-aneb-uceni-pocitacoveho-samana.html> 27. 02. 2009

⁴⁷⁹ Citováno z: Patrik Plhoň: *Timothy Leary*. In: plhon.ic.cz, www.kyberpunk.org

⁴⁸⁰ Tamt.

Kyberšamanismus bývá charakterizován jako forma šamanského vidění světa uplatněná na nejmodernější technologii.⁴⁸¹ *Kyberšamani*, od kterých je podle Vojtíška třeba odlišovat již zmíněné *technošamany*⁴⁸², „vycházejí z původní role šamanů v domorodém kmeni, ... pomocí internetu se pokoušejí o spojení s duchy zemřelých předků nebo s duchy, kteří ochraňují kmen,⁴⁸³ a „konají šamanské cesty⁴⁸⁴ do jiných dimenzí prostřednictvím pobytu v kyberprostoru.“⁴⁸⁵

Kyberšaman, resp. *adept kybersvěta*⁴⁸⁶ by mohl být podle autora blogu Wuwej chápán jako osoba, „která se natolik ponořila do virtuálního počítačového prostoru, že dosáhla určité úrovně jeho ovládnutí. Stala se jakýmsi 'guru' - kyberguru.“⁴⁸⁷ Jedním z předpokladů takového adepta je „určitá minimální inteligence a paměť“⁴⁸⁸. Musí také chápat principy počítačů, sítí, služeb internetu, software atd. a rozumět jim. „... lze si sice představit intuitivní chápání kyberprostoru, ale je to zatím spíše fikce... dosáhnout plného zvládnutí nějaké oblasti práce s počítačem vyžaduje mnoho vytrvalosti při studiu a vytrvat umožní právě silná vůle. ... odvaha pouštět se do neznáma, nebát se počítače, programů, je alespoň zpočátku, než člověk získá základní znalosti, nezbytnou podmínkou dosažení pokroku. A duševní odolnost? Každý kdo nějakou dobu pracuje s počítači ví, že mohou být občas VELMI tvrdohlavé a zvládnout je, ovládnout a zvítězit nad nimi je duševně náročné. ...kdo se snaží zůstat u starých známých znalostí, odmítá nové, je neochotný zkoušet novinky - může jen těžko dosáhnout ovládnutí kyberprostoru...“⁴⁸⁹ *Kyberšamanská nemoc* by potom měla mít podobný průběh jako závislost na počítačích a *kyberšamanem* by se stal ten, kdo by se této závislosti dokázal zbavit a vrátit se k realitě.⁴⁹⁰

Na stránky Oty Luňáka,⁴⁹¹ který se zabývá osobním poradenstvím, intuitivním koučinkem a celostní psychologií, jsem narazila díky jeho odkazu na *technošamanismus* v článku, kde pojednává o svém zážitku z paraglidingu v podstatě jako o iniciačním rituálu.

---

⁴⁸¹ např. <http://www.casopismagie.estranky.cz/clanky/samanismus.html> (27. 3. 2013)

⁴⁸² Srov. Vojtíšek, str. 6, poznámka pod čarou

⁴⁸³ Martínková, str. 33

⁴⁸⁴ Srovnání šamanských cest a tzv. *kybercest* viz *Kybercesta Tam aneb Učení počítačového šamana*. In: <http://blog.wuwej.net/2009/02/27/kybercesta-tam-aneb-uceni-pocitacoveho-samana.html> 27. 02. 2009

⁴⁸⁵ Vojtíšek, str. 6

⁴⁸⁶ Srov. *Kybercesta Tam aneb Učení počítačového šamana*. In: <http://blog.wuwej.net/2009/02/27/kybercesta-tam-aneb-uceni-pocitacoveho-samana.html> 27. 02. 2009

⁴⁸⁷ Tamtéž

⁴⁸⁸ Tamtéž

⁴⁸⁹ Tamtéž

⁴⁹⁰ S Tamtéž

⁴⁹¹ Odkaz na stránky Oty Luňáka: <http://ota.lunak.info/cs/co-muzete-ocekavat> (27. 3. 2013)

Paragliding podle něj „propojuje moderní technologie a dávné rituály blízkosti smrti“.⁴⁹² Ota Luňák odkazuje mimo jiné na Castanedu a na Timothy Lears, např. ve svém semináři „Zapni, vylad' se, vymezi se...“⁴⁹³ Zapnout se „znamená obrátit se do vlastního nitra a aktivovat svůj nervový a genetický potenciál“⁴⁹⁴, vyladit se „znamená externalizovat, materializovat a vyjadřovat své nové vnitřní perspektivy“⁴⁹⁵ a vymezi se znamená „spolehnout se na sebe, objev vlastní osobitosti a jedinečnosti, a také vydání se mobilitě, možnosti volby, změně.“⁴⁹⁶ Tento proces „musí být neustále udržován v pohybu, pokud si člověk přeje žít životem osobnostního růstu.“⁴⁹⁷ Ota Luňák považuje kyberšamanismus za „další vývojový stupeň technošamanismu, kdy komunikace je nahrazena sdílením kvantového prostoru - kyberšaman tedy již jenom nekomunikuje s anorganickým vědomím, ale i se s ním fyzicky setkává v 'kyberprostoru'“.⁴⁹⁸ Technošamanismus považuje za opak šamanismu „přírodního“ a chápe ho jako snahu člověka o vzájemnou komunikaci a využití kvantových energetických struktur systémů („vědomí“) stvořených člověkem samotným. Podobně autor blogu Wuwej míní, že kybercesta je více rozumová než „intuitivnější“ šamanská cesta, a rozdíl vidí také právě mezi šamanským „přírodním“ dolním světem a člověkem uměle vytvořeným kyberprostorem.⁴⁹⁹

Religionistka Libuše Martínková, která se zabývá religiozitou v internetovém prostředí, v rozhovoru v pořadu *Hergot!*⁵⁰⁰ řekla, že technošamani používají moderní technologie pouze jako nástroj například k vytváření počítačově generovaných obrazců a hudby. Kyberšamani jej naproti tomu chápou jako prostor podobný fyzickému prostoru. Nepoužívají drogy (kromě kofeinu) a stav změněného vědomí navozují např. osmihodinovým hraním piškvorků. V kyberprostoru nekomunikují s mrtvými, ale spíše s celkovým duchem, který má u každého kyberšamana jiné jméno. Jsou to individualisté a moc se podle Martínkové neprojeví. Kyberšaman, který například píše blog už je v očích ostatních kyberšamanů exhibicionista a moc mu nevěří. Kyberšamani se pohybují ve vrstvách kyberprostoru, kam nelze vstoupit bez

---

⁴⁹² <http://ota.lunak.info/cs/Blog:blog?Title=:Paragliding%20a%20psychoterapie&Ref=Blog::Blog&>

⁴⁹³ <http://ota.lunak.info/cs/Blog:blog?Title=:Zapni%20se,%20vyla%C4%8F%20se,%20vymezi%20se...&Ref=Blog::Blog&> (5.6.2016)

⁴⁹⁴ Tamtéž

⁴⁹⁵ Tamtéž

⁴⁹⁶ Tamtéž

⁴⁹⁷ Tamtéž

⁴⁹⁸ Ota Luňák, ze soukromé korespondence, 11. 12. 2012

⁴⁹⁹ Srov. *Kybercesta Tam aneb Učení počítačového šamana*. In: <http://blog.wuwej.net/2009/02/27/kybercesta-tam-aneb-uceni-pocitacoveho-samana.html> 27. 02. 2009

⁵⁰⁰ Zdroj: *Hergot!: Spirituální kyberšpacír aneb jak neutronout*, 28. dubna 2013, In:

http://www.rozhlas.cz/radiowave/hergot/_zprava/hergot-spiritalni-kyberspacir-aneb-jak-neutronout--1205069 (2. 11. 2016)

speciálních povolení, hesel a speciálního softwaru. Tyto vrstvy jsou souhrnně označovány jako *deepweb*, *deepnet* či *secretnet*, též „hluboké vrstvy internetu“ či „hluboký vesmír“, začínají za běžnou hranicí vyhledávání a mohou souviset i se zločinem, takže člověk, který tam vstoupí, se může i vylekat a utéct. Stejně jako kyberčarodějky a chaosmágové jsou kyberšamani skupina vzniklá díky internetu, ale nemají tam žádný konkrétní prostor.⁵⁰¹

Termíny *technošamanismus* a *kyberšamanismus* bývají často zaměňovány nebo ztotožňovány, možná i proto, že neexistuje dostatek materiálů, které by se spiritualitou technokultury a kyberkultury zabývaly. Někdy bývají dokonce nerozlišeně zahrnuty pod magické či novopohanské praktiky obecně. U nás nejsou technošamani a kyberšamani příliš vidět, protože nechtějí být vidět, jak naznačuje Martínková, nebo možná právě i kvůli neznalosti a již zmíněné nedostatečné srozumitelnosti těchto pojmů v českém prostředí. Ačkoliv někteří neošamani používají techniky spojené s technošamanismem a možná i kyberšamanismem, dávají přednost jiným, pro veřejnost srozumitelnějším a jednodušším, výrazům než *technošamanismus* či *kyberšamanismus*. Domnívám se nicméně, že tyto pojmy se týkají spíše fiktivních než reálných postav, hrdinů literatury, komiksů a počítačových her.

3.5.7. Slovanský šamanismus

Prostřednictvím „univerzálních principů šamanismu“ se Zdeněk Ordelt a jeho spolek *Slovanský kruh*,⁵⁰² pokouší obnovit, nebo spíše rekonstruovat, původní „pohanské“ slovanské tradice na našem území neboli tzv. slovanský šamanismus.⁵⁰³ Při takové činnosti je třeba hodně domýšlet a improvizovat, jak mi sdělil na jednom setkání Slovanského kruhu Ordeltův kolega, neošaman Marek Bednář. Český neošaman a mayský kněz⁵⁰⁴ Zdeněk Ordelt dlouhodobě navštěvuje Střední a Jižní Ameriku, kde byl zasvěcen místními šamany, pracoval s učiteli v Čechách, na Slovensku, ve Skotsku a také v Mexiku, Guatemale a na Kubě. Nejprve založil šamanské hnutí *Oko bohů*.⁵⁰⁵ V roce 2014 pak navázal kontakt s litevskou šamanskou Dovile Sirusaite kvůli studiu slovansko-baltské šamanské tradice v Litvě a založil spolek *Slovanský*

---

⁵⁰¹ Tamtéž

⁵⁰² <http://www.slovanskykruh.cz/2016/06/zdenek-ordelt-obnova-domacich-tradic-aneb-vitejte-ve-svete-slovanu/> (5. 6. 2015)

⁵⁰³ Více viz např. rozhovor se Zdeňkem Ordeltem, 23. 2. 2014, in: <http://www.neosaman.cz/2014/rozhovor-se-zdenkem-ordeltem/> (2015)

⁵⁰⁴ viz <http://www.okobohu.cz/o-nas/> (5. 6. 2016)

⁵⁰⁵ Viz následující kapitola Neošmanské organizace

kruh, který se zabývá „*záchranou, obnovou a praxí naší domorodé spirituality po slovanských i jiných našich předcích, kteří žili v zemi České.*“⁵⁰⁶ Jak mi řekl Marek Bednář, při rekonstrukci slovanské šamanské tradice čerpal Zdeněk Ordelt ze začátku hlavně z knih. Existuje množství literatury zbývající se touto problematikou, otázkou je ovšem její věrohodnost.⁵⁰⁷ Vyhýbá se prý novopohanským materiálům, protože je tam mnoho smyšleného a nevychází to ze *staré esence*, a hledá tedy raději v odborných knihách a textech. Při rekonstrukci rituálů používá svou znalost „světového šamanismu,“ a pomáhá mu též mayská spiritualita, jejíž přístupy chápe jako univerzální.⁵⁰⁸

3.6. Neošamanské organizace

Nejznámější neošamanskou organizací je *Foundation for Shamanic Studies* (Nadace pro šamanská studia), založená v roce 1985 antropologem Michaellem Harnerem, který pracoval především v Horní Amazonii. Tato nadace nabízí workshopy na různých úrovních, dvouletý program ukončený certifikátem, vydává časopis *Shamanism*, a sponzoruje etnografický výzkum dochovaných šamanských tradic.⁵⁰⁹ Jak píše DuBois, „*Tam, kde se dříve šamani setkávali s očerňováním ze strany elitních sil přicházejících zvenčí, se program Živoucí poklady Nadace pro šamanská studia snaží využít prestiže západních institucí k ocenění a zachování místních šamanských tradic.*“⁵¹⁰ Semináře FSS prošly za léta její existence desetitisíce lidí, nejprve v USA, pak i v Evropě. Dnes již existuje také evropská pobočka se sídlem ve Vídni a prostřednictvím akreditovaných lektorů přichází jádrový šamanismus i do Čech. Všichni zájemci o studium u FSS musí projít základním seminářem *Cesta šamana*. Mnohé organizace se také podílejí na tzv. šamanském turismu: „*Harnerova nadace a další jí podobné organizace západního neošamanismu hrají klíčovou roli také ve vývoji šamanského turismu, v jehož rámci zainteresovaní Západané cestují do domorodých komunit, aby se stali svědky šamanských obřadů, nebo se jich dokonce zúčastnili.*“⁵¹¹ V Harnerově linii pracuje například neošaman Ivo

---

⁵⁰⁶ <http://www.okobohu.cz/clanky/15-zalozeni-slovanske-skupiy/> (5. 6. 2016)

⁵⁰⁷ Hodně diskutovaná je prý zejména *Knihá Velesova*, jak mi sdělil Bednář.

⁵⁰⁸ Tyto informace mi sdělil Ordeltův spolupracovník Marek Bednář.

⁵⁰⁹ DuBois, str. 317; Vitebsky, str. 170

⁵¹⁰ DuBois, str. 318

⁵¹¹ Tamtéž

Musil, podle kterého jádrový šamanismus a „tento systém vzdělávání přináší především celou škálu možností, jak používat šamanismus v našem běžném všedním životě.“⁵¹²

V Harnerově organizaci byly vyškoleny také psycholožka Zora Frešová⁵¹³ a filozofka Katarína Hrčková, které spolu s Alicí Balážovou založily roku 1999 *Centrum pre štúdium šamanizmu* a pod patronací evropské pobočky *Nadace pro šamanská studia* se věnují přednáškové činnosti. Poskytly již několika desítkám slovenských i českých posluchačů základní kurs Nadace „Cesta šamana“ a svou činností, zvláště působením Kataríny Hrčkové⁵¹⁴, přispěly ke vzniku jednoho pražského bubnovacího kruhu Praha v roce 2002.⁵¹⁵

Česká etnoložka, znalkyně sibiřského šamanismu, spisovatelka⁵¹⁶ a šéfredaktorka časopisu *Regenerace* Pavlína Brzáková byla též vyškolená v evropské pobočce Nadace pro šamanská studia.⁵¹⁷ Dnes vede organizaci *Šamanská jurta*,⁵¹⁸ kde v rámci popularizace šamanismu spojuje svou odbornou znalost sibiřského šamanismu a osobní angažovanost.⁵¹⁹ Toto sdružení nabízí pod pojmem *přírodní obřadnost* jsou rituály svěcení (stromů, kamenů, pramenů), sezónní slavnosti a výrobu osobních amuletů. Dále výrobu a prodej jurt (tradičních obydlí pastevců s kruhovým půdorysem)⁵²⁰, semináře s tematikou osobnostního rozvoje, přechodové rituály a tematické diskuze. Zve šamany ze zahraničí, kteří zde provádějí obřady běžně pro lidi i mimo semináře v jurtě nebo doma u zájemce.⁵²¹ Od roku 2007 navštívilo Českou republiku díky aktivitě Šamanské jurty několik sibiřských šamanů, v roce 2012 přijala pozvání tohoto centra také korejská šamanka (*mudang*) Hi-ah Park.⁵²² Martina Mládková⁵²³, jedna z členek sdružení pak nabízí také *drahokamovou terapii*.⁵²⁴

---

⁵¹² <http://www.samani.cz/index.php?Z=8>

⁵¹³ Oficiální stránky Zory Frešové: <http://www.zorafresova.sk> (2013 dostupné)

⁵¹⁴ Pozvání na akce Kataríny Hrčkové se objevují například i na webu poradny Markéty a Pavla Švarcových, viz <http://www.pristav69.cz/company.php?sekce=events&archive=1> (27. 3. 2013 dostupné)

⁵¹⁵ Vojtíšek, str. 31

⁵¹⁶ BRZÁKOVÁ, P., *Goromomo goroló* (Citadela 1996), *Cesta medvěda* (NLN 2002), *Modřínová duše* (Eminent 2004) a další.

⁵¹⁷ Týž, str. 31; oficiální stránky této pobočky *The Foundation for Shamanic Studies Europe*, <http://www.fss.at>, (2013 dostupné)

⁵¹⁸ Více info viz www.samanskajurta.cz

⁵¹⁹ Srov. Vojtíšek, str. 30

⁵²⁰ www.slamenajurta.cz

⁵²¹ <http://www.samanskajurta.cz/index.php?p=5>

⁵²² www.samanskajurta.cz

⁵²³ <http://sugandhika.webnode.cz/> (2017 dostupné)

⁵²⁴ Martina Mládková

Tři skupiny, které uvádí Vojtíšek též jako příklady neošamanských společenství, cvičily Castanedovu tensegritu (*magické pohyby*) v Ostravě, Brně a Praze.⁵²⁵ V současnosti pořádá cvičení tensegrity například Věra Erinti Hamtilová ve své pražské čajovně *Šamanka*.⁵²⁶ Ještě v roce 2012 pořádala šamanské kursy také agentura Leony Valentové⁵²⁷, na jejíž činnost navázal Jiří Bartouš⁵²⁸, zatímco dříve aktivní pořadatel Michal Fabian nebo centrum Inspiritual (Maun) se zřejmě odmlčeli.⁵²⁹ Dále zde působila *Nadace Spirituální země*, kterou založil Petr Chobot.⁵³⁰

Někteří čeští neošamani⁵³¹ působí kromě své soukromé praxe také na různých, u nás v poslední době oblíbených esoterických festivalech a veletrzích, zatímco jiní⁵³² spojování šamanismu s esoterikou odmítají. Různé neošamanské a esoterické semináře a cvičení vedou lektoři v Divadle Kampa pod záštitou populárního českého herce a mystika Jaroslava Duška. Kurs „šamanské práce s hlasem“ (aliquotní či „šamanský“ zpěv) a šamanský kruh zaštiťuje Eva Dušejovská, s šamanskými technikami experimentuje také Luděk Drábek alias Leon Luděk Novotný a Castanedovu tensegritu cvičí lektor Marek Hašlar.⁵³³ Většinou se neošamani soustředí na individuální poradenskou činnost, dále na tzv. „šamanské kruhy“ přibližně o deseti až patnácti účastnících⁵³⁴, nebo na workshopy zahrnující např. firewalking, kde účastníků mohou být i stovky.⁵³⁵

Jedno z aktivních „neošamanských“ center se v současnosti nachází v jižních Čechách, na statku ve Skřidlech⁵³⁶, nedaleko Českých Budějovic, které funguje jako meditační centrum⁵³⁷ již od roku 1990. Vede jej Miroslav Kašpar, žák doktora Stanislava Grofa a certifikovaný lektor holotropního dýchání. Nové šamanské centrum (*Šamanské centrum Háje*) Markéty a Pavla Švarcových, kteří též absolvovali kurs Harnerovy *Nadace pro šamanská studia*

---

⁵²⁵ Vojtíšek, str. 30

⁵²⁶ Internetové stránky čajovny: <http://www.samanka.cz/> (27. 3. 2013)

⁵²⁷ Srov. Vojtíšek, str. 31. Oficiální webové stránky: <http://samanismus.unas.cz>

⁵²⁸ Oficiální web <http://klicevedomi.cz/index.html> (2016 dostupné)

⁵²⁹ Srov. Vojtíšek, str. 31

⁵³⁰ Oficiální web Petra Chobota: <http://www.petr-chobot.eu/cs/novinky> (download 2013)

⁵³¹ Například manželé Švarcovi a manželé Kročákoví.

⁵³² Například Petr Chobot.

⁵³³ <http://www.divadlokampa.cz/o-divadle-kampa/lektori> (download 2013)

⁵³⁴ Viz Příloha – srov. např. Taisha Tauma

⁵³⁵ Viz Příloha - Milan Knob

⁵³⁶ Oficiální stránky centra: <http://skridla.arcs.cz/>,

⁵³⁷ viz <http://zivotni-energie.cz/holotropni-dychani-s-mirou-kasparem.html>

(v roce 1999) a posléze založili v Praze *1. šamanskou poradnu Přístav 69*⁵³⁸, se nachází ve vsi Háj u Habartic v severních Čechách nedaleko Liberce.

Neošaman Zdeněk Ordelt založil šamanské hnutí Oko Bohů,⁵³⁹ které se zabývá „rozvojem a výzkumem vědomí skrze šamanské, meditační a jogínské techniky. V jeho náplni jsou výukové programy, cestování, přednášky, workshopy a také energetická práce pro individuální potřeby. Oko Bohů má aktivní kontakty s kmeny jako Mayové, Aztékové, Huičolové, Hopiové, Keltové a samozřejmě se Slovaný. Také však s individuálními učiteli posvátných nauk po celém světě. Součástí práce je také posilování citění kořenů české země, které vede k revitalizaci a obnovení zdravého a duchovního vztahu k ní. Budoucím cílem by tak mohlo být znovuobjevení našich posvátných šamanských tradic, které byly nedílnou součástí života našich dávných předků. Tyto nové poznatky jsou nyní vkládány do revitalizace naší domácí spirituality v rámci směru 'Slovanský šamanismus', který aktivně integruje prvky, které se týkají naší kultury v mnohatisíciletém horizontu. Na tomto projektu aktivně pracuje ... také skupina nadšenců s podobným citěním.“⁵⁴⁰ Tito nadšenci pak s Ordeltem založili spolek Slovanský kruh,⁵⁴¹ v rámci kterého se zaměřují přímo na rekonstrukci předkřesťanské slovanské tradice na našem území, díky „univerzálním principům šamanismu“. Spolupracují přitom s podobně naladěnými lidmi z Litvy, která přijala křesťanství až v 16. století, a tedy je členy Slovanského kruhu považována za zemi s nejdéle dochovanou tradicí „slovanského pohanství“.⁵⁴² Skupina se setkává pravidelně jednou měsíčně v pražské čajovně Šamanka, pořádá oslavy letního a zimního slunovratu, jarní a podzimní rovnodennosti a dalších svátků spojovaných s předkřesťanskou, především slovanskou, tradicí. Letos tento spolek zorganizoval v Praze konferenci Evropského kongresu etnických náboženství (ECER).⁵⁴³

3.7. Kritické pohledy v rámci neošamanismu

V současnosti se v České republice hlásí k šamanismu mnoho lidí, většinou v souvislosti s novopohanstvím a dalšími duchovními směry, které bývají souhrnně

---

⁵³⁸ <http://www.pristav69.cz/>

⁵³⁹ www.okobohu.cz

⁵⁴⁰ <http://www.okobohu.cz/o-nas/> (download 5. 6. 2016)

⁵⁴¹ <http://www.slovanskykruh.cz/2015/02/o-nas-2/>

⁵⁴² Viz <http://www.slovanskykruh.cz/>; částečně vycházím ze svého rozhovoru s Markem Bednářem.

⁵⁴³ Oficiální web organizace zde: <http://ecer-org.eu/>

označovány jako esoterika. Někteří praktikující⁵⁴⁴ i například angažovaní badatelé⁵⁴⁵ jsou k (neo)šamanismu kritičtí. Nelíbí se jim zvláště libovolné a povrchnímu užívání pojmu *šaman* a *šamanismus*. Švarcovi se zúčastnili v roce 1999 kurzu Harnerovy Nadace pro šamanská studia, ale spolupracují také se severoamerickými šamany s indiánskými kořeny. Kritizují například Harnerův jádrový šamanismus za to, že si bere ze šamanismu jeho metody a techniky, ale posvátný aspekt už nikoli.⁵⁴⁶ Harner a jemu podobní podle Švarcových udělali ze šamanismu zábavu, a to je špatně. Podle názoru Moniky Michaelové se současná evropská společnost snaží pod název *šamanismus* snaží „vsunout veškerou přírodní domorodou spiritualitu.“⁵⁴⁷ Kritizuje populistické používání tohoto slova „pro všechno, co v naší kultuře a společnosti nemá nebo ztratilo svoje domorodé (místní) pojmenování.“⁵⁴⁸

Jan Mucha se staví k neošamanismu kriticky jakožto k masové, módní a často povrchní záležitosti. Říká, že zatímco v tradičním šamanismu o povolání šamana nikdo nestál, protože to byla obrovská „zodpovědnost, za celý kmen, za všechny životy“ a šaman se nesměl mýlit, zatímco dnes je šamanismus „spíše móda ... a všichni jsou šamani.“⁵⁴⁹ Popsal také svou zkušenost, kdy před mnoha lety přijela do Čech šamanka z Tuvy: „Na pořádaném 'semináři' ... začala s velkou pokorou a úctou vyprávět, že u nich v lesích žijí i tak silní šamani, kteří dokážou přivést ... ztracenou duši. Hned na to se zeptala, jestli jsme již o tom něco slyšeli, nebo tuto praxi někdo ze zúčastněných provádí ... No a v sále, kde bylo v kruhu cca 50 lidí se zvedl les rukou ..., že to prý probírali minulý víkend na semináři a '...to přeci není žádný problém...'.“⁵⁵⁰

Podobně Jiřímu Libánskému český (neo)šamanismus často „připadá jak představení zájmového kroužku v kulturáku.“⁵⁵¹ Taisha Tauma píše, že „Hodně lidí si na šamany hraje, protože jim to připadá dost cool, nebo jako dobrý byznys. Jiní si o něm udělali domněnky, aniž by si dali práci ho poznat. Na druhou stranu věřím, že je tu hodně těch, kteří to mají doslova v krvi.“⁵⁵² Podle Markéty Švarcové je český neošamanismus „pěkná směsice, ... Spíše jde o zábavné kroužky bubeníků; ezoteriky, kterým už karty a práce s energiemi nevynáší; a přírody

---

⁵⁴⁴ například Jan Mucha, Monika Michaelová, Markéta Švarcová, viz Příloha

⁵⁴⁵ např. Pavlína Brzáková a Mnislav Zelený Atapana

⁵⁴⁶ Viz např. zápisy z jejich seminářů v příloze mé bakalářské práce *Šamanismus dnes* (2014, Univerzita Pardubice, dostupné online)

⁵⁴⁷ Příloha – Monika Michaelová

⁵⁴⁸ Tamt.

⁵⁴⁹ Viz příloha – Jan Mucha

⁵⁵⁰ Tam

⁵⁵¹ Příloha – Jiří Libánský

⁵⁵² Příloha – Taisha Tauma

milovné podivíny ... ale pár dobrých se jich taky najde, ale spíš mezi těmi staršími...“⁵⁵³ Patrik Josífko vidí, že „... mnozí z první generace českých šamanů prochází v poslední době velkou osobní transformací.“ a „...že se zde probouzí mnoho léčitelů, šamanů, ...“⁵⁵⁴

Co se týká zahraniční „neošamanské“ literatury, velká část autorů s pojmem *šamanismus* pracuje poměrně volně. Na druhou stranu lze nalézt i autory, kteří varují před tzv. „samozvanými šamany“ a zneužíváním pojmu šamanismus obecně.⁵⁵⁵ O „šamanismu“ u nás vyšly desítky titulů.⁵⁵⁶ Jedním z českých bestsellerů a nejlépe hodnocených autorů⁵⁵⁷ je v tomto ohledu publicista, spisovatel, esoterik a pravidelný přispěvatel do magazínu *Regenerace* Jiří Kuchař.⁵⁵⁸ Na základě svých zkušeností z návštěvy brazilského pralesa a jeho obyvatel napsal knihu *Santo Daimé. Poslství z druhého břehu* (2001) a *Ayahuasca aneb Tanec s bohy* (2002). O využití tradiční jihoamerické medicíny v psychoterapii, zejména při léčbě drogových závislostí, píše například Veronika Kavenská.⁵⁵⁹

4. Neošamanismus jako předmět religionistiky

Koncept šamanismu vytvořili západní badatelé a autoři na základě toho, jak se přímo i nepřímo setkávali s tzv. primitivními kulturami. Pojem *šaman*, původně výraz pro evenckého duchovního odborníka, byl aplikován na jiné, zdánlivě podobné tradice. Nakonec byl zobecněno takřka pro všechny duchovní odborníky tzv. přírodních kultur po celém světě. Jejich „přírodní náboženství“ byla nakonec v podstatě souhrnně označena jako šamanismus, a z tohoto „balíku“ pak čerpají tzv. neošamani či „moderní šamani“ a obecně pak jakési volné duchovní hnutí, pokud to lze takto říci, které nazýváme *neošamanismus*.

Neošamanismus bývá chápán jako nové náboženské hnutí⁵⁶⁰. Zde ovšem vyvstává problém, jak jej uchopit a jak uchopit nová náboženská hnutí vůbec. První otázka je, zda je toto

---

⁵⁵³ Příloha – Markéta Švarcová

⁵⁵⁴ Příloha – Patrik Josí

⁵⁵⁵ Např. James Endredy: *Šamanismus pro začátečníky*. Eugenika. 2013

⁵⁵⁶ Jen internetové knihkupectví ABZ jich má ve své kategorii „Šamanismus“ 98, viz <https://knihy.abz.cz/obchod/samanismus/stranka/1> (2016)

⁵⁵⁷ Podle prodeje knihkupectví ABZ, ze zahraničních je to pak Hernán Huarache Mamani a jeho romány o hledání podstaty ženské síly. Viz <https://knihy.abz.cz/obchod/samanismus>

⁵⁵⁸ <https://knihy.abz.cz/obchod/autor-kuchar-jiri-kuchar>

⁵⁵⁹ Kavenská, Veronika: *Tradiční medicína Jižní Ameriky a její využití v psychoterapii* (2013)

⁵⁶⁰ Termín nová náboženská hnutí (new religious movement) se poprvé objevil v 70. letech v sociologické literatuře, kde označoval některé kontroverzní náboženské skupiny. Ačkoliv se nadále používá i v odborné literatuře, někteří autoři používají raději výrazy jako „nová náboženství“, „nová religiozita“ či „nové náboženské směry“. (Srov. Lužný, Dušan: *Nová náboženská hnutí*. Brno. Masarykova univerzita. 1997.

hnutí „nové“. Jak píše religionista Zdeněk Vojtíšek: „Nelze jednoznačně určit, jak nová náboženská hnutí musí být, aby spadaly pod toto označení. U tohoto případu slovo nová označuje spíše taková náboženská hnutí, která ve společnosti nejsou zavedená. V jednotlivých kulturách, geograficky či jinak odlišných, se liší kategorizace nových náboženských hnutí, slovo nová je tedy spíše relativní a vždy by se na něj mělo pohlížet v kontextu náboženství a kultury.“⁵⁶¹ Domnívám se, že v kontextu české kultury neošamanismus novým je. Neexistuje zde žádná šamanská tradice, žádný tradiční šamanismus, na který by mohl přímo navázat a ačkoli se začal neošamanismus formovat v USA již v šedesátých letech, k nám se dostal až po roce 1990.

Zapeklitější je však otázka, zda je to „hnutí“ a zda je „náboženské“. Tento problém otázka úzce souvisí s tím, co je vlastně „náboženství“ a „náboženské“ podle religionistiky. Vzhledem k tomu, že religionistika nemá jedinou definici náboženství, na které by se badatelé shodli, je těžké na tuto otázku uspokojivě odpovědět. Podle návrhu religionisty Jacquese Waardenburga se nová náboženská hnutí mohou dělit na „implicitní“ a „explicitní“.⁵⁶² Explicitní sama sebe chápou a prezentují jako náboženství, zatímco implicitní náboženská hnutí se za náboženská nepovažují, případně toto pojmenování odmítají. Jelikož neošamani, přinejmenším ti čeští, sami říkají, že *šamanismus* náboženství *není*, mohli bychom z tohoto úhlu pohledu (český) neošamanismus jistě označit jako implicitní náboženské hnutí. V rámci nových náboženských hnutí rozlišují R. Stark a W. Bainbridge⁵⁶³ tři typy: *kultovní hnutí*, které charakterizuje silná vazba jedince a skupiny, *klientský kult*, kde se kolem jádra skupiny seskupují 'klienti', kteří využívají služeb těchto specialistů a obvykle nejsou zapojeni do organizace skupiny a *audienční kult*, kde je organizace rozvolněná a skupinovou identitu utváří především četba podobného druhu literatury či společná účast na přednáškách o určitých tématech. Neošamanismus by se pak podle tohoto schématu dal částečně charakterizovat jako *klientský kult*, a částečně jako *audienční kult*, zejména pak co se týká tzv. toltéckého šamanismu, avšak není vyloučeno, že může mít i znaky *kultovního hnutí*.⁵⁶⁴

Co se týká označení *hnutí*, domnívám se, že v případě neošamanismu není adekvátní, neboť se jedná o velmi individualizovaný a vnitřně diferencovaný fenomén. Ačkoli neošamani

---

⁵⁶¹ Vojtíšek, Zdeněk: *Nová náboženská hnutí a jak jim porozumět*. Praha: Beta Books, 2007. Str. 18-19

⁵⁶² Waardenburg, Jacques: *Bohové zblízka: Systematický úvod do religionistiky*. Brno. Masarykova univerzita. 1997. Str. 123-130.

⁵⁶³ R. Stark – W. S. Bainbridge: *The Future of Religion: Secularization, Revival and Cult Formation*. University of California Press. Berkeley – Los Angeles – London 1985. Zde podle Lužný, Dušan: *Nová náboženská hnutí*, Brno 1997, s. 111. Cit. z: David Zbiral: *Žánr fantasy a religionistika*. www.david-zbiral.cz/fantrel.htm

⁵⁶⁴ Takové znaky lze podle mne vidět například v tzv. slovanském šamanismu.

vytvářejí organizace a jejich základní šamanský výcvik je podobný, jednotliví zájemci si mohou poměrně libovolně vybírat z mnoha různých šamanských (i jiných) praktik a vytvářet tak osobité podoby neošamanismu. I díky tomu je pro ně možná tak přitažlivý. Na druhou stranu je proto někdy pro badatele složité jej nějak uchopit. Catherine Albanese pak nabízí termín „přírodní náboženství“⁵⁶⁵, které by mohlo lépe postihnout podstatu neošamanismu a navíc, jak píše Znamenski, dovoluje popisovat praktiky jako keltský, wiccanský šamanismus a další pohanské komunity, které do pojmu „New Age“ tak úplně nepasují. Znamenski si nicméně termín upravil a ve své knize používá výraz „přírodní spirituality“ (*nature spiritualities*).⁵⁶⁶ I někteří další badatelé, a někdy i sami neošamani⁵⁶⁷, raději mluví o neošamanismu jako o spiritualitě. Možná by tedy nebylo od věci vyhýbat se v případě (českého) neošamanismu slovům „náboženský“ a „hnutí“ a hovořit o něm spíše jako o *nové spiritualitě* (případně *alternativní spiritualitě*).

Ačkoliv se neošamanismus může jevit jako romantická snaha o návrat k přírodnímu způsobu života, nelze takto zjednodušovat. Někteří neošamani sice žijí třeba na statku takřka mimo civilizaci a několik jich dokonce odešlo (alespoň na čas) žít mezi domorodé komunity (např. do Amazonského pralesa), větší počet však žije ve městech a na vesnicích v západní společnosti. Neošamani se (většinou) neobejdou bez moderních komunikačních a technických prostředků. Mnoho neošamanů má své webové stránky, kde se prezentují a nabízejí své služby, jsou na sociálních sítích, případně používají alespoň e-mail či telefon, aby mohli se svými klienty komunikovat. Někteří používají reprodukovanou šamanskou hudbu pouštěnou do sluchátek, aby ve městě nikoho nerušili. U zvláštních typů neošamanismu jako je např. kyberšamanismus, je dokonce jejich působení bez moderních technologií, virtuální reality a kyberprostoru zcela nemyslitelné. Na toto je třeba při zkoumání neošamanismu brát ohled a provádět tedy nejen terénní výzkum, ale bádát i v prostředí internetu, na fórech, sociálních sítích a podobně.⁵⁶⁸ Současní tradiční šamani sice také využívají moderní komunikační prostředky, ale to z nich ještě neošamany nečiní.

---

⁵⁶⁵ Albanese, Catherine: *Nature Religion in America: From the Algonkian Indians to the New Age*. Chicago. University of Chicago Press. 1990.

⁵⁶⁶ Srov. Znamenski, xi-xii

⁵⁶⁷ Viz příloha

⁵⁶⁸ V tomto směru by mohla být vhodným teoretickým základem např. práce Davida Zbírala: *Náboženství a internet*. Dostupné z: <http://www.david-zbiral.cz/nabinternet.htm> (2017 online)

Závěr

V první části práce jsem se zabývala historií setkávání západní civilizace se *šamanismem* prostřednictvím křesťanských misionářů, cestovatelů, etnografů a dalších badatelů, a jejich chápáními a interpretacemi tohoto jevu. Můžeme si všimnout některých jejich předporozumění, která vycházejí z historického vývoje západní civilizace. Slovo *šaman* má původ v jazyce sibiřských Evenků, ale postupně se jím začali označovat všichni sibiřští „duchovní specialisté“. Díky německy psaným cestopisům a etnografiím se dostalo do Západní vědy. Ta z něj odvodila slovo *šamanismus*, kterým byly nejdřív pojmenovávány obecně duchovní tradice sibiřských domorodců, pak se ale začalo používat i u dalších tradic, které se západním badatelům zdály podobné.

Do osmnáctého století se západní civilizace na domorodé duchovní praktikující dívala vesměs negativně, jako na posedlé d'áblem. Toto stanovisko v osmnáctém století ze sekulárních prací víceméně zmizelo, zůstalo ovšem přítomno v pracích křesťanských misionářů až do konce dvacátého století. V době osvícenství s jeho důrazem na rozum začali někteří učenci chápat šamany spíše shovívavěji, jako podvodníky a klauny. Tento pohled však začali kritizovat pod vlivem romantismu někteří filosofové, kteří chtěli vyzdvihnout roli intuice a představivosti. Zárodky kreativity pak spatřovali právě v osobě šamana, „primitivního génia“. Postoj k tzv. „přírodním národům“ jakožto „primitivům“ se s romantizmem nezměnil, změnilo se ovšem jejich hodnocení. Už nebyli nahlíženi jako hrubí divoši, ale začali být idealizováni jako dětinsky nevinní a naivní prost'áčci, kteří žijí v souladu s přírodou a svou přirozeností.

Badatelé v té době také začali pátrat po původu šamanismu. Nemohli přistoupit na to, že by „primitivové“ byli schopni vytvořit vlastní náboženství, takže spíše předpokládali, že jejich *šamanismus* je degenerovanou verzí „vyspělejších“ náboženství. Jelikož se tehdy obraceli k Indii a viděli v ní kolébkou civilizace, „nalezi“ v ní i zdroj šamanismu. Své hypotézy o degeneraci a migraci *šamanismu* z Indie na Sibiř a přes Evropu a Grónsko až do Ameriky se snažili podpořit i možnými lingvistickými souvislostmi a později i archeologickými vykopávkami.

Ruští etnografové konce devatenáctého století viděli mezi domorodými tradicemi Sibiře a Severní Ameriky některé podobnosti v jejich obřadech, mytologiích a mezi duchovními odborníky. Archeologové později svými výzkumy podpořili teorii o migraci předků amerických Indiánů přes Beringovu úžinu ze Sibiře. I na základě toho tedy došli badatelé postupně k přesvědčení, že šamanismus přenesli do Nového světa ze Sibiře tito pravěcí předci původních obyvatel Ameriky. Ovšem badatelé uvádějí, že k migraci přes Beringovu úžinu muselo dojít

nejpozději před asi jedenácti tisíci lety, než ustoupil ledovec, a tato úžina byla zaplavena.⁵⁶⁹ Některá nová bádání však tuto teorii celkově zpochybňují.⁵⁷⁰ Ať už je to jakkoli, nabízí se otázka: Jak bychom mohli dokázat, že nějaký „pravěký šamanismus“ před desítkami tisíc let byl stejný jako ten „šamanismus“, který byl západními badateli „objeven“ teprve před cca 500 lety na Sibiři? S největší pravděpodobností to není možné dokázat.

V první řadě si nicméně musíme uvědomit, že *šamanismus* je koncept vykonstruovaný západními badateli na základě setkávání se s tzv. „primitivními“ národy a jejich tradicemi. Ti přitom často nereflektovali svá předporozumění a předpoklady, a fenomény, které jim připadaly jako náboženské, typologizovali po vzoru jim známých náboženství. Několik badatelů sice upozornilo, že by bylo prospěšnější vyčlenit a zkoumat jednotlivé tradice, většina ale dál zobecňovala. Přelomovou prací se pak ve 20. století stala kniha *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, ve které Mircea Eliade shrnul a doplnil dosavadní bádání o šamanismu jako fenoménu vyskytující se téměř na všech kontinentech. Určil v ní typické znaky ideálního šamanismu a ačkoli s jeho zobecněními mnoho badatelů nesouhlasí, jeho práce zůstává klasikou na poli studií šamanismu.

Na základě konceptu šamanismu jako univerzálního fenoménu, který Eliade a jeho následovníci „dotvořili“, se pak v šedesátých a sedmdesátých letech začalo formovat to, čemu říkáme *neošamanismus*. Neošamanismus tedy nenavazuje přímo na nějakou konkrétní starobylou tradici, ale inspiruje se různými tradicemi označovanými jako „šamanské“. Krom toho v něm lze najít prvky okultismu, psychologie, východních filosofí, New Age apod. Na druhé straně, některé starobylé tradice (označované jako „šamanské“), které byly v minulosti narušeny, se dnes snaží obnovit (např. v Tuvě). Velkou roli v tom hrají vzdělaní lidé, kteří přitom mnohdy vycházejí právě z konceptu *šamanismu* a z neošamanské literatury.⁵⁷¹ Šamani z těchto kultur pak jezdí na Západ předvádět své rituály, které však přizpůsobují svému „exotickému“ obecenstvu.

I do České republiky, zejména po r. 1989, začali jezdit šamani i *neošamani*, začala vycházet literatura o šamanismu i literatura „neošamanská“. Někteří zájemci pak začali (neo)šamanismus praktikovat, především po roce 1997, kdy u nás vyšla Eliadeho kniha *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*, a *šamanismus* je u nás dodnes obecně poměrně

---

⁵⁶⁹ Např. Stingl, Miloslav: *Indiáni bez tomahawků* (1966), píše že předci Indiánů zřejmě přišli zřejmě mezi 30 000 až 20 000 lety, a to postupně v několika vlnách. (Stingl, str. 22)

⁵⁷⁰ Např. Kol.: *Paleoindian Seafaring, Maritime Technologies, and Coastal Foraging on California's Channel Islands* (2011) <http://science.sciencemag.org/content/331/6021/1181.abstract> (2016)

⁵⁷¹ Více viz např. Pavlína Brzáková a Mnislav Zelený Atapana

populární. Pokusila jsem se v této práci nastínit problematiku tohoto jevu. Je třeba brát v potaz, že zde probíhal odlišný společenský vývoj než např. v USA. Zmínky o šamanech se objevovaly ve slovnících, encyklopediích, dobrodružné i spiritistické literatuře, avšak knihy přímo o šamanismu a neošamanská literatura (spolu s New Age literaturou obecně) se k nám začaly dostávat až po roce 1989. Pokusila jsem se představit některé tendence, které se v neošamanismu vyskytují a jejich „představitel.“ Uskutečnila jsem dotazníkový průzkum mezi některými českými neošamany, a jejich odpovědi jsem se pak v této práci pokusila stručně představit a shrnout. Při tom jsem zhruba přiblížila i některé problémy, které dotazníkový výzkum přináší a se kterými jsem se sama potýkala.

Ačkoli český neošamanismus vykazuje podobné přístupy, tendence, názory, pohledy na svět apod., je třeba neopomíjet odlišnosti, neboť každý „neošaman“ a jeho praxe je originální. V neošamanismu lze rozeznat určité „tendence“, jako je např. Jádrový šamanismus, učení Tolteků, nebo psychedelický šamanismus apod., nicméně tyto se mohou vzájemně doplňovat, kombinovat a prolínat. Pro přehlednost jsem v této práci některé „směry“ vyčlenila a pokusila se je na základě dostupných informací charakterizovat. Neošamanismus sice vznikl v USA a český neošamanismus na něm staví, oproti němu však, jak se zdá, neklade například tak velký důraz na vědomou volbu. Čeští neošamani, alespoň ti, kteří vyplnili můj dotazník, poměrně často uvádějí různé zvláštní okolnosti, které je k *šamanismu* přivedly a kritizují takový „neošamanismus“, který ze zájemců udělá „šamany“ takzvaně přes noc. (Neo)šamanismus v jejich chápání tedy není tak úplně „pro všechny“, jak tvrdí „duchovní otec neošamanismu“ Michael Harner ve své příručce *Cesta šamana*, ale vyžaduje poměrně dlouhý výcvik a praxi. V dalším bádání, které by zahrnovalo terénní výzkum a osobní setkání i s dalšími českými neošamany, bych se chtěla na „český neošamanismus“ zaměřit ještě důkladněji.

Zdroje

Seznam literatury:

I. primární literatura:

von Lüpke, Geseko: *Poselství šamanů. Rozhovory s léčiteli a medicinmany 21. století*. Přel. Pavel Sojka. Práh. Praha. 2009. ISBN 978-80-7252-262-0

Ruíz, don Miguel: *Čtyři dohody*. Přeložil Viktor Faktor. Pragma. Praha. 2001. ISBN 80-7205-826-6

II. sekundární literatura:

A: Monografie

Bowie, Fiona: *Antropologie náboženství*. Praha: Portál. 2008. ISBN 978-80-7367-378-9

DeKorne, Jim: *Psychotropní šamanismus. Psychotropní rostliny v čarodějnictví*. Přeložil Miroslav Krůta. Volvox Globator. Praha. 1997. ISBN- 80-7207-098-3

DuBois, Thomas A.: *Úvod do šamanismu*. Volvox Globator. Praha. 2011. ISBN 9788072078011

Eliade, Mircea: *Šamanismus a nejstarší techniky extáze*. Přel. Jindřich Vacek. Argo. Praha. 1997. ISBN 80-7203-153-8

Hultkrantz, Åke: *Domorodá náboženství severní Ameriky. Síla vizí a plodnosti*. Přel. Barbora Puchalská. Portál. Praha. 1999. ISBN 80-85190-99-0

Luna, L. E.: *Vegetalismo. Šamanismus mezi mestickým obyvatelstvem peruánské Amazonie*. DharmaGaia. Praha 2002. ISBN 80-86685-02-0

Martínková, Libuše: *Kyberprostor jako náboženský prostor*. Brno: L. Marek. 2007.

Diplomová práce. Karlova univerzita, Husitská teologická fakulta. ISBN 978-80-87127-06-3

Partridge, Christopher (ed.): *Dictionary of Contemporary Religion in the Western World*. Inter-Varsity Press. Westmont. 2002. ISBN 0830814361

Partridge, Christopher (ed.): *Lexikon světových náboženství*. Přeložil Martin Ritter. Slovart, s. r. o. Praha. 2006. ISBN 80-7209-796-2

Putna, Martin C.: *Obrazy z kulturních dějin americké religiozity*. Vyšehrad. Praha. 2010. ISBN 978-80-7429-007-7

Štampach, Ivan O.: *Na nových stezkách ducha*. Vyšehrad. Praha. 2010. ISBN 978-80-7429-060-2

Štampach, Ivan O.: *Přehled religionistiky*. Portál. Praha. 2008. ISBN 978-80-7367-384-0

Vítebsky, Piers: *Svět šamanů*. Přel. Josef Hegner a Břetislav Šnajder. Knižní klub k. s. ve spolupráci s nakladatelstvím Práh. Praha. 1996. ISBN 80-85809-43-5

Znamenski, Andrej A.: *The Beauty of the Primitive. Shamanism and Western Imagination*. Oxford University Press. New York. 2007. ISBN 978-0-19-517231-7

B: Články ve sbornících, seriálových publikacích a na Internetu:

Carroll, Debra C.: *Šamanská ekologie, městský šamanismus a výuka šamanských umění*. In kol.: Šamanismus III. CAD Press. Bratislava. 1999. str. 47-50

Demel, Dalibor: *Mnislav Zelený Atapana: Splácím Indiánům dluh*. Xman. 2012. In: http://xman.idnes.cz/mnislav-zeleny-atapana-074-/xman-rozhovory.aspx?c=A121121_150630_xman-styl_fro

Hamplová, Ludmila: *Česko, země šamanů. Jejich učení často připomíná dort pejska a kočky*. In: Lidovky, 22. ledna 2017. Dostupné online z: https://relax.lidovky.cz/cesko-zeme-samanu-jejich-uceni-casto-pripomina-dort-pejska-a-kocicky-1g0-/zajimavosti.aspx?c=A170121_141318_ln-zajimavosti_ele (2017 dostupné)

Hojda, Zdeněk: *Hodně silná pálenka*. In: Dějiny a současnost. 8/2006. Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/8/hodne-silna-palenka/>

Hrabalík, Petr: *Eighties a výš - S chutí proti systému*. In: <http://www.ceskatelevize.cz/specialy/bigbit/90-leta/clanky/94-eighties-a-vys-s-chuti-proti-systemu/> (27. 3. 2013)

Kaldera, Raven: *Klasický a současný šamanismus*. 12. Červen 2011, In: <http://www.carovnezrcadlo.cz/samanismus/moderni-samanismus-raven-kaldera> (v červenci 2016 byly stránky zrušeny)

Lužný, Dušan: *Neošamanismus – postmoderní techniky extáze*. In: Religio: revue pro religionistiku, Brno, Česká společnost pro studium náboženství Brno, 1995, ISBN 1210-3640

Marek, Vlastimil: *Kauza Carlos Castaneda*. Dostupné z: <http://blog.baraka.cz/2010/08/kauzacarlos-castaneda/> (staženo 2016)

Opatrný, Josef: *Tradice české iberoamerikanistiky*. Dostupné z: <http://www.libri.cz/databaze/orient/iberoam.php>

Ryšavý, Martin: *Cesty na Sibiř*. Úryvek z knihy In: Revolver Revue č. 63/2006 Dostupné z: <http://www.revolverrevue.cz/cesty-na-sibir> (2016)

Stibral, Karel: *Je les krásný? Estetické vnímání lesa a přírody v průběhu staletí*. In: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2006/11/je-les-krasny/>

Štampach, Ivan O.: *Šamanismus a neošamanismus*. In: Dingir 4/2008, http://www.dingir.cz/samanismus_a_neoasamanismus.shtml

Šprinclová, Zuzana: *Šaman z kolumbijských hor: Chceme v Česku prodávat čokoládu a sdílet duchovní tradice*. In: Reflex, 21. listopadu 2017. <http://www.reflex.cz/clanek/lide-a-zeme/83299/saman-z-kolumbijskych-hor-chceme-v-cesku-prodavat-cokoladu-a-sdilet-duchovni-tradice.html>

Třešňák, Petr: *Bud' vás oheň spálí, nebo ne. S Emahóem o jeho vizích, šamanském tanci a zrnku písku v nás.* In: RESPEKT 27/2007

Uhlíř, Aleš: *OSOBNOST: Alberto Vojtěch Frič. Cestovatel z rodu posledních velkých objevitelů.* 14. 11. 2013. In: <http://www.checomacoco.cz/checo-a-v-fric>

Vodička, Milan: *Karel May: Shakespeare našeho dětství a první popová hvězda.* 3. dubna 2012. Zdroj: http://xman.idnes.cz/karel-may-a-old-shatterhand-a-vinnetou-dxc-/xman-styl.aspx?c=A120402_153937_xman-styl_fro

Vojtíšek, Zdeněk: *Co je šamanské, je přirozeně lidské. Rozhovor s Pavlínou Brzákovou.* In: Dingir 4/2008. http://www.dingir.cz/pavlina_brzakova.shtml

Vojtíšek, Zdeněk: *Novopohanství a jeho přítomnost v české společnosti.* In: Teologická revue. 2007. <http://www.htf.cuni.cz/HTF-154-version1-NovopohanstviProTeologickouRevui.pdf>

Zdražilová, Lucie: *Zelené zlato Indiánů.* In: Dějiny a současnost. 6/2008 Dostupné z: <http://dejinyasoucasnost.cz/archiv/2008/6/zelene-zlato-indianu/>

C: Webové stránky

Carlos Castaneda's Tensegrity. The contemporary expression of the practical wisdom of the seers of ancient Mexico – Presented by Cleargreen Incorporated <http://www.cleargreen.com/>

Čajovna Šamanka <http://www.samanka.cz/>

Čarovné zrcadlo <http://www.carovnezrcadlo.cz/> (v červenci 2016 byly stránky zrušeny)

Divadlo Kampa <http://www.divadlokampa.cz/>

Global shamanic healing arts. Hiah Park - Korean Shamane <http://www.hiahpark.com/>

Klíčník – šamanské léčitelství <http://klicnik-samanske-leceni.webnode.cz>

Leporelo - encyklopedie

<https://leporelo.info/samanismus>

Magie – časopis o všem tajemném <http://www.casopismagie.estranky.cz/>

Neo šaman. Šamani a šamanismus v Česku a na Slovensku <http://www.neosaman.cz/>

Nová planeta <http://novaplaneta.com/aktualne>

Ota Luňák. Osobní poradenství, intuitivní koučink, celostní psychologie
<http://ota.lunak.info/cs/co-muzete-ocekavat>

Petr Chobot. Oficiální stránka <http://www.petr-chobot.eu>

Přístav 69. Šamanská léčitelská poradna, Markéta a Pavel Švarcovi <http://www.pristav69.cz/>

Schamanismus in Europa. The Foundation for Shamanic Studies Europe <http://www.fss.at/>

Skřídla č. p. 8, Miroslav Kašpar <http://skridla.arcs.cz/>

Smysl života. Castaneda, Millman, Redfield, Megre a další <http://senseoflive.com/>

Šamanská jurta. Centrum přirozené spirituality <http://www.samanskajurta.cz/>

Zora Frešová: <http://www.zorafresova.sk>

Příloha

Vzhledem k tomu, že jsem neměla dostatek času a prostředků k tomu, abych provedla terénní výzkum mezi jednotlivými českými praktikanty šamanismu, vypracovala jsem dotazník a oslovila tyto lidi přes e-mail. Většinu kontaktů jsem našla v seznamu, který se nachází na stránkách neosaman.cz. Viktor Pecen se na výše uvedeném seznamu nenachází, ale znám jej z dřívějších a vím, že se šamanismem zabývá, proto jsem jej oslovila také. Otázky dotazníku jsem vypracovala s ohledem na to, že na seznamu se nacházejí jak lidé, kteří se šamanismem pracují více, tak i lidé, kteří s ním pracují spíše okrajově. Jsem si vědoma toho, že některé otázky by šlo formulovat lépe. Z cca 60 oslovených v průběhu roku 2015 vyplnilo dotazník 10 lidí, přikládám i odpovědi lidí, kteří dotazník nevyplnili. U těch, kteří z nějakého důvodu nevyplnili, jsem ve snaze o nějaké obecnější představení neošamanismu v České republice vycházela z jejich webových stránek, pokud nějaké měli. V odpovědích jsem opravila gramatické a některé stylistické chyby, jinak jsou ponechány víceméně v podobě, v jaké mi byly zaslány.

1. Markéta Švarcová⁵⁷²

Jméno a příjmení: Markéta Švarcová

Věk: 45

Bydliště (obec, okres): Háj u Habartic

Co je podle Vás šamanismus?

Šamanismus je podle mě založen na vnímání světa jako jednoho celku. Světa, který je duchem, a věci viditelné jsou jen odrazem tohoto stavu. Platí v něm zákony postavené na harmonii. Chci-li do něj vstupovat ... zkoumat, léčit atp., musím pomocí změněného stavu vědomí. Jedině tak lze totiž vidět celek.

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Asi obojí ... pokud chápeme náboženství jako úctu ke světu bohů a spiritualitu jako obecné lidské nastavení se na posvátno. Za mě však šamanismus vychází spíše z naprosto přirozeného nastavení člověka, který žije v souladu se světem, s přírodou, bohy, zvířaty i lidmi. Samo označení šamanismus je značně zavádějící. Šaman totiž není hlavou nebo prostředníkem, jak to vnímáme v klasických náboženstvích, ale pouze jakýmsi dohlížitelem, strážcem dodržování harmonie.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Klasický šamanismus je velmi adresný, je určený příslušníkům kmene, kdežto neošamanismus se v tomto směru ocitá v určitém vakuu – řeší to větší abstraktností, která však není původnímu šamanismu vůbec vlastní. Druhá potíž je v přesouvání tradic, které mají v určitých specifických podmínkách svůj význam, bez pochopení jejich původního smyslu. S přesunem, by se měla změnit i forma, a to se většinou neděje. Vytrácí se tak z rituálu duch, tedy zcela podstatná esence šamanismu.

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Moje setkání s duchem a určitými principy jsou mnohem starší, ale první setkání s šamanismem mi zprostředkovala vynikající šamanka Katarina Hrčková ze Slovenska. Důvodem mého hledání byl pocit prázdnoty po osobním traumatu a potřeba najít řešení.

---

⁵⁷² <http://www.pristav69.cz/>

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

:) narážíš asi na fenomén, který je však vždy zcela specifickým způsobem spojen s určitou šamanskou kulturou... pokud je to tak nastavené tak se to tedy děje, ale dít se nemusí... Jistě zažila jsem něco podobného při šamanských vizích, ale v osobním životě velmi často zažívám něco, co se dá označit třeba jako malá smrt, tedy období náročného přechodu, které předchází novému posunu. Staré musí padnout, aby se nové mohlo zrodit, a to bývá často velmi bolestivé...

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Kromě Katky Hřčkové a Carlose Castanedy především moji spojenci a rádci. A to, že se zabývám šamanskou léčbou a semináři už řadu let. A když takhle sedíte v týpí proti člověku, který potřebuje pomoc jen s bubnem, jde učení velmi rychle :) Přečetla jsem toho za ta léta mraky...

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Ano mám, s manželem pořádáme sedmým rokem šamanský kruh.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Zásadní, je to bezezbytku můj pohled na svět.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Jsem šamanka.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Jsem hledač poznání, tedy zkoumám svět, jaký doopravdy je, jeho přirozené zákonitosti. Moje činnost je tedy spirituální, neboť nic jiného než Spirit není :)

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určené?

Obecně rituály příliš nedělám, občas čistím prostor, když je to zapotřebí. V sobě jich však dělám mnoho :)

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Především vykuřovadla – bílou šalvěj

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Šamanský buben ... při práci s klientem používám i chiromantii a numerologii, je to rychlé a efektivní :)

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Pokud u sebe má šaman moc, může narovnat celý svět zevnitř, dokáže sám sebou udržet zdravou harmonii. Takže zásadní ... (ale samozřejmě není to jen šaman, ale každý člověk, který se dostane dál než na záhumenek :))

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Ano. Šaman není šamanem, pokud nedokáže čelit lidské bolesti, pokud se jí zblízka nedotkne. Šaman léčí vše ... tedy tělo, ducha, prostředí ...

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Ano. Je mi však také blízké dělení na 1. a 2. kruh síly.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ne příliš, setkávám se spíš se svými žáky, s kterými šamansky pracujeme.

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Je to pěkná směsice, za šamany, bych však označila jen málokteré z nich. Spíše jde o zábavné kroužky bubeníků; ezoteriky, kterým už karty a práce s energiemi nevynáší; a přírody milovní podivíni ... ale pár dobrých se jich taky najde, ale spíš mezi těmi staršími ...

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Určitě kladný, každý v sobě nese mnoho moudrosti, pravdy. Škoda jen těch manipulativních nánosů, a navíc obecně monoteismus je nebezpečný – rozlišuje totiž až příliš ostře, co je dobré a co špatné. Dokonce jsou mi náboženství asi mnohem bližší než moderní směry všeobjímající spirituality.

2. Marta Pejchalová⁵⁷³

Jméno a příjmení: Marta Pejchalová

Věk: 60

Bydliště (obec, okres): Jindřichohradecko

Co je podle Vás šamanismus?

Šamanismus považuji za koncept, jak se člověk vnímá ve vztahu k vesmíru, přírodě i k sobě samému a jak se k vztahuje ke světu a podle toho jedná. Vše je živé a vzájemně propojené na světelné síti Absolutního Bytí. Vše má duši, ducha a je možné hovořit a učit se od bytostí z neviditelných světů, stejně tak jako hovořit s dušemi, chránit je, léčit, nebo s duchy, proti některým bojovat a chránit se. Vzhledem k tomu, že se takto lidé vnímají jako součást i přírody, nejednají proti ní, ani se jí nesnaží ovládnout a zasahovat, protože by to narušilo také jejich životy. Berou jen tolik, kolik potřebují, resp. bylo to tak. Dnes s postupující globalizací, kácením deštných pralesů atd. a vtrhnutím kultury „bílých“ mizí i šamanismus tak, jak byl známý z bádání antropologů a etnologů. Proto je obzvlášť důležité převzít ono jádrové, co umožnilo přežít epochy.

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Šamanismus má v sobě prvky, které označujeme za náboženské, přesto se domnívám, že je na náboženství nezávislý. Důvod? Nemá bible, kánony ani pevná pravidla, která by mohla přerůst v dogmata, začít stagnovat a určovat lidem, co je pro ně dobré. Také proto, že je velmi úzce spojen s osobními zkušenostmi a prožitky, nikoli pouze zprostředkovanými. Spiritualita? Pokud tím míníte duchovní práci, hledání duchovní podstaty člověka, která překračuje běžné vnímání a to, co je rozum schopen pojmout, pak ano – je spirituální.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Tradiční šamanismus vznikl v určitém prostředí, klimatu, byl spojen s určitou kulturou, mýty a tradicemi z nich vyrostlými. Šaman pracoval pro svůj lid, kmen a ten po něm žádal, šaman tedy rostl s těmito požadavky a rozšiřoval své vědomí. Tím rostlo i vědomí a duch jeho lidu. Rituály a způsob léčby i jiná práce a metodika tomu všemu odpovídaly. Neošamanismus, jak jste ho definovala, staví více na osobním rozvoji, na individuální duchovní práci a proměně osobního vědomí. Ono je totiž základem kolektivního vědomí, jehož transformace se může udát

---

⁵⁷³ <http://www.samanismus.eu/>

jedině tehdy, když dojde k proměně dostatečného počtu jedinců, k navýšení a rozšíření jejich osobního vědomí. Nový koncept šamanismu je pro mě jako cesta, která nemá úzké hranice starého poznání, její okraje jsou pružné a poskytují prostor i novodobým poznatkům získávaným i klasickým didaktickým vzděláním stejně jako prastaré moudrosti šamanů vyrostlé ze zkušenosti. Neošamanismus, pokud už mám použít tento termín, by měl vytvářet nové možnosti i metody tak, aby byly přijatelné a uzdravující i pro současného člověka a úroveň jeho vědomí a vzdělání. Posilovat společné, nikoli rozdílné.

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Já jsem šamanismus nevyhledávala, a nikdy mě nenapadlo, že bych se mu měla věnovat. Byla jsem pozvána na jeden šamanský seminář a po velkém zdráhání jsem se ho účastnila. Zapůsobil na mě tak, že jsem vyhledala učitelku onoho prvního mého lektora a vzdělávala se na pravidelných seminářích a pobytech podobu cca 7 let.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

To prožívám stále. Kdysi jsem si myslela, že je to výsada šamanů a musí proběhnout tak, jak to popisovali staří šamani. Teď zjišťuji, že je to volání, které se více či méně dotýká většiny lidí - přes psychické či fyzické obtíže. V naší kultuře to mají lidé obtížnější – nikdo za nimi nestojí šamanským vědomím, neví, co se s nimi děje a mnoho takto „oslovených“ vyhledává lékaře a užívá léky. Ozvy praživlů, či pra-archetypů, z hlubokého nevědomí, které nepřipraveného člověka, jenž nepočítá s duší a něčím tak subtilním, že to nejde uchopit hmatatelně, může i roztrhat na kousky. Potřebujeme pracovat s tím, co pan profesor Jung nazval Nevědomím a vynášet do Vědomí to nepoznané. Nebo chcete-li šamanskou terminologii – pak je to o vydávání se do Nekonečna a přinášení Neznáma, aby se stalo známým. Je to vývoj, vyrovnávání aspektů lidského bytí, proměna Vědomí do vědomého stavu Bytí.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Ovlivnila mě učitelka Katarina Hřčková, jde svou vlastní cestou, byť vychází z Carlose Castanedy. Vliv měli samozřejmě i lidé, se kterými jsem se na vzdělávacích programech setkávala. Pozorujete jejich vývoj, jak se jim daří, vnímáte je lidsky a zpočátku jaksí s „růžovými brýlemi“. Postupně přicházelo uvědomování si širších souvislostí, a nakonec nepřekročitelná vnitřní potřeba vydat se svou vlastní cestou. Četba? Záznamy z konferencí o šamanismu, Carlos Castaneda, jeho žáčky, M. Harner, havajský šamanismus, knihy od Mircea

Eliade, postupně pak dílo C. G. Junga, Josepha Campbella, Stephena Larsena, Rudolfa Steinera, dr. Eduarda Tomáše, četla jsem si o nových objevech kvantové fyziky, díla o umění, zejména o symbolismu apod. To vše vedlo k dalšímu uvědomování si širších souvislostí, které dnes můžeme v šamanismu uvidět a rozvíjet.

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Vedu odpolední prožitkové semináře, těší mě vést přednášky, které spojuji s prožitky a píšu, abych přiblížila šamanské umění a fenomén šamanismu i obyčejným lidem co možná srozumitelně. Učně nemám, jen lidi, kteří hledají lék pro svou duši a tělo. Necítím, že bych se měla stát učitelkou šamanismu nebo neošamanismu, spíše živou inspirací.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Je otevřený, vybízí k hledání a prověřování a vlastními zkušenostem. Je pro mě jakousi základnou, nadějí a inspirací. Díky němu jsme tady i my (šlo o přežití), je praktický, ukotvený ve hmotě a zároveň je mostem mezi viditelným i neviditelným. Zabývá se všemi rovinami Bytí a je nositelem poznání získávaného nesnadno vlastními zkušenostmi šamanů. Je výborné, že je možno jej utvářet, aby odpovídal současnému stavu poznání, stavu současného vědomí a vzdělání člověka v širším záběru a perspektivě. A pokračovat nově.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Nemohu se označit tak ani tak, ani nechci být v nějaké šabloně. Chápu ovšem, že to z hlediska takovéto práce potřebujete.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Tyto otázky jsou trochu zavádějící. Náboženství v současných podobách je pro mě spojeno s pravidly a dogmaty, přesto i v něm je cosi společné – hledání duchovní podstaty, člověk ji potřebuje znát, aby pochopil i smysl života, nejen svého. To, co dělám, považuji spíše za vzdělávací práci,

a to ve všech rovinách člověka, tedy dotýká se roviny ducha, duše i těla a mysli, samozřejmě i vědomí.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určené?

Rituály nedělám pravidelně, jen tehdy, když je to nutné pro uzdravení místa, člověka či jiné bytosti.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Obvyklé: buben, hrkálku, zvonky a rolničky, vykuřovadla apod. To, co ovlivňuje výsledek, ale nejsou pomůcky. Pracuji nyní hodně s hlasem.

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Musela byste specifikovat, co jsou to „pouze šamanské metody“. Takto mohu odpovědět obecně – pracuji s nimi, ale ne pouze tradičním způsobem. Osobně využívám nejen šamanské metody, ale i dovednosti a znalosti, které jsem získala klasickým vzděláním a samostudiem. Využívám vše, co mi v aktuální chvíli přichází jako pomocné pro uzdravování a v případě člověka i pro porozumění jádru problému. Chcete konkrétněji? Základy alopatické i tradiční čínské medicíny, práci se sny, psychologii, arteterapii, aromaterapii, reflexní terapii, akupresuru, uvolňující masáže apod., jsou to stejně jen názvy toho, co šamani ovládali a také využívali v rámci jejich podmínek a zkušeností.

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Vzhledem ke zdravotnímu stavu lidstva, zejména narůstajícímu počtu lidí s psychickými obtížemi, celkově odcizenému vztahu k přírodě a životu jako takovému, se domnívám, že šamanismus je jednou z významných možností, jak si začít uvědomovat své lidství, potřebu spolupráce pro přežití, hledání společného zájmu, nikoli zdůrazňování rozdílnosti (např. věda náboženství, medicína a šamanismus). I velká světová náboženství pocítují určitou krizi víry, jejich mýty už nefungují, často jsou vědecky vyvráceny, a lidé hledají východisko z chaosu, šamanismus může sehrát zajímavou inspirující roli.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Šamanismus není pro mě spojen pouze s léčením, jak je běžně chápáno. Je jakousi jádrovou metodikou, jak žít, využívat a rozvíjet potenciál lidské bytosti, která má dar myšlení, představivosti, řeči a svobodné vůle a tedy možnosti rozšiřovat a navyšovat schopnost vědomí a tak vidět víc v souvislostech. Šamanismus je léčbou samotnou svým přístupem k životu a vyrovnávání všeho, co jej činí příliš jednostranným. Léčba v obvyklém významu uzdravení, tedy jakási první linie pomoci, je jen součástí celé mozaiky šamanismu.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

V současné době vnímám tyto světy jako obrazy, jako pra-archetypy, stavů duše. A to nejen lidské, ale i vesmírné. Jsou to světy, kde je uloženo mnoho z toho, co lidstvo zažilo a mnoho z toho, co ještě vůbec neznáme a je tam uloženo v potencialitě pra-forem. Kvantový fyzik by to asi nazval kvantovým polem.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Dříve jsem se setkávala s lidmi, kteří se zabývají šamanismem velmi často. Jak vypadají taková setkání? Jednoduše, jako když jdete na setkání s lidmi, kteří mají stejný zájem se něco dozvědět a naučit, přátelská, zdrženlivá, otevřená, ale i méně otevřená

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Na tuto otázku nemohu odpovídat, nemám dostatek informací. Z těch, které jsou pro mě k dispozici, vyplývá pouze, že se dějí obvyklé růstové věci – jsou ti, kteří mají vlastnosti dobrých šamanů, a ti, kteří si na ně jen hrají.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Na to je jednoduchá odpověď – velmi neutrální a opatrný. Prožila jsem svou osobní krizi víry v tom širším slova smyslu, a poznala jsem, že víra v posvátné je pro člověka důležitá, respektuji to v jakékoliv podobě jako přirozenou potřebu člověka, ale všímám si. Ze šamanismu vyšly v podstatě všechny náboženské směry hledající duchovní podstatu, postavily na šamanských základech svou víru, bohy a své rituály, ale většina církví postupně víru a možnost poznání spoutala dogmaty vzešlými z lidských myslí a úzké perspektivy vědomí. Možnost prožívat božské byla delegována, možná probuzený zájem o šamanismus je důsledkem absence osobního a jedinečného hledání smyslu života a poznávání duchovního rozměru Bytí.

3. Jan Mucha - „Don Juan Mucho“⁵⁷⁴

Jméno a příjmení: Don Juan Mucho

Věk: 52

Bydliště (obec, okres): kočovník, bez bydliště a vyznání

Co je podle Vás šamanismus?

Viz. <http://morakov.samanskajurta.cz/uvod.html>. Je to už sice hodně staré, ale nic nového se mi vymýšlet nechce

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Náboženství určitě ne – nemá žádné bohy a slovu „spiritualita“ nerozumím, s Pavlínou Brzákovou jsme používali český ekvivalent, a to slovo „duchovno“, nejraději však v jeho pro nás přijatelnější formě t. j. „duc – hovno“ !?!? - disculpe, sorry, izminítě (žil jsem taky nějaký čas na Sibiři v Rusku) atd.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Šamanismem ??? - Žádný !!!

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Vždy jsem se spíše snažil setkávat se šamany, než s šamanismem. A doufám, že se šamanismem nikdy zabývat nebudu muset, je to pro mě moc virtuální svět a virtuality je dnes všude víc než dost!?!?

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

No smrtí jsem ostatně jako všichni prožil dost, jen jsem si to asi trochu víc uvědomil. Myslíte zřejmě šamanskou smrt/nemoc – v literatuře a odborných publikacích moc zajímavě popisováno, ale popisované není nikdy věc sama, takže těžko hodnotit.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Už slovíčko „ovlivnil“, je v tomto přístupu (šamana) špatně. Jakmile vás někdo ovlivní, chce, abyste dělal věci jako on, nebo nějaký systém, ale každý šaman musí pracovat „po

---

⁵⁷⁴ <http://morakov.samanskajurta.cz>

svojom“ (žil jsem taky nějaký čas na Moravě-tam taky nejsou/šamani). Pokud totiž v tomto někoho následujete a necháte se “ovlivnit“, jste mrtvý brouk, nebo obřadník (iz. Tuvinstí Champové-pro nás šamani), neb čaroděj. No a publikace jsou pro „publikum“ ...:-)))

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Nejde naučit – nemám učně a o budoucnosti neuvažuji ani jako o takové...

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Logická odpověď ... uhodnete ... odpověď na konci viz.*

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Poradím vám: pokud vám na tuto otázku někdo odpoví, že se „považuje“ (už slovo „považuje“ budí hrůzu), rovnou ten dotazník zahod'te. Označovat se opravdu nebudu, protože nic není stále a proto i já jsem jednou to a podruhé ono, ale hlavně šaman byl šamanem, až když ho tak začali přijímat (tedy i nazývat) ostatní ...

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

- nerozumím otázce. Víím, že to máte u vás na škole definované, ale náboženství – tedy „hraní si na boha, tedy ducha“ je součástí „spirituality (duchovna)“ a opačně. To, že někdo uznal jakési spirituální (duchovní) směry jako oficiální, neznamená, že jsou víc, nebo míň než ostatní součásti téhož. Mimochodem “šaman“ si též „hraje“, spíše „zahrává“ s duchy, potažmo duchem, jen tomu neříká bůh ... no křesťané těm „šamanským“ duchům říkají např. ďábel...:-(

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určeny?

Rituály jsou hlavně pro lidi. Jak říkal při svých seminářích můj přítel tuvinský Champčan Očuroolovič ... „ááááá duchovní turisté jdou“. Abych vše neznevažoval a vnesl trochu světla do svých odpovědí. Já žádné rituály nedělám, ale pár jsem se jich zúčastnil na Sibiři a zde se dá mluvit o něčem jako naučení se čemusi (rituálu). Krásné rituály dělá i Pavlína, ta má i vcelku schopnosti, ale jsme vázáni a svázáni jakými morálními kodexy naší kultury.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

... ?!?! ... viz. výše

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Bohužel, nejsou metody – je jen ten okamžik a vy se musíte rozhodnout, ne jakou zvolíte „metodu“, ale jakou zvolíte „cestu“ ... :-)

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Pokud myslíte dnešní společnost pak – žádný – snad jen „SHOW MUST GO ON“. Pokud myslíte kmenová seskupení v jejich původní podobě, pak nenahraditelný a život udržující v rovnováze a harmonii. To je také pravý úkol šamana – udržovat své společenství v rovnováze a v harmonii s okolním světem a celým vesmírem.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Odpověď je v druhé části předešlé otázky. Léčení je jen jeden z méně důležitých úkolů šamana. Léčení čeho nebo koho – všeho a všech ... mluvím zde ale stále jen o šamanech v původním nastavení

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Chcete vědět, jak chápu svět já, nebo jak ho chápe šaman vycvičený, nebo ovlivněný systémem, který si říká „šamanismus“? Raději tedy můj pohled – žádné světy, žádné „reality“, žádné nebe ani ráj, žádná „nirvána“, žádné „reinkarnace – je toto vše a mnohem víc tady a teď, spolu, v jednotě – tudíž žádná dualita ani nic podobného, žádné dobro a zlo, žádné předtím a potom. Tak můžete soustředit celou svou energii a osobu do prožívání každé chvílky svého života, a když z toho ještě vyřadíte veličinu času (také námi stvořenou), jste rázem součástí všeho a všech, ale i mnohem více, než jsem uvedl výše. Dobrý příklad je jedna slovní hříčka z nové písni mladého „šamana“ Tomáše Kluse: „poznej, že být je ‘jednoduché’ - ucítíš klid, že všechno jedno je Duchem...“ :-)))

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ne, a když nějakého náhodou poznám, tak mu to dnes už ani nedám znát. Víte například, že když odcházející šaman hledal svého nástupce tak o to většinou nikdo nestál, protože to bylo spíše za trest** – dnes je to spíše móda :-)) ... a všichni jsou šamani ... :-D

** (představte si tu zodpovědnost, za celý kmen, za všechny životy, že se nesmíte opravdu mýlit, tím pádem si ani nevytváret žádné předpoklady, předsudky, dát jen na sebe a opravdu VĚŘIT)

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Charakterizování je hodnocení a tomu se vyhýbám, zvláště s tím, že pro mě je “-ismus“ systém pro davy, což „šaman“ nemůže nikdy pochopit.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Myslím, že na toto jsem již odpověděl v otázce „Jak chápu svět...“. Jednota nikdy neskončila a my jsme z ní nevystoupili, jen ji každý vidí po svém a každý správně ... pro SEBE. A jestli to chcete v básni tak:

Nikdy se nic / přesně neopakuje, / přesto je vždy ve všem / dokonalý ŘÁD. / Duch stále tvoří ... / Nic není dokončeno / Nic není předurčeno

Mějte se krásně a zkoumejte spíš sebe než systémy, je to mnohem zábavnější a můžete udělat skutečný objev, z Ohňové země, tj. země kmene Yamanas (čti Šámanas) zdraví Don Juan de la Pampa

P.S. * ... ŽÁDNÝ...

P.S.-P.S. ... ještě několik rad a postřehů:

Něco jako staré fungování kmene, či skupiny uplatňuje (uplatňovala – 10-15 let jsem z kontaktu) Katarína Hřčková ve Zvoleně, kde měla skupinu cca 30-50 lidí a snažila se je jaksi vésti. Ovšem byla to dost uzavřená skupina a Katarína moc nekomunikuje, krom seminářů – organizuje Alice Balážová ... ale dnes nevím, jak to má ...???

... a ještě jednu mojí osobní zkušenost se „šamanismem“ v Česku a na Slovensku. Mnoho let zpět tu byla má kamarádka čamanka-champ ze Sibíře / Tuva Ludmila. Na pořádaném „semináři“ spíše vyprávěla, než by něco předváděla, žádné hromy a blesky, žádné „čáry máry“. Jednu chvíli začala s velkou **pokorou** a úctou vyprávět, že u nich v lesích žijí i tak silní šamani, kteří dokážou přivést část, nebo dokonce celou ztracenou duši. Hned na to se zeptala, jestli jsme již o tom něco slyšeli, nebo tuto praxi někdo ze zúčastněných provádí...???. No a v sále, kde bylo v kruhu cca 50 lidí se zvedl les rukou cca 45 kusů, že to prý probírali minulý víkend na semináři a „...to přeci není žádný problém...“. Nehodnotím – závěry, pokud chcete, si udělejte sama ... úplně ve všem s ním nesouhlasím, ale je to zajímavý pohled – sice do minulosti, ale pro vás možná podnětný <http://www.lideazeme.cz/clanek/mnislav-zeleny-atapana-proti-indianum-jsme-chudaci>; <http://www.neosaman.cz/2012/mnislav-zeleny-atapana-vsechno-co-delame-je-upadek/>

...ŘEKL JSEM VŠE, CO JSEM CHTĚL ŘÍCT ...

4. Viktor Pecen⁵⁷⁵

Jméno a příjmení: Viktor Pecen

Věk: 55 let

Bydliště (obec, okres): Trutnov

Co je podle Vás šamanismus?

Myšlenka, jejíž CESTA ve Skutečnosti zní: „Za mé přítomnosti je vidět dovnitř neskutečného světa představ (dovnitř Ne-skutečnosti, dovnitř Duše).“

Myšlenka, jejíž CESTA v Ne-skutečnosti zní: „Nalezení světla (osvětlení si nepoznaného) je příležitost pohlédnout do temných míst své duše.“

Myšlenka, jejíž pravdivá CESTA v našem srdci zní: „Nalezením se ve svém srdci ztrácím zájem lpět na svých představách o sobě (dokazovat si své představy o tom, čím tady jsem nějakou činností).“

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Šamanismus je myšlenka, o které si každý může svobodně vytvořit své představy o tom, jak vypadá.

Náboženství je také myšlenka, jejíž CESTA nám říká: „Věřím své představě“.

Náboženství je tedy až „provádění šamanismu“ – rituálu (způsobu), kterým si naplňujeme představu o tom, čemu věříme, že je, že existuje. Je nekonečně mnoho možností (způsobů), jak se lze podívat dovnitř své duše, jak „odvrátit svou mysl od Skutečnosti“ - šamany lze najít od Keltů, Druidů, mágů přes astrology, jasnovidce, numerology, kartárky, vědmy, ranhojiče, bylinkáře až k politikům, vědcům, ekonomům, ...

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Není rozdíl, CESTA myšlenky „šamanismus“ je jedna. „Neo-šamanismus“ je stále šamanismus, pouze doplněný o „novou“ představu (že jsme rozumní, a že rozum je naše přednost). Představa o rozdílu se dále „opírá“ o iluze, že existují lepší a horší způsoby (kvalitní a méně kvalitní), opírá se o představy o pravdě, o představy a postoje o celé Skutečnosti.

---

⁵⁷⁵ <http://www.viktorpecen.wz.cz/>

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

První vědomé setkání – přečtením knihy: Džuna Davitašviliová - Naslouchám svým rukám. Rozhodnutí zabývat se a poznat „šamanismus“ mi doporučila CESTA, kterou jsem si vybral, a potvrdilo jej mé srdce: Abych stavěl svůj život z prožitků při návštěvách své duše. Počátky datuji někdy kolem roku 1996-97.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

(Je to „proces“ osvobození se od iluze a „uchopení“ uvědomění, co je pravdivé – o životě, o štěstí, spravedlnosti, dobru, zlu, lži, smrti, bohu, o skutečnosti, o lásce, ...)

Ano, často, během jediného dne i několikrát.

Ztrácet závislost na tom, co si o sobě a Skutečnosti myslí EGO (představy EGA), je přímo „název“ CESTY, kterou jsem si v Ne-životě do této Skutečnosti vybral: „Až se osvobodíš, uvidíš Boha“.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

V přípravě na putování v duši zejména knihy: Naslouchám svým rukám, Zpívej své duši na CESTĚ domů, Čakry, Malý princ, Medvídek Pú, Kunfucius, O druidismu, O hypnóze, O šamanismu, Michio Kushi-Orientální diagnostika, ...

Potom už vlastní prožitky při konzultacích, diagnostikování a prožitky „běžného“ života v „běžných“ činnostech.

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Ano, často mne navštěvují ti, kteří mají touhu hledat. Stát se sami sebou, žít svobodně. Vede mne představa, že není učit co nejvíc žáků, ale vychovat co nejvíc mistrů.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Je to způsob-prostředek, jak vhlížet do své duše – jak cestovat Ne-skutečností a najít odpovědi na otázky, které v mysli potkáme. Vidět souvislosti. Vidět důsledky svých i jiných rozhodnutí dřív, než se uskuteční. Vidět nepoznané. Vidět pravdu. Vidět všechno.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Dnešní, co nejpravdivější odpověď?: Používám CESTY šamanismu, ale používám i CESTY vidění aury, používám CESTY léčitelství, používám CESTY kyvadla, používám CESTY snů, CESTU stromů, CESTY výrobků, nerostů, kamenů, CESTY prožitků čehokoli. Dívám-li se na Skutečnost postojem šamana, vidím-li Skutečnost jako šaman, vidím Skutečnost jinak-přesněji (správněji), než když se dívám na Skutečnost jako člověk – očima, rozumem. Šamanismus používám (vstupuji na jeho CESTU) – vidím souvislosti, zároveň jsem na té CESTĚ nezávislý, jsem na ní hostem, návštěvníkem. Stejně tak vstupuji i na jiné CESTY, např. léčitelství.

Dívat se na Skutečnost postojem šamana (léčitele) je zpočátku objevné a povznášející, s rostoucí odpovědností, mocí, silou, viděním příčin a důsledků ve Skutečnosti. Ale není vidět všechno, jen něco (jen to, co dovolí „spojení“ vidění „šamana“ a člověka). Vidění šamana lze považovat za prvotní krok naučit se vidět „prožitkem“ (jít CESTOU prožitku).

V tuto chvíli a pro tento život jsem Ten, kdo již naplnil tuto Skutečnost svými prožitky, ležící na CESTĚ, kterou jsem si vybral. Jsem Ten, kdo vidí iluzi tam, kde ostatní chtějí vidět pravdu. Jsem Ten, který vidí tuto Skutečnost „jinak“. Jsem Ten, kdo každému nabízí, aby se na moji CESTU (byť by to bylo jen na okamžik) postavil, aby mohl tuto Skutečnost vidět také „jinak“.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Každou činnost považuji za projev náboženství, příležitost k šamanismu. Každou činnost lze použít k CESTĚ dovnitř své mysli. Třeba i vědu a ekonomiku, nebo “běžný” život. Je to pouze otázka vnitřních postojů každého z nás.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určeny?

Dělám NIC a VŠECHNO – otevírám SRDCE všem, které potkávám a povídáním si a poslechem (konzultací) „napravuji“ jejich „dluhy“ z minulosti, osvobozuji je od přebytků iluzí, které přetěžují jejich duši, ukazuji jim jejich CESTU, co je Důležité a co je Nepodstatné. „Odsuzuji tím je“ k pochopení „smyslu života“: K objevení toho, proč jsme do této Skutečnosti přišli a co nám je všem společné – nalézt sebe sama (a všechny ostatní) ve svém SRDCI. Prováděný rituál lze nazvat léčení stavem mysli (přítomností v SRDCI každého).

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Otevřenost SRDCE, postoj NIKOHO.

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Jakoukoli činnost mohu využít pro šamanismus – pokud k té činnosti přistoupím jako ke způsobu, který Mi „osvětlí“ nepoznané. Jako příklad mohu uvést mimo jiné i reiki (je to také šamanský rituál) – vůbec nemusí jít posílání „léčivé“, pozitivní energie (jak si představujeme), ale o předávání postoje, víry jinému

Svou myslí ... druhý začne věřit, že od nás obdržel nějakou energii. Přitom nevidí, že naplnil svou mysl

Vírou, že se jeho stav lepší – že se léčí svou vlastní VÍROU, kterou jsme tímto náboženstvím reiki v něm probudili.

S nadsázkou: Šamanismus lze provést např. i při vyplňování daňového přiznání. Šamanská CESTA jsou i sny, které se nám promítají v mysli. Vlastně sám život je šamanismus – provádíme činnosti („šamanské tance“) kolem svých představ o sobě a o Skutečnosti.

Šamanismus není všemocný, je to prvopočátek k výuce – naučit se Prožitku. Prožitek „urychluje“, CESTU do mysli, do Ne-skutečnosti.

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

CESTU šamanismu lze použít k pochopení, proč tady jsme, co je důležité ... umožňuje nám překročit „svůj vlastní stín“. Zmoudřet. Pochopit. Uvědomit si. Vytvořit tuto Skutečnost pravdivou.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Je spojen s léčením vlastní mysli. Léčitel (šaman) především léčí sebe sama (bývá zatížen „dluhy“ z minula) : prostřednictvím těch, které v minulosti „oslaboval“ (nutil je jít jeho CESTOU) a ti jej nyní navštěvují jako „pacienti“, svou činností k těmto klientům léčí svou duši – vyprazdňuje svou KARMU.

Jelikož druhého učíme (léčíme) „příkladem“, nikoli „příkazem“, změnou (vyléčením) své mysli ostatním „nabízíme“ tuto „změnu“ (svou přítomností) – kdy a jakým způsobem to uchopí ten druhý, je už jeho osobní odvaha a rozhodnutí.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Svět chápou jako myšlenku, mající svou CESTU: “Řídím se sám“ (zatím jsme mu svými představami o sobě a své představě o své „důležitosti“ moc času k tomu, aby mohl jít svou CESTOU nevěnovali - přes asi 4,5tis.let jej „vězníme“ ve svých představách, čím nám je).

Při seznamování se se šamanismem a pro „výcvik“ cestování v Ne-skutečnosti jsem přijal Představu o „stromu“ života: **Kořeny** jsou naše minulost (dolní svět, svět předků, zesnulých). Z kořenů roste **kmen** (naše současnost, přítomnost-střední duchovní svět). Kmen se větví do stromové **koruny** – horního duchovního světa. Přes prožitky těchto Představ jsem otevřel možnost komunikace se společenským vědomím minulých životů (reinkarnací), komunikaci a pomoc zemřelým. Pochopením dolního duchovního světa jsem se otevřel „zrcadlo“ - nahlížení do horního duchovního světa, věštění.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Pokud považuji za šamana každého, s kým se potkám: Ano jsem s jinými šamany v kontaktu. Jejich způsoby pro mne nejsou podstatné. Podstatný je pro mne Výsledek z jejich způsobů.

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Konáním NEPODSTATNÉHO (snahou uspokojit důkazy o tom, co si myslíme, že jsme – uspokojit pouze to, co vidíme) je šamanismus (v jeho pravdivé podobě-proniknout do hlubin své mysli) na okraji zájmu zejména těch, kteří mají jako „základní stavební kámen myšlení“ STRACH být sám sebou, kteří předkládají jako přednost Sobectví, Sebestřednost, předkládají jasné a přesné „návody“, jakým způsobem mají ostatní žít a čím mají být, neumí se sami nad sebou pousmát, šíří kolem sebe napětí, paniku, dogmata, „katastrofické scénáře, hloupost, ... Šamanismus byl (zatím, do 21. 12. 2012) nahrazován přepisy, normami a hloupostí.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Všechny způsoby jsou rituální „tance“ kolem představy, co si myslíme, že je důležité: např. křesťanství ... rituální tanec kolem představy, že Bůh je všemohoucí, politika ... rituální tanec kolem představy, že nám musí někdo vládnout a radit, co je pro nás dobré a jak se máme mít, ekonomika ... tanec kolem představy, že všechno musíme ocenit, nasadit cenu, věda ... tanec kolem představy, že rozum je naše přednost, východní náboženství ... tance kolem představy, že SVĚTLO přichází shora, středoasijská náboženství ... rituály a tance kolem představy, že se vše musí řešit bojem, soutěží v „přetlačování“, rituální tance kolem představy, co je důležité, jak vypadá naše představa, co je dobro, naše představa života, štěstí, pravdy, jak vypadá naše představa, co je příjemné, jak vypadají naše představy o bolesti, o strachu, ...

Náboženství je „pouze“ prostředek k objasnění toho, o čem jsme si vytvořili Představu.

Náboženství je první krok k osvětlení svých důkazů o tom, že žijeme v této Skutečnosti.

Náboženství nemohou být pravdivá – protože jsou postavena na Představě.

K naučení se prožitku se dostaneme přes naučení se šamanismu.

Konání každého náboženství je vlastně šamanismus (viz. Odpovědi nahoře).

Šamanismus je prostředek, jak překonat (obejít, odklonit) vliv vlastního EGA, které „pohledu“ dovnitř své mysli (svými představami o sobě) „překáží“, brání se, odmítá (je to jeho CESTA: Vytvořit důkazy o tom, že je, že existuje, vymyslet tisíc důvodů, že něco nejde). EGO samo se dovnitř podívat neumí, vidí jen to, co si těmi představami o sobě vytvořilo – vidí Skutečnost (zrcadlo svých představ). EGO vidí pouze své „iluze“ ve Skutečnosti. Ne-skutečnost neumí vidět. Aby se naučilo dovnitř „dívat“, třeba s pomocí šamanismu. A proč? Jelikož **všechno**, co hledáme vně, se vlastně ukrývá uvnitř nás. Všechny odpovědi na všechny otázky se nachází v našem SRDCI.

nejdřív trochu "teorie" ... o ESOTERICE ...

ESOTERIKA je myšlenka, používající systém (souhrn) představ, který není uchopitelný pro rozum ...

(pro vysvětlení):

... vnímám-li, že UVĚDOMĚNÍ definuje pro každou myšlenku její "místo" v srdci a každá myšlenka má svůj osobní SYSTÉM-CESTU, po které se na toto "místo" vrací ze Skutečnosti ... tak si ROZUM vybral CESTU: "Nevidím dál, než po své představě" ... a Rozum se touto CESTOU nechá unášet.

vše, co přesahuje hranice rozumu, je vlastně esoterické ... posuneme-li rozum dál, posune dál i hranici mezi esoterikou a rozumem ... co se dnes jeví jako esoterické, může být zítra skutečností - a také uchopitelné rozumem, a může to přestat být závislé na esoterice.

Je to přímo název CESTY slova (myšlenky) ESOTERIKA: "K vidění nepoužívám rozum".

Podobně ŠAMANISMUS ...

... CESTA této myšlenky, kterou si uskutečňuje (jde CESTOU důkazu o tom, jak vypadá ve Skutečnosti) je:

"Tančím kolem své mysli, která je mým "ohnišťem".

... Prožitkem této myšlenky (v naší duši) ... jde tato myšlenka CESTOU poznání: "Tancem se dívám do středu své mysli-do "ohnišť"-na to, čím topím ... dívám se dovnitř sebe".

... až teprve pravdivá podoba myšlenky ŠAMANISMUS je: "Nemusím tančit, stačí "přiložit" do ohniště otevřením svého srdce".

Přidám ještě myšlenku NÁBOŽENSTVÍ ...

CESTA (...a SYSTÉM) této myšlenky (slova) je: "Věřím, že najdu Boha ve své představě".

... z vlastní praxe ...

Každý nosíme myšlenku ŠAMANISMUS ve své mysli (i ten, kdo si myslí, že on ne), a každý k ní zaujímá svůj osobní vztah - vyjadřuje k ní míru moudrosti nebo hlouposti, víry nebo nevíry, vědomí nebo nevědomosti ... takže každý o sobě svými gesty, názory, postoji, způsobem vyjadřování, pohybem, "hovoří", co je skryto uvnitř jeho mysli (co je jeho ohništěm, kolem kterého tančí šamanský tanec nesoucí název "můj život") ... to je dílčí VÝSLEDEK, který můžeme poznat pochopením SYSTÉMU, který je šamanismu vlastní. Obecně řečeno ... šamanismus nám umožňuje proniknout dovnitř mysli - (i když různé literatury uvádí, že se jedná o cestování duchovními světy). Během "pronikání" do vlastního nitra prostřednictvím šamanismu dochází k většímu, či menšímu odporu v systému EGA (které se "kochá" pouze vlastním "otiskem" svých představ ve skutečnosti ... každý nosíme v sobě svůj vlastní SYSTÉM myšlení, který si EGO chrání).

K tomu se různé literatury vyjadřují také - že při "zácviku" na šamana dochází k procesu umrtí člověka v nás.

Pro vysvětlení ... i slovo SYSTÉM má svou CESTU: "Spojuji život se skutečností ... a tvořím se tvými rozhodnutími."

Nejlepší způsob ŠAMANISMU? Ten, kterému věříme jako možnosti, která nám pomůže "navštívit" svou mysl.

Jestli je nazýván sibiřský, druidský, jihoamerický, neo, ... je jedno - název jen vyjadřuje, jaké náboženství jej rozvinulo.

Vymyšlení si slova neo-šamanismus vidím jen jako potřebu lidstva ... dokázat si samo sobě představu o pokroku v náboženstvích, které lidstvo provozuje nyní ... jak lidstvo "pokročilo" a "dospělo"; jak je proti "předešlemu" sečtější, moudřejší, inteligentnější, vyspělejší, dokonalejší, lepší, ... přitom lidstvo vyměnilo "jen" náboženství - způsoby života, které jej nutí měnit způsoby "tance".

Osobní pohled do minulosti (v Evropě) mi napovídá, že jsme jako lidstvo přešlapovali na místě bez mála 3 tisíce let - první krok na své CESTĚ jsme učinili až letos, trval asi 3/4 roku a dokončili jsme jej minulý týden. Za tu dobu si lidstvo (pro uspokojení svých představ, pro

sobecké potřeby, výhody?) převrátilo (překroutilo, ohnulo) různá "náboženství" ... jeden příklad - třeba přejmenováním Boha:

... např. přírodní náboženství (v Evropě keltismus) - byl zavržen jako barbarský, včetně šamanských rituálů (slunovrat, novoluní, rovnodennost,...) a nahrazen náboženstvím křesťanství (se šamanskými rituály Vánoc, Velikonoc, Dušiček, shodných termínově s keltismem) - přitom keltismus vychází z Pravdy: že příroda používá energii celého světa.

Křesťanství sice také vychází z Pravdy: že Bůh je obsažen ve Všem, základ byl však "překroucen" do náboženství, že je i všemohoucí, o čemž se SYSTÉM CESTY myšlenky Bůh nezmiňuje (ohnutá představa již umožňuje manipulaci). Křesťanství se také již dříve střetávalo s islámem (který je postaven také na Pravdě: že Nesmiřitelnost v sobě máme řešit Radostí - také u něho došlo k různým ohýbáním - že Radost se musí projevit při "umlcování" toho, kdo na tuto vnitřní nesmiřitelnost "ukazuje"). Dále lidstvo začalo vymýšlet nová náboženství, sice také postavené na Pravdě ... ekonomiku: která vychází z Pravdy, že nejvyšší hodnotu má VŠECHNO (což je pravdivá podoba LÁSKY), překroucená je do představy, že ke všemu musíme přiřadit cenu ... politiku: z Pravdy, že vládnout si sám je největší moc jedince, překroucená do představy, že nám musí někdo vnější vládnout ... vědu: vycházející z Pravdy, že používáme rozum, jsme ohnuli představou, že rozum je zároveň i naše přednost a výhoda, ...

Otázka šamanismu a neo-šamanismu?

Je zřejmě duální otázkou lidského EGA ... šamanismus je jedna myšlenka ... ale náš přístup k ní může být mnohoznačný.

Na neo-šamanismus bych (z pozice "své" CESTY) nahlížel přibližně takto: věda, politika, ekonomika a další neo-náboženství (současné podoby Skutečnosti) nás naučili "neo-šamanismům" ... rituálům, tancům kolem těchto neo-náboženství.

Pro nástin vyjasnění stačí porovnat v podobných rysech dvě (rozumem zdánlivě neslučitelná) náboženství: Křesťanství vs. Ekonomika ... a použít k pohledu cestu ŠAMANISMU: Dříve jsme pro podporu náboženství stavěli kostely a chrámy (nyní banky, kampeličky), platili odpustky (bankovní poplatky, daně), vyjížděli na mise šířit křesťanství (nyní dotační instituce, MMF), zpovídali se za hříchy proti "Bohu" (nyní finanční instituce a úřady) ...

Změnili jsme sice způsob života, kulisy Skutečnosti (vyměnili náboženství za neo-náboženství), ale nezměnili jsme kvalitu života. Kvalita života není neměřitelná způsoby života - zdraví/nemocný, milionář/bezdomovec, ředitel/uklízečka, město/džungle - ale měří se tím, co nosíme uvnitř své mysli (to také do této Skutečnosti vkládáme) ... vnitřní vztah k radosti, k životu, k sobě, ke svým představám o sobě, ke strachu, nejistotě, odvaze, podstatnému, důležitému, ... "míra kvality" je měřitelná otevřeností srdce.

Podle mých zkušeností nezáleží na způsobu tance (použitím šamanismu druidů, vědy, nebo jiného náboženství), ale na tom, jak "uchopíme" vybrané náboženství ve své mysli: jako výzvu k uvolnění se a rozdmýchání ohniště na novém (neosvětleném) místě mysli ... a ŠAMANISMUS to umožňuje ... nebo bude člověk-lidstvo "jen" hledat nová a nová náboženství, aby se ujistil, že to, co vidí ve Skutečnosti je i Pravdou.

Jak vypadá ŠAMANISMUS?

Zjistitelné to je jedině vlastním prožitkem CESTY do hloubky-nitra mysli ... a prožitek není uchopitelný slovy ... každý prožitek může popsat jinak, vidět jiné ... stejně tak jako i skutečnost (vedeme mezi sebou hovory - dáváme možnost setkání různých systémů myšlení ... slova nejsou o tom, co vidíme, ale spíš jak se na to něco díváme ... každý popisujeme svou vlastní mysl, kde stojíme, jakou máme minulost, co se právě učíme vidět pravdivě, jak se ke skutečnosti nebo k sobě stavíme, ...) ... Takhle vypadá seznámení se a následné používání ŠAMANISMU v praxi ... ve Skutečnosti.

Jinak ŠAMANISMUS není jediná CESTA, možnost, jak uchopit (a pochopit) vnitřní mysl ... snadnější a rychlejší se jeví CESTA a SYSTÉM myšlenky CIT: "Nevím, jakou CESTOU se dát ... a také mám nejkratší CESTU do SRDCE". Nebo šamanismus bez jakýchkoli "překážek" v mysli ... OTEVŘENOST SRDCE.

ŠAMANISMUS je myšlenka ... pokud jsme na počátku rozhodnutí seznámit se s myšlenkou ŠAMANISMU, je ESOTERIKA vhodný prostředek - pro vytvoření si představ, které jsou v tom okamžiku postaveny nad rámec rozumu. Vyvoláním ŠAMANISMU (střet s cestou ŠAMANISMU) ve své mysli prostřednictvím ESOTERIKY ... a následným prožitkem přestává být náš vztah k ŠAMANISMU esoterický (závislý na cestě ESOTERIKY) ... stává se nám SKUTEČNOSTÍ, součástí života ... a vidíme Skutečnost z pozice "člověka" (ve své mysli) a z pozice "šamana" ... vidíme "víceznačně", jinak (používáme oči, sluch, hmat, rozum i šamanismus), rozšiřují se naše sebeléčitelské schopnosti ... i sebeuvědomění.

Pro vysvětlenou ... ono i LÉČITELSTVÍ jako slovo má svou CESTU (a SYSTÉM): "Vidím jinak".

Prosím o odhad účasti na Vašich kurzech, seminářích a dalších akcích. Děkuji.

přednáškovou činnost (+semináře) lze v mém případě rozdělit na 2.období:

- do r.2012 (kdy jsem žil v představě, že léčitelství je mé poslání a vedla mne touha poznávat nepoznané) jsem spoluorganizoval přednášky, celodenní semináře, soubory

přednášek-týdenní cykly ... 8-12x do roka, s počtem posluchačů mezi 10-60. Přednáškám předcházely celodenní diagnostiky a "opravy" stavu mysli.

- po r.2012, kdy jsem pochopil, že díky závislosti na představě o poslání jsem se "vyléčil" od minulosti, období seminářů kleslo na 1-2 přednášky ročně. Vliv na pokles má i vnitřní postoj, že není podstatný počet posluchačů, ale počet mistrů ... a postoj, že léčitel (ani kdokoli jiný) neuzdravuje, nýbrž "odstraňuje" z mysli ne-moc ("odnemocňuje). Zůstaly zejména osobní konzultace s "odnemocněním" mysli. Zdraví si již každý umí najít sám (málokdo zatím o tom ví). CESTA Zdraví je totiž: "Jsem zrcadlem tvé mysli".

Možná stojí ještě za zmínku, že vidět Skutečnost jako "léčitel" je vidět jinak, než jako člověk ... Ze zkušeností vnímám, že léčitel je hlavně závislý na své vlastní minulosti, kdy nyní musí vrátit ostatním to, co jim v minulosti vzal ... že léčitelský způsob života je vlastně odnemocnění léčitele, že léčitel "léčí" zejména svou mysl (v důsledku toho vidí "pouze" to, co může vidět, aby svou mysl uzdravil), že skrz pomoci jiným (zejména těm, kteří s léčitelem mají "své" nesrovnalosti), uzdravuje léčitel sebe sama ... osvobozuje se od minulosti.

5. Taisha Tauma⁵⁷⁶

Jméno a příjmení: Taisha Tauma

Věk: 38

Bydliště (obec, okres): Jihlava

Co je podle Vás šamanismus?

Součástí života, cesta – způsob, jak člověk přemýšlí a žije.

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Náboženství jistě ne. Náboženství se vždy vztahuje k něčemu (určitý bůh apod.), ale šamanismus je bez hranic, vejde se do něj doslova všechno, vše co je stvořené, co je v kosmu (síly) i co je na zemi. Spiritualitou bychom jej mohli nazývat, neboť nás denně kontaktuje se spirituálním světem.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Neošamanismus si bere prvky z nynějšího (městského) života, často opouští tradici a rituály si přizpůsobuje modernímu způsobu žití.

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Se šamanismem jsem se poprvé setkala, když mi na hlavu spadla z knihovničky kniha, kterou mi koupila matka k Vánocům. Na přebalu byl děsivý šaman a já myslela, že to je hodně blízké satanismu. Ona kniha se otevřela na něčem, co mě zaujalo a já ji začala číst...a zjistila, že je o mém životě.....a už jsem u toho zůstala. ☺ Bylo to přibližně před deseti lety. Postupem času jsem zjistila, že jsem rodilá šamanka – což mě moc radost neudělalo, ale dalo odpovědi na mnoho nezodpovězených otázek z minulosti a změnilo mi to život k lepšímu.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

Ano, prožívala jsem to od dětství (stavy transu, paralýzy, vidění mrtvých) a poznání – pochopení – co to znamená - mě navedlo na Cestu. Později jsem prožila i klinickou smrt.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

---

⁵⁷⁶ <http://www.samanizmus.cz/>

Jistým dílem mě posunula Zora Frešová, ale můj směr se ubíral jiným, než je její učení. Hodně se na mě podepsal Carlos Castaneda a jeho žákyně (knihy Sen čarodějky, Bytí ve snění, Přechod čarodějů ad)

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Ano, vedu semináře, ale z těch desítek lidí, kteří si kurz udělali, mám jen jednu velmi šikovnou žákyni, která je také rozenou šamankou. Přivedla jí právě šamanská nemoc, o které jsem mluvila v rádiu a kterou prožívala. Od té doby ji učím a vedu.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Obrovský. Neumím si představit, že bych byla něčím jiným, protože tím prostě jsem. Je to úžasná cesta barev, vůní a prožitků. Člověka nutí se rozvíjet a nic mu neodpustí. Šamanismus je takovým tvrdým, ale zároveň přátelským učitelem.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Pokud bych musela nějaké označení použít, tak za tradiční šamanku.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Ano za duchovní, protože pomáhám lidem s duševními, tedy i s duchovními tématy – kdo jsem, co jsem, jaký má smysl život, jaké mám pomocníky ve vesmíru, jak řešit svůj život atd. Tyto otázky jim pomáhám zodpovědět a zároveň využívám svých schopností k pomoci.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určeny?

Rituálů mám spousty, popisovat je nemohu, jsou neveřejné. Určené jsou k uzdravení lidí, záchraně života, k vyřešení jejich problémů. Abych aspoň trochu uspokojila vaši zvědavost ☺ tak jsou to rituály postavené na komunikaci s duchy, kteří klienta atakují, nebo na komunikaci se samotnou Smrtí (Santa Muerte, Laloba) která klientům pomáhá mým prostřednictvím. Jeden z veřejných rituálů je posednutí Durgou, která pak skrze moje oči vstupuje do duše klienta a řeší jeho potíže.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Oltář, svíce, vykuřovadla (myrha, kopál, různá posvátná dřeva, kadidlo) Dál soška Santa Muerte, šamanské kameny Mulla chunpis ad. Vždy dle potřeb. Také hodně pracuji s tarotem a

vykládacími kartami. Buben a chřestidlo používám spíše jen na seminářích. Na prvním místě jsou mou pomůckou vlastní ruce ☺

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

V rámci šamanizmu nejvíce využívám stav posednutí duchy a různými silami. Také často vedu klienty ke spojení s jejich rodovou silou – formou rituálu. Nedílnou součástí je vykuřování, zařikání.

Používám také mnoho jiných metod, ať už to jsou různé způsoby terapií – práce s kyvadlem, výklad karet, numerologie, astrologie, míchání esencí a jejich výroba, automatická kresba, léčení s kameny, tak i vzývání různých sil. Šamanizmus je v tomto velkým přínosem. Umožňuje šamanovi cestovat po celém kosmu a využívat tak všech jeho darů a sil.

Jaký je podle Vás význam šamanizmu pro společnost?

Myslím, že šamanizmus by mohl hodně ozdravit společnost. Má úžasnou filozofii – a teď nemyslím jen 4 dohody od Miguela Ruize. Je toho na hodiny a hodiny povídání a všechny ty myšlenky vlastně lidem pomáhají zkvalitnit svůj život. Také šamanizmus vede k vlastním kořenům, což je něco, co společnost postrádá. Proto je tu tolik závislostí, vztahových problémů, nemoci atd. Bez kořenů – vědomí odkud člověk přichází a bez síly svého rodu – nemůže člověk v životě obstát.

Je podle Vás šamanizmus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Ano jistě. Zejména léčení duše, protože z jejího stavu se odvozuje další stav člověka a jeho život. Pokud bych to měla specifikovat, tak se šamanizmus zabývá jak léčením těla – byliny, esence, různé obklady, tak i duše - například návrat duše, psychoterapie apod., tak i ducha – například komunikace se zemřelým, která uleví pozůstalým. To dělám často a je to velmi přínosné jak pro pozůstalého, tak i pro zemřelého.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Ano, dolní svět je místo, kam chodím nejčastěji. Tam je mi dobře, protože patřím pod znamení Noci – temnoty. Tam spolupracuji s předky a s totemovými silami – zvířaty. Získávám odtamtud léky. Střední svět je vlastně tady, všude kolem nás. Jedna část je viditelná – byliny – a druhá je „neviditelná“ tedy víly, duchové rostlin, duchové žvlů..... A horní svět, kde jsou vyšší frekvence – andělé, archandělé, ale co je pro mě důležitější, tak moji duchovní učitelé

z minulých životů (ti co mě učili šamanismus i jiné oblasti léčení), a také se tam setkávám s učiteli, kteří v dnešní době žijí, ale například na druhé straně světa (Tibet, Amazonie)

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ne, nejsem s nimi v kontaktu. Šamanismus cesta osamění, nelze totiž sdílet duchovní prožitky, jsou nesdělitelné a jsou velmi originální. Šaman je vlastně „sám“ a to, i když má kolem sebe spousty lidí. Nepocítuji to, ale jako osamělost – opuštěnost. Takže ani necítím potřebu setkávání. Možná protože mám kolem sebe stále žáky a klienty a trocha klidu je pro mě vzácností ☺

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Napadá mě: jako vyvíjející se.....v plenkách. Možná i nepochopený. Hodně lidí si na šamany hraje, protože jim to připadá dost „cool“, nebo jako dobrý byznys. Jiní si o něm udělali domněnky, aniž by si dali práci ho poznat. Na druhou stranu věřím, že je tu hodně těch, kteří to mají doslova v krvi.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Jsem nenáboženská. Myslím, že ve chvíli, kdy člověk pronikne do šamanizmu zjistí, že hranice neexistují a tak není třeba kamkoliv náležet. Šaman vlastně nemůže ani patřit do žádné organizace (což je celkem popíráno existujícími šamanskými organizacemi, které nutí šamany – lektory – učit dle stejných osnov.). Co šaman, to originální bytost s originálním vedením od naprosto odlišných duchů – to vnáší originalitu do všeho. Do způsobu myšlení, do podoby rituálů, do podoby posvátných předmětů atd.

Co se mých subjektivních postojů týče, nesnáším církve (katolíci, evangelíci) pro jejich pokrytectví, hamižnost a nedodržování jejich vlastní ideologie. Studovala jsem 2 roky (cca v šestnácti letech) s Jehovisty – velmi poučné období, které mě paradoxně přivedlo na myšlenku, že asi „něco“ mezi nebem a zemí opravdu existuje. Buddhismus mě nikdy nenadchnul, svým přeháněním mě spíše odradil, viz strach, aby nevdechli mušku, protože to mohla být babička ☺.

Studovala jsem – a zpracovala i pro účel závěrečných zkoušek – mnoho náboženství a hledala jsem v nich nějakou pomyslnou červenou nit, ve které by bylo zrnko původní pravdy.

Došla jsem k tomu, že vše, co je „náboženské“ nebo „organizované“, je celé postavené nikoliv na božském, ale na lidském a tím je to už od základu špatné (dogma atd.)

Prosím o odhad účasti na Vašich kurzech, seminářích a dalších akcích. Děkuji.

Šamanismus včetně různých metod léčitelství praktikuji 20let (šamanismus vědomě 10 let). Průměrný počet na kurz 13 lidí, každý víkend až na výjimky. Plus akce mimo mou pracovnu, jako jsou přednášky, workshopy v různých městech, nebo mnohaleté pořady v rádiích. Účastníci se tedy za tu dobu počítají na tisíce... od dělníků až po zdravotnický personál a lékaře. Zdravotníci vyhledávají kurzy léčitelství velmi aktivně tak těch deset let. (Včetně mých léčitelských služeb)

Na kurzy chodí malé děti (nejmladší byly 4roky) až po 70let. Také jsem si všimla, že nerozhoduje náboženství, účastníci jsou jak katolíci, tak evangelíci. Vesměs však věří v kosmos, nebo že něco je a oni to hledají. Většina má spirituální zážitky za sebou a chtějí to pochopit.

Toto se týká seminářů jak mnoha metod léčitelství, tak i konstelací, bubnování, ženských kruhů, kurzů prosperity, ovládnání reality až po automatickou kresbu. Vše je oblíbené. V posledních letech (3roky) však razantně stoupl počet a zájem o šamanské konstelace.

6. Monika Michaelová⁵⁷⁷

Jméno a příjmení: Monika Michaelová

Věk: 44

Bydliště (obec, okres): Tuněchody, Stříbro

Co je podle Vás šamanismus?

Přírodní duchovní tradice. Název pochází z oblasti Sibíře a současná evropská společnost se snaží pod tento název vsunout veškerou přírodní domorodou spiritualitu.

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Viz první odpověď.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Rozdíl je v původu. Podle mého názoru je samotné slovo šamanismus používáno populisticky pro všechno, co v naší kultuře a společnosti nemá nebo ztratilo svoje domorodé (místní) pojmenování. Tak, jak jsem měla možnost se s oblastí přírodní duchovní moudrosti setkat v různých domorodých kulturách včetně té naší středoevropské, je šamanismus mužský způsob práce s přírodními silami. Vychází z principů vědomí člověka coby jednoho z elementů, které mají sílu manifestovat nové formy z nehmotného světa vize do hmotného světa. „Šaman“ například v jihoamerické kultuře je člověk, který je obdarován různými talenty a podle toho je taky nazýván. Já osobně jsem se setkala s „curanderos“ (ti, co uzdravují), bruheros (ti, co manifestují vize) a především jsem se učila u Mamo Akindue (syn slunce a nositel moudrosti a léčivých sil Země) a Soha (dcera měsíce, učitelka a léčitelka) v kmeni KOGI, který žije v oddělení od naší civilizace v severní Kolumbii. Byl o nich natočen dokument ALUNA (Alan Erreira)

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Já se nezabývám šamanismem. Od malička v sobě mám živé spojení s přírodní duchovností naší země, a to v mém případě spočívá ve schopnosti provázet lidi k prožitku a kultivaci jejich vlastního potenciálu se s přírodní duchovností spojit. V mé přítomnosti se aktivují síly přírody a prostřednictvím tohoto jevu se děje to, co daný člověk potřebuje prožít,

---

⁵⁷⁷ <https://www.indigenousnature.cz/>

objevit, uvolnit nebo uzdravit ve svém těle, srdci, mysli, energii, spojení se zemí a ve své podstatě.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

Prožila jsem několikrát v životě stav, který současná medicína klasifikuje jako exitus a poté jsem se vrátila do těla. Pokaždé se to pojilo s jiným prožitkem a vždy mi to zcela zásadně změnilo život.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Šamanismus se nedá studovat. Je to životní předurčení a znovu opakuji, že pod tento název se neřadím. Ovlivnil mě život a moje schopnost se mu plně odevzdat. Mám svou vlastní duchovní praxi, kterou jsem „dostala“ v momentech svého osobního růstu k tomu, kdo jsem a jaká je moje práce v téhle době. Na této cestě jsem potkala řadu lidí, kteří se stali mými průvodci, ochránci, spojenci, učiteli, léčiteli a mistry. Ani jednoho z nich však nenásleduji, jak je tomu například v náboženství nebo ve škole.

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Znovu opakuji, že nepředávám sibiřské mužské učení. Předávám nebo aktivuji v lidech to, co v nich už je a podporuji je na jejich cestě k poznání vlastního potenciálu, kvality, praxe a práce v naší společnosti.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Přírodní moudrost naší země je učení, které si v současnosti potřebuje získat své místo a uznání. Je zcela zásadní pro zdravý vývoj člověka ve všech oblastech života ... nikoli fungování a přežívání. Domorodá duchovnost ve střední Evropě má stále živé kořeny a já vidím jako velkou výzvu tohle uchopit a přestat se snažit aplikovat duchovní tradice jiných národů na nás. Jsme sice stále v období rekonvalescence z „nadvlády“ cizích kultur .. a křesťanství, nicméně tuto dobu vnímám jako obrození zdravého spojení s našimi vlastními tradicemi a přirozeností. Jsou jednoduché a dostupné všem lidem, kteří tuhle touhu už cítí.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Jsem normální žena, která miluje život. Mám to štěstí, že jsem svůj potenciál objevila a můžu tím pádem žít plnohodnotný život. Tím inspiroji a motivuji další lidi, kteří touží po naplnění a jednoduchém štěstí v rovnováze. Nazývám se průvodkyní.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Považuji svou práci za přirozenou a společensky prospěšnou. Mou nejvyšší duchovní hodnotou je svoboda. Náboženství tento aspekt duchovnosti zcela ztratilo, naopak vyžaduje následování něčí pravdy a poslušnost. To je v rozporu s podstatou přírodní duchovnosti, která podporuje individuální odpovědnost za život, životní prostředí a stojí na základní lidské svobodě konat, co je člověku libo a neubližovat.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určené?

Rituál je opakovaná činnost, která dává prostor a pozornost uctění určité oblasti života. Dá se sem zařadit ranní i čištění zubů. Je to vědomé generování lidské životní síly za určitým účelem. Já takto pracuji pro udržování rovnováhy života na Zemi a pro udržování čistoty vnitřních a vnějších vod. To je moje práce.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Dech, pohyb, hlas a svou praxi, o které se můžete více dozvědět na některé z mých přednášek.

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Pracuji v medicínských kruzích.

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Cokoli pod tento název zařadíte ... je určitě cesta z přežívání k plnohodnotnému životu a v první řadě otevírá obzory každému, kdo cítí, že žije v příliš těsných limitech.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Jak jsem již napsala, v naší kultuře pro tuto oblast potřebujeme svoje vlastní slova, která budou mít význam spojený s pochopitelnou a prožitou skutečností. Základním předpokladem je schopnost milovat život v jeho celistvosti. Pak se může stát, že někdo léčí, někdo tvoří, někdo ukončuje, někdo proměňuje mrtvé formy v čistou životní sílu, někdo rodí a někdo pečuje. To

se děje v každodenní praxi, ... třeba i ve firmách, v politice, ve zdravotnictví a školství, doma v rodině apod. Každý máme svoje kvality a nadání, jak udržovat cyklus života.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

To je velmi jednoduchý a hezký model, na které je možné pochopit, že v srdci člověka se setkává celý svět.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Jsem ve stálém spojení s lidmi, kteří žijí přírodní moudrost. Setkání mají nejrůznější podoby a účely. Někdy jdeme na kafe, jindy přednášíme na konferenci, jindy pracujeme na silových místech nebo ... v medicínských kruzích.

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Jsme ve fázi objevování vlastní duchovní tradice včetně jejího smysluplného pojmenování, praxe, pochopení celospolečenského významu a místa, které střeoevropské přírodní duchovnosti patří. Po téměř 600 letech dominance náboženství a přežívání je to proces, který potřebuje úctu, péči a vytrvalost.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Respekt a vzájemná tolerance.

7. Milan „Stříbrný Vlk“ Knob⁵⁷⁸

Jméno a příjmení: Milan Knob

Věk: 56

Bydliště (obec, okres): Chotěboř – Havlíčkův Brod

Co je podle Vás šamanismus?

Šamanismus – metoda uzdravování, nejen lidí podle prastarých metod všech národů světa. Nauka o životě, o rostlinách, o zvířatech, o všem kolem nás, co v dnešní době přehlízíme a na co zapomínáme. Uměli jsme to všichni a jen někteří byli vyvoleni, aby se stali šamany svých dávných kmenů...

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Náboženství to může být, ale spíš se jedná o tu výše uvedenou spiritualitu...

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Šamanismus vychází z dávných tradic národů a neošamanismus z nich také vychází, ale hodně se orientuje na současnost

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Moje první setkání se šamanismem se datuje několik let zpátky, kdy jsem se začal zajímat o léčitelství a posléze také o šamanismus, ale podotýkám je to jen zájem, a i to léčitelství je o zájmu, i když podle mnohých léčitelů toto v sobě mám a funguje to velice dobře. Přesto to využívám velice omezeně. Ještě k tomu šamanismu, toto vyvrcholilo setkáním se skutečným indiánským šamanem z Peru, který pochází z kmene Bora Bora žijícím v horské oblasti peruánské Amazonie...

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

Toto jsem neprožil, ale vím, co to znamená

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četli?

---

⁵⁷⁸ <http://aktax.mypage.cz/>

Jak jsem psal hodně mne ovlivnil můj přítel indiánský šaman z Peru, dále pak přítel z Mexika, který je potomkem dávných Mayů a Toltéků a se kterým jsem se potkal na jedné akci tady u nás v Chotěboři...

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Ne neměl, ale vím o osobě, která bude mojí žačkou

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Velice osobní význam. Mám dobrý pocit z toho, když mne můj přítel z Peru označuje za velkého šamana, přestože se jím necítím být

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Už jsem se vyjádřil v předešlé otázce

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Spirituální, slovo náboženství nějak nemusím stejně jako veškeré církve

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určené?

Pokud je to možné, tak se vydávám pro otázky do dolního světa, kde se domlouvám se svým šamanským duchem, který se mi ukazuje ve formě zvířete...

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Meditaci pomocí šamanského bubnu...

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Při rituálech šamanský buben, a nebo tichou meditaci...

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Pro společnost je toto neobvyklé, mnoho lidí dává přednost moderní medicíně a až v případě selhání se obracejí na léčitele a šamany

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Ne není...

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Tento svět je krásný a bohatý a pokud se tam člověk dostane při meditaci, tak dostává odpovědi na různé otázky ohledně světa kolem sebe, zdraví apod.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ta setkání probíhají na velice přátelské úrovni, jak jsem psal setkávám se několikrát do roka s přítelem z Peru, ale i s dalšími lidmi, kteří se o toto zajímají, a nebo to i provozují

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

V poslední době se opět probouzí k životu a je to moc dobře...

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Nemám k nim žádný vztah...

Jinak pořádám akce spojené s tajemnem, záhadami, ezoterikou a šamanstvím již několik let, přesněji od roku 2003. Nejdřív to byla setkání o záhadách, později k tomu přibyla esoterika, díky mému zájmu, a hlavně umění léčitelství. Ale v poslední době mne doslova přitáhlo šamanství jako takové, a tak již čtvrtým rokem pořádám tzv. Šamanská setkání, na kterých se scházejí lidé se stejným, nebo alespoň podobným zaměřením. Většinou to bývá kolem sta až dvou set lidí. Na jednom takovém setkání před třemi léty nás bylo při tzv. Firewalkingu (chození po žhavém uhlí) celkem tři sta, a z toho počtu si celá stovka lidí nenechala ujít záležitost s přechodem žhavého uhlí a získat tak nový pohled na možnosti člověka a jeho mozku.

Jméno a příjmení: Jiří Libánský

Věk: 56

Bydliště (obec, okres): Libčice nad Vltavou (u Prahy)

Co je podle Vás šamanismus?

Způsob vnímání světa a na jeho základě vstupování do minulých, současných i budoucích událostí.

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Není to náboženství. Spiritualita samozřejmě ano.

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Nevím, možná v hloubce poznání, neznám, neumím posoudit.

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Netuším, už jsem se tak narodil, jen za totality nebyly informace, a tak jsem si připadal jen divnej. Nerozhodl jsem se tak já, ale moje duše. Mám pocit, že to bylo na obranu keltských tradic a kultury před agresivním potíráním ze strany římského impéria. Ale to si jen vyvozují z místa, doby a útržků pocitů. Žil jsem v hrozných podmínkách v nepřístupných močálech v hluboké ilegalitě.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

Ano, Bylo to, když jsem v 17 letech během těžkého zápalu mozkových blan, sestoupil poprvé do dolního světa. Až později jsem zjistil, kde jsem byl.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Nevím, že by mě při studiu šamanismu někdo ovlivnil. I když třeba Míra Kašpar mě naučil chodit po žhavém uhlí, Dominika Špačková chození lesem se zavřenýma očima a základy tantry, Sato Vass zastavování krvácení pohledem, Očur-Oolovič obětování ohni, Ramireso Kamino tvoření energie tancem hula-hula. Karel Neuvirt používat nilský kříž, Eva

---

⁵⁷⁹ <http://ritualy.webnode.cz/>; <http://libansky.webnode.cz/>

Janouchová reiki a EFT, Simona Biggs věštění, Sueneé bubnování, Juan Carlos Pacala bylinky, a mnoho dalších různé věci. Ale že bych měl nějaký vzor, nebo učitele šamanismu, to ne. Publikací jsem četl poměrně dost.

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Občas se někdo na něco přijde zeptat.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Mám šamanskou duši už od roku cca 2000 l.př.Kr. a budu pokračovat nevím až kam. Takže význam velký.

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Ano, považuji.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Spirituální ano. Náboženství mám vlastní.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určeny?

Různé rituály, různý účel. Uvedu jen pořádání přechodu přes žhavé uhlí. To je veřejné a všeobecně se to o mě ví. Také třeba očišťování míst a předmětů. (na vernisáži esoterických obrazů, křest knihy o šamanismu atd.) to je taky taková veřejná činnost.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Různé. Takové tradiční. Většinou to jsou to jen hezké předměty, které mi pomáhají při koncentraci myšlenek anebo energie. Buben je asi nejdůležitější. Když ho nemám, otočím kýbl dnem nahoru a jde to taky. Ale předměty vlastnoručně vyrobené a zdobené mají větší energetický potenciál.

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Jen šamanské. To stačí.

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Takový, jaký mu společnost přisoudí.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Šamanismus je pouze léčení. Těla, duše či společnosti.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Světy jsou jen dva. Ten tvořený silnými energiemi a ten tvořený jemnými energiemi.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ano jsem. S některými se setkávám osobně. S některými jen na spirituální úrovni. Na spirituální úrovni se spíše chci poradit a často nevím, s kým jsem se propojil.

Raději osobně, nejsem uzavřený člověk.

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Často mi to připadá jak představení zájmového kroužku v kulturáku.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Jsem křtěný katolík, ale představy Boha podle jakékoliv církve mi připadají dětinské.

Jméno a příjmení: Patrik Josífko

Věk: 40

Bydliště (obec, okres): Ostrava-Poruba, Ostrava

Co je podle Vás šamanismus?

Pojem šamanismus je podle mne „čechismus“, paskvil. Osobně raději používám spojení šamanské léčení, šamanská cesta. To je podle mne přibližné označení přístupu ke spiritualitě a způsobu léčení, které má podobné prvky v celém světě. Základem je léčení pomocí rostlin, magie, práce s duchy a duší pacienta, schopnost pracovat ve stavu změněného vědomí a vnímání světa jako vícero překrývajících se dimenzí (obvykle dělení světa na dolní svět - podsvětí, světy naše a svět horní – místo našich duchovní učitelů, andělů,... Ačkoliv je léčení základem práce šamana, jeho práce může být prakticky jakákoliv s dopadem do duchovního i materiálního života ve prospěch členů jeho komunity a dalších lidí a bytostí, anebo i v jejich neprospěch (takováto činnost je často označována jako černá magie).

Je podle Vás šamanismus náboženství, případně spiritualita, nebo ne? Proč?

Je podle mne přístupem ke spiritualitě. Každý šaman musí být schopen přetvářet hmotnou realitu (lécit, přivolat déšť, energeticky očišťovat,...) a umět zprostředkovávat ostatním spojení s duchy (energetické bytosti) a dušemi (duchovní aspekt člověka), případně umí (také) škodit – zařeknout, uhranout zvíře či člověka. Obojí provádí velmi prakticky a s prokazatelným přínosem pro společnost či jedince. V opačném případě nemá o jeho služby nikdo zájem a nikdo jej nenazve šamanem (nebo jinak dle zvyklostí v jeho komunitě). Pouhá víra, že toto umí, nestačí. Šaman pracuje převážně samostatně. Čerpá svou sílu ze sebe a ze svých duchovních spojenců.

Naopak náboženství je podle mne organizovaná skupina, která pracuje společně a udržuje tradici, víru ve společnou kosmologii a rituály. V mnoha společnostech může fungovat symbióza náboženství a šamanů – osobně jsem poznal takto fungující Mayské kněze v Guatemale.

---

⁵⁸⁰ www.neosaman.cz; <http://www.lecivesrdce.cz/author/patrik/>

Jaký je podle Vás rozdíl mezi tradičním šamanismem a neošamanismem?

Pod pojmem neošamanismus chápu snahu moderního člověka znovuobnovit tradici přirozené spirituality a šamanského léčení. Tam, kde chybí přímá kontinuita předávání tradic předků na mladší generaci a přímé propojení člověka s přírodou, tam přichází semináře a workshopy importovaných šamanů z pro nás exotických zemí a z řad antropologů a probuzených lidí, kteří přišli k těmto zkušenostem vlastní praxí. Leckdy tyto semináře a školy budí úsměv, ale mají určitě přínos pro lidi degenerované moderní civilizací hledající vlastní ztracenou spiritualitu.

Popište, prosím, vaše první setkání se šamanismem. Kdy a proč jste se rozhodl/a zabývat se šamanismem?

Po několika životních krizích a marné snaze zapojit se do „normálního“ života v naší společnosti jsem začal hledat sílu v duchovním pohledu na svět. Takovýto pohled na svět mi začal dávat smysl a pomohl mi překonat i zdánlivě krizové období života v oblasti osobní i ekonomické. Povedlo se mi uzavřít podnikání a najít novou ekonomickou stabilitu v zaměstnání. Především jsem ale začal hledat seberealizaci a vnitřní naplnění života jinde. Před několika lety, na přednášce paní, která si říká Taisha Tauma, mne doslova zavolal zvuk šamanského bubnu. Pořídil jsem si buben z jelení kůže a zúčastnil jsem se semináře s úžasnou šamankou Zorou Frešovou (základní seminář Nadace pro Studium Šamanismu), kde jsem se poprvé vědomě propojil se svými duchovními průvodci. Od té doby mi dělají na mé cestě průvodce a učitelé z tohoto světa, i z jiných realit. Tito průvodci i má vlastní intuice a pocit jakéhosi vnitřního naplnění mne neustále podporovali k pokračování na této nelehké pouti. Jako podpora a místo ke sdílení pro další následníky této cesty vznikl projekt neosaman.cz a brzy přibude nový verze stránek MayskyStromZivota.cz, věnovaných mayské spiritualitě. V tuto chvíli je to i závazek podpory a šíření tradice starých Mayů a povědomí o posvátném mayském počtu Tzol'kin mým učitelům z Guatemaly - šamance a Strážkyni posvátné knihy Popol-Vuh – Nan Shumantla Giron Fénix a jejímu partnerovi, mayskému staršímu z oblasti Atitlán, Tata Pedro Cruz Garcia.

Prožil/a jste šamanskou nemoc/smrt?

Prožil jsem poměrně dlouhé a psychicky velmi vyčerpávající období, které téměř skončilo rezignací na pokračování, v té době pro mne nesmyslné existence v současné „moderní“ nemocné a pokřivené společnosti. Dá se říct, že jsem prožil vnitřní duchovní a sociální smrt a uvědomil jsem si „pravdu“ o sobě i o naší společnosti. Naštěstí v samotné realitě

tato transformace vyústila „pouze“ v asi půlroční zablokování bederní páteře a v několik krátkodobějších nemocí, které s růstem mé víry v sebe sama postupně ustoupily. Toto období mi přineslo neocenitelnou osobní zkušenost, jakou silou se myšlenky a víra podílejí na utváření naší vlastní reality a jak lze oboji transformovat.

Kdo Vás při studiu šamanismu ovlivnil? Učil Vás někdo – kdo? Jaké publikace jste četl/a?

Více či méně mne asi nejvíce ovlivnili tito lidé: má skvělá sestřenice Medulenska, kamarád Michal, Taisha Tauma, Petr Chobot, Zora Frešová, Ivo Musil, Dominik Tetík, Don Sergio z And, Ondřej Bahník, Bill Clemens (Dr. Gato), Hivshu, Jorgen Redtail-Hawk a také mí současní učitelé: Tata Pedro Cruz Garcia a Nan Shumantla Giron Fénix z Guatemaly. Z literatury mi asi daly nejvíce praktických rad knihy od Sandry Ingerman a Michaela Harnera.

Máte nebo měl/a jste nějaké šamanské učně? Pokud ne – uvažujete o tom do budoucna?

Nemám učně, ani žádné semináře. Lidem, kteří potřebovali podporu, léčení a pomoc v překonání vlastní psychospirituální krize jsem dočasně dělal průvodce. Přišli, využili mého sdílení a zase šli dále.

Připravuji nové semináře a workshopy věnované výkladům mayského Stromu života, které budou zaměřeny na individuální sebe-rozvoj a budou spojené s praktickými rituály mayského posvátného ohně.

Jaký má pro Vás šamanismus význam?

Šamanská cesta mne naplňuje a dává mému životu smysl. Služba ostatním lidem mi dodává sílu být pro ostatní příkladem a překonat nicotnost vlastního ega a vlastní slabost a pohodlnost. Dává mi také pokoru a odvalu pokračovat v hledání vlastní medicíny a spirituality a propojení se s bohem (Stvořitelem, Velkým duchem).

Považujete se za šamana/šamanku, případně za neo-šamana/neo-šamanku? Pokud ne, jak byste sám sebe označil/a?

Jsem učedníkem na mayského kněze – Strážcem dne (Daykeeper, Aj'quik) v mayské tradici. Někteří přátelé mne označují za šamana. Jiní mi vysvětlují, že podle nich šaman pochází jenom z nějaké exotické země, z původní kultury. Podle mne označení (šaman) není významné. Bez osobní zkušenosti (prožitku) s opravdovým šamanem je toto slovo pro většinu lidí neuchopitelné. Pro mne samotného je často obtížné zprostředkovat vlastní spirituální zkušenost

ostatním. Sám se považuji za pracovníka s energiemi, za léčitele, za spirituálního průvodce. Do životopisu píši obvykle „IT project manager“, což je činnost, které zatím věnuji nejvíce času.

Považujete svou činnost za náboženskou, případně za spirituální? Proč?

Považuji svou činnost za přirozeně spirituální, protože se odvíjí od vnitřního vedení. Jako malý chlapec jsem byl veden ještě „za totáče“ ke křesťanství, se kterým jsem se nikdy neztotožnil a ke kterému jsem byl veden pouze autoritou „zvenčí“.

Jaké rituály konáte a k čemu jsou určené?

Většina mých rituálů slouží k očistě a k léčení. Používám šamanské cestování (stav řízeného tranzu) a komunikaci se svými silovými zvířaty a duchovními spojenci. V maximální míře používám vedení skrze svou intuici. Ve změněném stavu vědomí hledám odpovědi na otázky, které potřebuji zodpovědět kvůli léčení lidí, anebo vlastnímu léčení a k seberozvoji. Mohou být i konkrétní – např. jak řešit praktické otázky na projektu, nebo jak se rozhodnout v osobním životě (životní partnerka, investice,...).

Dále se věnuji rituálům podle mayských tradic, zejména posvátným ohňům na počest energií dne. Tyto rituály pomáhají zvyšovat vědomí lidí a pochopit vlastní dary, výzvy a překážky na cestě k seberozvoji.

V rámci vlastní očisty a léčení pracuji i s medicínami (silovými rostlinami) Jižní Ameriky pod vedením tradičních medicinmanů, podstupuji rituály potní chýše.

Jaké pomůcky k tomu používáte?

Pracuji se zvukem šamanského bubnu a s tabákem v rámci léčení a modliteb k velkému duchu a při věštění. Dále používám přírodní tabák (mapacho), amulety, léčivé kameny, krystaly a obsidiánovou dýku, také tradiční americkou dýmku – chanupu. Při rituálech pracuji s vykuřovadly (kopal, bílá šalvěj, Palo Santo), s posvátnou vodou Agua de Florida. Při mayských rituálech používám tradiční oděv a doplňky mayských kněží (bílý oděv, červený pás a šátek na hlavu, hůl autority).

Některé mé pomůcky nemají hmotnou (materiální) podobu a jedná se jen o energetické nástroje – jakési „vizualizace“ analogických ve fyzické realitě existujících nástrojů.

Pracujete pouze šamanskými metodami – jakými? Používáte i jiné metody – jaké?

Věnuji se léčení prostřednictvím Reiki a dalších energií (např. s energiemi pyramid), pro které nemám jméno, protože mi přišly skrze duchovní učitelé z jiných realit.

Při mayských rituálech vyvolávám energie Otce Slunce, Matky Země a Babičky Luny, dále jednotlivých Pánů dní (Day lords) a strážců směrů (Babiček světových stran).

Používám oheň jako očistný a transformační nástroj (ohniště, svíčky, vizualizace ohně) a také v menší míře ostatní elementy (vodu, zemi, vzduch). Pracuji s energií předků a s energií silových spojenců a učitelů. Tyto energie podle potřeby kombinuji a násobím.

Jaký je podle Vás význam šamanismu pro společnost?

Šamanská cesta je přirozenou součástí lidské spirituality, a tedy i společnosti. Šaman svým lidem vysvětluje a ukazuje iluzornost materiálního světa a také vysvětluje duchovní princip reality. Skrze praktickou aplikaci těchto principů pak léčí a mění realitu, čímž své komunitě pomáhá a také názorně předvádí tyto principy v „reálném“ světě.

Šaman není vyvoleným prostředníkem mezi běžným členem společnosti a Bohem, ale pouhým průvodcem jednotlivců k jejich vlastní spiritualitě. Pomáhá individuálně i kolektivně probouzet úroveň vědomí ve své společnosti. Léčením jednotlivců a sama sebe udržuje společnost zdravou, schopnou přežít.

Je podle Vás šamanismus nutně spojený s léčením? Pokud ano, s léčením čeho nebo koho?

Spíše je podle mne léčení přirozeně součástí šamanské tradice. I když šaman léčí pouze sám sebe, nepřímo tak skrze své energetické pole léčí i celou komunitu (a platí to samozřejmě i naopak). Náš svět je energetický, kvantový. Každá bytost ovlivňuje celek a společnost působí zpětně na každého jedince. V tradiční kmenové společnosti považují šamani za nesmyslné léčit pouze vybrané jednotlivce – léčí komunitu jako celek.

Jak chápete svět (např. jako skládající se z horního, středního a dolního světa)?

Svět chápu jako iluzi, jako složitý hologram tvořený z energií, kde čas, prostor a hmota tvoří jen jakési kulisy, hřiště, kde se lidská duše inkarnuje, kde se učí skrze prožitek a kde zvyšuje svou úroveň vědomí v rámci interaktivních (především lidských) vztahů. Vše hmotné má svého ducha, anebo alespoň svůj energetický aspekt, otisk.

Spodní svět dle mého vnímání je pak energetickým prostorem – polem našich předků a bytostí s nižšími vibracemi. Horní svět naopak polem bytostí s vyššími energiemi – dušemi mistrů, andělů a jiných, duchovně vyspělejších bytostí.

Jste v kontaktu i s jinými šamany a šamankami? Setkáváte se s některými osobně? Jak často? Jak taková setkání vypadají?

Ano. Některá setkání jsou jen jednorázová – zejména pokud jsou v ČR jen na krátké návštěvě, s jinými lidmi se setkávám pravidelněji. Snažím se jezdit na setkání se zajímavými lidmi i do zahraničí, ale je to samozřejmě časově i finančně náročnější. K některým šamanům jezdím na vlastní léčení, očistu. S některými lidmi spolupracuji, radím se, anebo alespoň sdílím své zkušenosti a názory.

K některým lidem posílám na léčení část lidí, kteří mne kontaktují, anebo které znám. S některými léčiteli jsem si naopak energeticky „nesedl“, případně necítím, že by mne něčím obohatili.

S mými učiteli z Guatemaly jsem v kontaktu při jejich cestách do Evropy a také přes internet.

Jak byste charakterizoval/a šamanismus (neo-šamanismus) na území ČR a SR?

Úplné začátky „šamanismu“ v ČR jsem nezažil. Vidím ale, že mnozí z první generace českých šamanů prochází v poslední době velkou osobní transformací. Vnímám také, že se zde probouzí mnoho léčitelů, šamanů, kteří dostali od boha velké dary a hledají cesty, jak se s nimi naučit pracovat a díky nim sloužit komunitě. Těmto lidem mohou pomoci šamané-instruktoři a učitelé jiných tradic, kteří k nám čím dál častěji jezdí ze zahraničí. Co se týče léčení, mají různí lidé rozdílné výsledky. Někdy se ke mne donesou i negativní ohlasy na české léčitele. Snažím se takovéto příběhy neposuzovat. Podle mne i negativní zkušenosti s léčitелеm může být pro mnohé lidi přínosná. Tento svět podle mne existuje hlavně k získávání osobních zkušeností, a to i těch bolestivých.

Moje touha pomoci lidem najít ty správně průvodce a léčitele se zformovala do projektu www.neosaman.cz, kde se mohou lidé dozvědět kontakty na léčitele a šamany u nás a na Slovensku. Mohou se zde něco praktického dozvědět, sdílet své zkušenosti a také mne mohou zkontaktovat s dotazem či ohledně doporučení.

Jaký máte vztah k ostatním náboženstvím? Prosím, rozepište.

Jsem pokřtěn (Římsko-katolická církev), ale od chlapeckých let nejsem aktivním křesťanem. Obecně jsem z náboženství spíše rozpačitý. Podle mého pohledu mají církve a sekty tendenci lidmi do jisté míry manipulovat a upírat jim individuální cestu k bohu a k vlastní duši. Také je pro mne obtížné uchopit křesťanské učení střídmosti a pokory a současně také bohatou, autoritativní, hierarchickou církevní organizaci. Nejblíže mám asi k buddhismu a k pohanství.

Na druhé straně jsem pochopil smysl modliteb a propojení s bohem teprve po mnoha hodinách meditací. Občas diskutuji s lidmi, kteří chodí do kostela, o běžných křesťanských rituálech a vysvětluji jim jejich smysl. Sám jsem pochopil a poznal pravý smysl mnoha křesťanských rituálů až později, během praktikování vlastních rituálů. Většina věřících lidí ale maximálně chodí do kostela, a tak praktické zkušenosti s (křesťanskými) rituály nemá, anebo nechápe jejich spirituální aspekt.

10. Zdeňka „Amarhea“ Ocelíková⁵⁸¹

Pořádala jsem 2 dvoudenní víkendové šamanské semináře s tranzovním tancem a oba měly 20 účastníků. Dále jsem v poslední desetileté historii pořádala celkem asi 10 víkendových seminářů s tematikou žena, příroda, tvořivost a tanec, kde bylo vždy minimálně 20 účastnic.

4 roky pořádám několikrát do roka víkendové kurzy práce s energií a maximální počet účastníků je 8 až 10, víc jich tam ani nechci.

---

⁵⁸¹ Tato šamanka nevyplnila dotazník (zpočátku „nemohla uvěřit“ tomu, že píšu diplomovou práci o šamanismu), pouze dodatečně poslala údaje o svých seminářích. Napsala mi ovšem o sobě v soukromé korespondenci. S ohledem na zachování soukromí zde uvedu pouze několik věcí, které mi připadají důležité. Amarhea podle svých slov „vibruje“ Indiánskou, keltskou a staroegyptskou kulturou, dokáže se prý napojit i na slovanskou, ačkoli tady je podle ní spíše čarodějnictví než šamanismus. Je tzv „rodilá“ šamanka, se svými schopnostmi se už narodila a v průběhu života k ní přicházela spontánně různá náročná zasněžení, aniž by o ně žádala, spíše naopak, ovšem pouze skrze její spirituální průvodce. Ale jelikož poté, co si založila šamanské stránky (<http://www.saman-ka.cz/zdenka-ocelikova>), se k ní začali přihlašovat „divní lidé“ a někteří si s ní chtěli dokonce tzv. „změřit síly“, už se tím, že je šamanka, nechce nikde veřejně „chlubit“. O šamanismu ji prý „ani moc nebaví povídat“. Sice se prý pod jejíma rukama „děly zázraky“, ale už to ani nechce dělat. Už ji nebaví „starat se o druhé“, je z toho unavená. Ale vztah k přírodě má „bytostný“.